

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 27.

Onsdagen den 26 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Efter det kamrarna stannat i olika beslut angående jordbruksutskottets i utlåtande nr 62 gjorda hemställan beträffande Kungl. Maj:ts i proposition nr 125 framlagda förslag rörande lönegradsplacering av kronojägare och biträdande kronojägare, företogs nu jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av samma utskott i dess memorial nr 74 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att kronojägare och biträdande kronojägare, med avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag, skola placeras i lönegrad i enlighet med vad som föreslagits i den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 62 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att kronojägare och biträdande kronojägare skola vara placerade i lönegrad i enlighet med vad som föreslagits av Kungl. Maj:t och utskottet.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 40.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 512, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 103 ja och 87 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 190 ja och 127 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Justerades protokollen för den 15, 18 och 19 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg anhåller undertecknad om befrielse från riksdagsarbetet under tiden 25 juni—15 juli.

Ramsvik, Hunnebostrand den 25 juni 1946.

Anna Sjöström-Bengtsson.

Härmed intygas, att riksdagsman fru *Anna Sjöström-Bengtsson* på grund av knäskada (contusio genus sin. c. hæmarthros.) är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 25 juni t. o. m. den 15 juli 1946.

Hunnebostrand den 25 juni 1946.

G. William Olsson.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 6, bevillningsutskottets betänkanden nr 42—48 och bankoutskottets utlåtanden nr 63—66.

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 52, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 36 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, dels ock en i ämnet väckt motion.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogos och bordlades ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 12 och 13.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 57, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om anvisande av medel till anordnande av nya lunchlokaler inom riksgäldskontoret m. m.;

nr 58, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om ändrad lydelse av § 7 bankoreglementet;

nr 59, i anledning av väckt motion om pension åt vaktmästaren hos riksdagens första kammare *M. J. Ericsson*;

nr 60, angående avlöningsförmånerna åt förste kanslisten hos riksdagens första kammare *Eric Carlén* under tjänstledighet på grund av sjukdom;

nr 61, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om engångsunderstöd åt förra städerskan *Selma Natalia Jönsson*; samt

nr 62, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; samt

nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm.

Ang. nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 91 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) till Nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm för budgetåret 1946/47 under försvarets fastighetsfond, arméns delfond, anvisa ett investeringsanslag av 4 250 000 kronor;

b) medgiva, att för bestridande av i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 15 februari 1946 angiven delkostnad för ifrågavarande nybyggnad finge anlitas det under nämnda fond och delfond för budgetåret 1946/47 anvisade investeringsanslaget till Vissa byggnadsarbeten m. m.

Reservation hade anmälts av herr *Mannerskantz*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! Den reservation, som jag har fogat till detta utskottsutlåtande, innebär att jag inom utskottet har yrkat avslag på denna proposition.

Propositionen avser ju en nybyggnad av ett ganska stort komplex för de militära högskolorna och en hel rad andra institutioner på Svea livgardes förutvarande område vid Linnégatan här i Stockholm. Jag har för min del ansett, att det med hänsyn till det kritiska materialläget och bristen på arbetskraft skulle vara felaktigt att just nu fatta beslut om uppförande av denna nybyggnad, i all synnerhet som dock dessa institutioner av olika slag för närvarande ha lokaler, även om en del av dem kunna anses vara provisoriska, och eftersom man inte säkert vet, hur mycket som i framtiden kommer att finnas kvar av dessa institutioner eller hur de komma att vara organiserade. Jag känner för min del ganska väl till hur det ser ut i de gamla kasernbyggnaderna, och jag vet att en viss del av utrymmena där skulle kunna användas utan att några som helst ombyggnader behöva företagas. Hela den gamla regementsexpeditionen och en hel del av de andra expeditionslokalerna skulle tämligen omedelbart kunna tagas i anspråk för vissa institutioner, sedan Svea livgarde nu har flyttat ut till Ulriksdal. De återstående lokalfrågorna skulle sedan kunna få vila, till dess man visste, vilka institutioner som komma att finnas kvar.

Det kan knappast vara riktigt att resonera som departementschefen gör i

Ang. nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm. (Forts.)
propositionen. På ett ställe säger han, att om det visar sig att de nybyggda lokalerna i framtiden inte komma att passa eller behövas för dessa institutioner, så finns det en sådan mängd av andra statliga institutioner, som kunna övertaga dem, att det inte kommer att bli några bekymmer för hur man skall använda dem. På ett annat ställe står det däremot, att det är nödvändigt att nu uppföra en nybyggnad och inte nöja sig med att bara rusta upp de gamla lokalerna, om man skall kunna få dem anpassade till och lämpliga för just de institutioner, som det nu är fråga om. Dessa bägge uttalanden strida mot varandra.

Att inte min reservation har fått formen av ett avslagsyrkande beror närmast på det rent formella skälet, att propositionen, samtidigt som däri begäres anslag till nybyggnad, innebär ett upphävande av ett tidigare riksdagsbeslut om uppförande av en särskild nybyggnad för de militära högskolorna. Jag anser, att man både bör skjuta på det beslutet och avslå det här ifrågavarande förslaget om nybyggnad och i stället provisoriskt utnyttja de lokaler i de gamla kasernerna, som man anser sig kunna använda.

Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottsutlåtandet.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det föreliggande förslaget innebär ju att Svea livgardes gamla byggnader vid Linnégatan, skola rivas. Det är ju gamla vackra byggnader, och jag tror att herr Fredrik Ström reagerar i sitt innersta mot att man skall riva bort dem. Även jag fann förslaget, mindre tilltalande när det först föredrogs inom utskottet. Låt så vara att dessa byggnader som säkerligen ansågos förnämliga för sin tid och kanske även ändamålsenliga för byggnader av detta slag icke äro lämpliga för annat ändamål och kostsamma att bygga om likväl äro vad det yttre beträffar mera tilltalande än vad nybyggnader i nutidens stil komma att bli.

Därför övervägde man inom statsutskottet om det var nödvändigt att nu bifalla det föreliggande förslaget och om man inte kunde skjuta på frågan och få fram ett lämpligare förslag. Men vid närmare prövning fann man att man nog inte hade något att vinna på ett uppskov. Det är nämligen så, att dessa byggnader upptaga en mycket stor yta i det centrala Stockholm, där bristen på tomtmark är mycket stor. Och om man nu följer propositionen och går in för en nybyggnad enligt förslaget, så frigör man rätt stora tomtutrymmen, som kunna användas för annat ändamål. De nya byggnaderna skulle inte behöva ta i anspråk mer än ungefär hälften av det nuvarande området. Väljer man alternativet att riva de nuvarande byggnaderna och för de föreslagna ändamålen bygga nya kan man i sin helhet utnyttja dessa värdefulla tomter. Till detta kommer, att nya hus i allmänhet bli mera lämpliga för sitt ändamål än om man bygger om gamla. Detta tillsammans gjorde, att utskottet slutligen gick in för Kungl. Maj:ts proposition.

För dem, som kanske inte hunnit ingående studera handlingarna i ärendet, bör det möjligen också nämnas, att två alternativa förslag ha utarbetats, dels ett förslag om nybyggnad och dels ett förslag till ombyggnad av gamla kasernetablissemang. Nybyggnaden beräknas visserligen bli 1,5 miljoner kronor dyrare, än en ombyggnad men i förhållande till hela kostnaden är detta belopp inte så stort. Och den värdefulla tomtmark man då vinner och den större ändamålsenlighet, som möjliggöres genom en nybyggnad, gjorde att utskottet liksom Kungl. Maj:t fann detta förslag fördelaktigare än det andra.

Nu säger visserligen herr Mannerskantz, att man kunde skjuta på hela frågan. Ja, därmed torde man inte vinna så mycket, och å andra sidan är ju behovet av sådana här lokaler för närvarande ganska stort.

Ang. nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm. (Forts.)

Herr Mannerskantz nämnde också, att byggnaderna beräknas kunna komma till användning för andra ändamål, något som kan bli aktuellt i samband med eventuella förändringar i vår nuvarande militära organisation. Detta anser jag enbart vara någonting som talar till förmån för det framlagda förslaget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomma yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa hyreskostnader; och

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets oljeutvinningsanläggningar vid Kinne-Kleva m. m., dels ock medgivande för Svenska skifferoljeaktiebolaget att teckna viss borgen jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. nedläggande av oljeverket vid Kinne-Kleva m. m.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i propositioner nr 48 och 214 gjorda framställningar, hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva Svenska skifferoljeaktiebolaget att nedlägga driften vid skifferoljeverket vid Kinne-Kleva;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga nödvändiga stödåtgärder åt den genom skifferoljeverkets nedläggande friställda arbetskraften;

c) medgiva, att staten finge på de närmare villkor, som Kungl. Maj:t ägde bestämma, iklädas betalningsansvar för lån på sammanlagt högst 1 200 000 kronor, som ett tillärnat aktiebolag med ändamål att i industriell drift framställa rostfria matbestick i Kinne-Kleva kunde komma att upptaga hos affärsbank;

II. att motionerna II:455, II:456 och II:457, såvitt de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Holmberg**: Herr talman! Ehuru jag inte har något yrkande än utskottet skulle jag ändå vilja säga några ord med anledning av det föreliggande utlåtandet.

Man måste beklaga, att inte regeringen i februari 1945, då den tog ställning i fråga om nedläggandet av driften vid Kinne-Klevaverket, lät igångsätta en grundlig undersökning angående möjligheterna till annan industriell drift där. Jag vill inte med detta säga, att staten eller andra företagare skulle vara skyldiga att under alla omständigheter upprätthålla ett företag eller, därest det nedlägges, ersätta det med ett annat i syfte att sysselsätta arbetarna på orten. Om man finner, att det inte är ekonomiskt försvarligt att upprätthålla driften vid ett visst företag eller att ersätta det med ett annat, så är det klart att företaget

Ang. nedläggande av oljeverket vid Kinne-Kleva m. m. (Forts.)
helt enkelt bör nedläggas. Man har då endast att se till, att arbetarna beredas sysselsättning på annat håll och lämnas ersättning för de förluster, som de ha lidit genom företagets nedläggande.

Men i detta speciella fall fanns det, så vitt jag kan förstå, särskild anledning för regeringen, och alldeles speciellt för det statsråd, som närmast hade med frågan att göra, att igångsätta en utredning av den art jag nämnde. Först och främst måste man nämligen se frågan om Kinne-Klevaverkets nedläggande ur beredskapssynpunkt och alltså undersöka, huruvida man inte, därest inhemsk oljeproduktion utöver den, som bedrivs vid Kvarntorp, i framtiden skulle visa sig nödvändig, borde bevara möjligheterna att snabbt på nytt sätta i gång driften vid Kinne-Kleva. En undersökning av den frågan måste, så vitt jag kan förstå, leda fram till samma ståndpunktstagande som det, som föreligger i försvarsstabens och marinförvaltningens yttranden i saken. Båda säga ju, att de anse att man genom upprätthållande i Kinne-Kleva av någon produktion, som baserar sig på råvaror, som man får fram i anslutning till skifferoljeproduktionen — exempelvis en produktion av viss byggnadsmateriel — borde söka bevara arbetarstammen och samtidigt vidtaga åtgärder, som skulle säkerställa möjligheterna att ånyo snabbt sätta i gång oljeproduktionen.

Men också ur en annan synpunkt fanns det anledning att göra en sådan undersökning. Det rör sig här om möjligheterna att på annat sätt än hittills tillvarata vissa naturtillgångar, bland annat genom framställning av byggnadsmateriel, varav landet alls inte har för mycket. Denna tanke tycks emellertid lika litet som den nyss nämnda ha föresvävat statsrådet Rubbestad. Frågan om utnyttjande av naturtillgångarna vid Kinne-Kleva även sedan själva oljetillverkningen nedlagts kom ändå upp på grund av personalrådets aktivitet och de frågor, som personalrådet i detta sammanhang väckte. Ingen annan utredning kom dock till stånd än den som styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget gjorde angående möjligheterna att upptaga annan tillverkning och som enligt min mening i alltför hög grad är präglad av vissa privata intressen, som icke önska att man skall utnyttja möjligheterna att tillverka byggnadsmateriel vid Kinne-Klevaverket.

Nu ligger hela frågan, på grund av den tidigare bränsleministerns försummelser, litet olyckligt till. Den är inte utredd i hela sin vidd, och utskottet måste därför rekommendera fortsatt utredning i kontakt med personalrådet. Men för att man skall kunna sysselsätta arbetarstammen, medan denna försenade utredning pågår, tillstyrker utskottet vad Kungl. Maj:t har föreslagit i sin proposition nr 214, nämligen att regeringen skall få rätt att teckna borgen för lån åt ett bolag, som avser att hyra vissa av anläggningarna där nere för att tillverka rostfria matbestick. Jag måste säga, att jag inte finner det förslaget särskilt smakligt. Där tar staten faktiskt alla riskerna och gynnar den private företagaren också på annat sätt. Det är exempelvis meningen, att man skall lämna honom förtursrätt till viss maskinell utrustning, framför allt till elektriska maskiner, ehuru sådana otvivelaktigt skulle behövas bättre i annan och viktigare produktion än tillverkningen av rostfria matbestick. Bolaget tar hela förtjänsten, och den tycks inte vara så liten, eftersom man räknar med att det skall vara möjligt för bolaget att på två år amortera tolv trettondelar av sina totala anläggningskostnader. Jag kan inte neka mig att till utskottets ordförande framföra en stilla undran, om detta skall innebära, att priskontrollen icke bör ingripa mot detta bolag för att nedbringa dess tydligen alldeles för höga vinster till en rimlig nivå. Jag fattar det i varje fall så, ty hur skall bolaget, om priskontrollen ingriper, kunna amortera 1,2 miljoner kronor på två år?

Förslaget är som sagt i mitt tycke rätt osmakligt. Så som saken nu ligger

Ang. nedläggande av oljeverket vid Kinne-Kleva m. m. (Forts.)

till, har man väl ingenting annat att göra än att svälja det, men ingen skall då kunna säga annat än att det har skett under protest och endast och allenast därför, att man på grund av de försummelser, som här ha begåtts, känner sig nödd och tvungen att nu acceptera denna utväg för att tills vidare och medan den fortsatta utredningen pågår säkerställa sysselsättning för så många som möjligt av arbetarna och tjänstemännen där nere.

Jag vill emellertid uttrycka den förhoppningen, herr talman, att igångsättandet av denna matbesticksfabrik med statens stöd inte skall stå hindrande i vägen för ett genomförande av de förslag angående fortsatt drift vid Kinne-Klevaverket, som den pågående utredningen kan leda fram till.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 304, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 maj 1946, föreslagit riksdagen att till Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birger Andersson* m. fl. (I: 370) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Skövde m. fl. (II: 560), i vilka hemställts, att riksdagen måtte lämna utan bifall en i Kungl. Maj:ts proposition nr 304 föreslagen investering för uppförande av en tredje kalkugn vid Kvarntorp och att utskottet måtte föreslå den reducering av nyteckningen, som härav betingades.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 370 och II: 560, till Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget för budgetåret 1946/47 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Karl Andersson* och *Falla*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Jag har till föreliggande utlåtande fogat en blank reservation. Jag tror inte på möjligheterna för skifferoljeverket i Kvarntorp att under fredstid med ekonomisk lönsamhet ur skiffer framställa olja. Jag har därför inte velat vara med om att tillstyrka det nyinvesteringsanslag på 16 miljoner kronor, som utskottet föreslagit.

Jag har tidigare under åren varit med om att tillstyrka anslag till detta skifferoljeverk, men jag har haft den uppfattningen, att samtliga i varje fall i statsutskottet betraktat denna anläggning såsom en krisföreteelse, såsom en anläggning tillkommen i beredskapssyfte, vilken icke kan vara ekonomiskt lönande i fredstid. Nu förefaller det emellertid, som om såväl bolagets styrelse som statsrådet, som föreslagit denna nyinvestering, vilja göra ett försök att även efter kriget hålla driften vid Kvarntorp i gång. De tro

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
sig kunna kalkylera fram siffror, som visa att den skulle kunna bli ekonomiskt bärande.

Jag har inte i utskottet ställt något yrkande, och jag har inte heller tänkt göra det här i kammaren. Jag kan inte bevisa någonting, utan jag kan bara säga, att jag inte tror på dessa kalkyler. Lika litet som styrelsen kan bevisa, att driften vid anläggningen skall bli lönande inom exempelvis fem år, kan jag bevisa någonting i motsatt riktning. I detta fall få tiden och resultatet av driften ge svaret.

Om man emellertid ser litet närmare på detta företag, förefaller det i varje fall mig högst osannolikt, att det med hänsyn till nuvarande oljepriser skall kunna bedriva en lönande drift. Verket, som har en produktionskapacitet av 80 000 ton råolja per år och som således skulle kunna fylla vårt oundgängliga behov av olja och bensin under en avstängning, har under de gångna åren haft så höga produktionskostnader, att oljan ända fram till år 1944 betingade ett pris av 45 öre per kilogram. Först den 1 juli 1944 kunde priset sänkas till 25 öre och den 1 juli förra året till 20 öre. Detta oljepris, som staten betalat, täckte produktionskostnaderna vid Kvarntorp. Efter sammanslagningen år 1943 med Kinne-Klevaverket kunde emellertid inte kostnaderna täckas av dessa oljepriser, utan det uppstod förluster. Den senaste balansräkningen från oljeverket visar, att utgifter och inkomster vid Kvarntorp balanserade varandra fullständigt. Förlusterna överfördes på Kinne-Klevaverket, där nämligen inte produktionskostnaderna kunde täckas med det rådande oljepriset, som var 20 öre.

Med nuvarande oljepris, vilket är, vill jag minnas, fritt svensk hamn 8.5 öre, skulle enligt bolagets egna beräkningar uppstå en årlig förlust på 1½ miljon kronor, varvid hänsyn dock icke tagits till avräkning av ränta å det investerade kapitalet eller avskrivningar å anläggningarna. Räknar man med dessa utgifter, stiger förlusten till 3½ miljon kronor per år.

Bolaget har då tänkt sig att genom ytterligare nyinvesteringar på 16 miljoner kronor kunna förbättra ställningen, så att man skall kunna producera olja till gällande marknadspriser. Före kriget var priset på den importerade oljan 4 öre per kilogram fritt svensk hamn, och vi kunna väl våga räkna med att det nuvarande oljepriset, när en gång frakterna ytterligare sjunka, skall kunna reduceras till 6 öre per kilogram. Men då uppstår frågan, om det är möjligt att ur svensk skiffer framställa olja till ett sådant pris. Jag för min del tror det inte, och jag har därför inte kunnat vara med om att tillstyrka det äskade nyinvesteringsanslaget till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Vid Kvarntorpverket har ända sedan år 1942 prövats den s. k. Ljungströmska metoden för framställning av olja. Denna metod är mycket enkel och genial. Den innebär, att man genom uppvärmning av skifferlagren medelst elektricitet utvinna oljan i gasform. Därtill fordras endast en serie borrhål i marken på tillräckligt djup. Det fordras inga större anläggningar ovan jord. Denna metod är således mycket enkel, men kraftbehovet är i gengäld mycket stort. Om vi se på några siffror rörande oljeframställning enligt Ljungströmsmetoden, kan man ifrågasätta, huruvida inte denna metod efter mer än fyra år borde vara slutexperimenterad. Den har ju betraktats såsom ett försök och ett experiment. Kraftförbrukningen är så stor, att om den elektriska kraften framställes medelst utvunnen olja, går den olja, som utvinnes, praktiskt taget åt för att skapa kraft. Denna metod är med andra ord sådan, att om man stoppar in ett kilogram olja i den ena ändan av denna geniala apparat, kommer det ut en liter olja i den andra, och skillnaden mellan ett kilogram olja och en liter är mycket ringa. Praktiskt taget åter verket med denna metod upp sin egen produktion. Endast kraftkostnaderna bli täckta,

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
men därtill komma ju arbetslöner, anläggningskostnader och andra utgifter. Enligt bolagets egna siffror — och bolaget kalkylerar med ett mycket lågt kraftpris, nämligen 1 krona 25 öre per kilowattimme — kostar kraften för att framställa ett kilogram olja 8,1 öre, alltså ungefär lika mycket som en liter importerad olja fritt svensk hamn. Övriga kostnader — anläggningskostnader etc. — uppgå till 7,1 öre. En liter olja framställd enligt Ljungströmsmetoden i Kvarntorp kostar alltså 15,2 öre.

Man kan fråga sig, om det är försvarligt att fortsätta en dylik produktion. Jag ifrågasätter i varje fall på allvar, huruvida det inte hade varit riktigare att investera dessa 16 miljoner kronor för att bereda möjligheter till lagring av importerad olja i säkra förvaringsrum. Man skulle säkerligen kunnat få utrymmen för de kvantiteter det här kan bli fråga om. Kvarntorp är, såsom jag nämnde, beräknat för en årsproduktion av 80 000 ton råolja, vilket motsvarar sex tankbåtslaster. Om vi lagrade motsvarande mängd olja under, låt oss säga en period av fem år, med andra ord 400 000 ton olja, äro vi uppe i vad Kvarntorperket kan producera under en avstängningsperiod av lika lång tid. Oljan skulle kunna förvaras i tämligen bombsäkra bergsutrymmen, spridda över rätt stora områden. Jag har själv sett, att vi ha ganska god tillgång på tomma bergstunnlar, som inte kunna användas för sitt avsedda ändamål såsom förrådsutrymmen, beroende på den stora fuktighetsgrad som där råder. Men för oljelagring skulle de säkerligen passa utomordentligt väl.

Om vi se denna fråga ur beredskapssynpunkt, skulle vi enligt min mening kunna känna oss åtskilligt tryggare, om vi under fredstid kunde lagra en tillräcklig mängd olja. Det vore en betydligt säkrare tillgång än det stora skifferoljeverket i Kvarntorp, ty det är väl ändå ingen som vill på allvar tro, att detta oljeverk med sina skyhöga skorstenar på Närkesslätten får ligga alldeles oskadat vid ett krigstillfälle och ostört fortsätta sin produktion.

Jag är villig att medge, att detta verk lika väl som Kinne-Klevaverket haft en uppgift och att det fyllt denna uppgift, så gott det har varit möjligt. Men vi måste väl ändå räkna med att vi få lov att göra en viss omställning efter fredsförhållanden. Vi kunna inte samla och gömma på alla beredskapsanordningar. Vi måste av ekonomiska skäl ta hänsyn till realiteterna.

I detta ärende har utskottet haft att behandla två likalydande motioner. Jag förstår mycket väl motionärernas enligt min mening berättigade ängslan för att den samlade kalkproduktionen i landet skall bli så stor, att den inte kan vinna full avsättning, om Kvarntorpanläggningens kalktillverkning ytterligare utvidgas genom uppförande av en tredje kalkugn. I Skaraborgs län har man ju haft tillfälle att följa och se utvecklingen vid Kinne-Klevaverket, och man vet, hur det har gått. Nu befarar man, att det kan uppstå svårigheter också för den gamla och, jag skulle vilja säga, på naturliga förutsättningar skapade kalkstensindustrin inom Skaraborgs län. Utskottet har ju också beaktat motionen och sagt, att utskottet väl förstår de i motionerna uttalade farhågorna rörande den oförmånliga inverkan, som en utvidgning av kalkproduktionen i Kvarntorp skulle kunna utöva å avsättningsmöjligheterna för kalkindustrin i övrigt. Då emellertid uppförandet av den föreslagna tredje kalkugnen i Kvarntorp utgör ett led i den för bolaget såsom nödvändig ansedda rekonstruktionsplanen, anser utskottet sig icke kunna förorda någon avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Utskottet finner sig därför böra avstyrka motionerna.

Om motionärerna i sitt yrkande gått litet längre — de ha ju nu endast yrkat, att investeringen för uppförande av en tredje kalkugn i Kvarntorp måtte lämnas utan beaktande av riksdagen — hade jag för min del i utskottet yrkat bifall till motionärernas hemställan. Nu tillfredsställer den mig inte helt och

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.) fullt, eftersom jag inte vill vara med om att överhuvud taget ytterligare investera något kapital i företaget. Jag har följaktligen inte ansett mig i utskottet kunna yrka bifall till motionerna, men därest motionärerna eller någon annan här i kammaren ställa ett yrkande om bifall till motionerna, kommer jag att biträda detta.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Andersson, Birger: Herr talman! Då jag är en av undertecknarna av den motion, som herr Andersson i Rixö nyss talade om, skall jag be att med några få ord få motivera, dels varför vi väckt denna motion och dels varför vårt yrkande inte gått längre.

När vi i den kungl. propositionen funno, att en tredje kalkugn skulle uppföras vid Kvarntorp, ville vi givetvis höra oss för hur man inom kalkindustrin ställde sig inför dessa utsikter. Inom den gamla kalkindustrin i speciellt Skaraborgs län blev man helt naturligt ängslig för att denna åtgärd skulle komma att medföra ytterligare svårigheter för denna industri, som under årens lopp haft att dragas med mycket stora besvärligheter.

Under åren närmast efter det första världskriget följde nämligen på den högkonjunktur, som då rått, en nedgångskonjunktur, som bland annat kom att leda till att jordbruket köpte betydligt mindre kalk, med påföljd att en del kalkbruk lades ned och arbetstillfällena sålunda blevo betydligt färre. Under kriget, när det varit svårt att få konstgödning, har konsumtionen av jordbrukskalk varit mycket hög. På grund av den stora byggnadsverksamheten har även efterfrågan på byggnadskalk varit stor. Just nu är för den skull arbetstillgången inom kalkindustrin i Skaraborgs län god, vilket medfört att arbetarna fått sina tidigare synnerligen låga löner förbättrade. Arbetarna inom denna industri ha därför med en viss oro sett förslaget om att en tredje kalkugn skulle uppföras vid Kvarntorp. Detta kommer otvivelaktigt att medföra, att vid en motsedd lågkonjunktur, när jordbruket i större utsträckning begagnar sig av konstgödningsmedel, arbetstillgången försämras och många bruk tvingas inställa driften.

Kalkbruken inom speciellt Skaraborgs län arbeta med metoder, som varit tillämpade under långliga tider. Någon rationalisering har icke ägt rum, och den rationalisering, som nu var påtänkt, ha företagen inte vågat sätta i gång med på grund av, såsom de säga, hotet från Kvarntorp.

Det är anledningen till att vi motionärer önska, att denna tredje kalkugn vid Kvarntorp inte måtte komma till stånd. Vi ha i motionen framhållit, att det »synes oss välbetänkt att låta med uppförandet av en tredje kalkugn anstå till dess klarhet vunnits huruvida den därigenom utökade produktionen kan vinna avsättning utan att allvarligt skada den redan befintliga kalkindustrin och där orsaka arbetslöshet». Vi begära alltså ingenting annat än ett uppskov med uppförandet av denna tredje kalkugn, till dess det kan framkomma bevis för att den redan befintliga kalkindustrin i landet därigenom icke skadas.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen I: 370.

Häri instämde herrar *Friggeråker* och *Hallagård*.

Herr Krügel: Herr talman! När Kungl. Maj:ts proposition nr 304 lades på kammarens bord, var det väl knappast någon som kände sig överraskad. Om denna proposition inte hade framlagts, skulle vi nog litet var ha blivit en smula förvånade. Regeringen hade nämligen långt tidigare låtit förstå, att den gärna såg, att företaget vid Kvarntorp gjordes permanent, förblev även under normala tider. Vad bolaget självt beträffar hade det i en särskild skri-

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
velse eller promemoria, som åtföljde dess redogörelse för det sista verksamhetsåret — jag vill minnas ut den delades ut i kammaren i samband med propositionen om Kinne-Klevaverket — uttalat att man kunde tänka sig en fortsättning av driften vid Kvarntorp endast under förutsättning att nytt kapital tillsköttes från statsmakternas sida. I den skrivelse, som bolaget sedermera avlät till regeringen och som ligger till grund för propositionen nr 304, poängterar bolaget än ytterligare att ett kapitaltillskott från statens sida är nödvändigt, om bolaget skall kunna fortsätta driften på längre sikt, särskilt med hänsyn tagen till att driften vid företaget skall göras lönsam, att företaget med andra ord skall kunna så att säga bära sig självt.

Från bolagets sida förmenas, att detta skulle kunna möjliggöras genom att det kommer till stånd en utvidgning av företaget. Man siktar helt enkelt till en fördubbling av driften och vidtagande av vissa åtgärder i rationaliserings-syfte. Man pekar bland annat på lämpligheten av att anlägga en järnväg inom gruvan — jag menar därmed det område, där man bryter skiffern.

Nu är det inte min mening att taga upp någon diskussion rörande skifferoljeverket eller dess verksamhet ur ekonomisk synpunkt; det anser jag mig icke skickad till. Sådana uppgifter bruka ju överlätas åt herrar nationalekonomer och andra ekonomiska experter, även om vi vanliga dödliga inte alltid äro så hågade att sedan tro på dem. Men jag får väl ändå uttala den uppfattningen, att jag för min del och från mina utgångspunkter inte tror på någon lönsamhet, inte ens om bolaget får, som det vill, utvidga driften och rationalisera metoderna för framställningen. Jag tycker som herr Andersson i Rixö, att man som argument i detta stycke kan peka på spännvidden mellan å ena sidan kostnaden för den utländska oljan fritt i svensk hamn och å andra sidan den tillverkningskostnad som vi ha anledning att räkna med. Gör man det, kan man svärigen komma fram till ett sådant antagande som att det finns en möjlighet att göra driften vid Kvarntorp lönande. Jag tror, som sagt, inte på det. Och skulle det visa sig att mina förutsägelser äro felaktiga — vilket jag hoppas, eftersom vi nu tydligen stå beredda att åter bevilja så stora anslag för detta ändamål — så anser jag likväl att jag befinner mig i mycket gott sällskap, ty de tre förnämliga institutioner som hörts i ärendet — statskontoret, kommerskollegium och riksgäldsfullmäktige — ha icke försökt dölja sin skepsis inför den utveckling, som bolaget här vill inleda, och inte alls försökt bevisa att bolaget har rätt, utan de liksom be om ursäkt, när de av helt andra skäl tillstyrka bifall till bolagets framställning. Men den uppfattning, som jag — liksom för övrigt alla andra som haft tillfälle att yttra sig i saken — givit uttryck åt, bygger, herr talman, på de uppgifter och siffror som bolaget lämnat i sin framställning till regeringen, då det begärt anslaget i fråga. Denna framställning åtföljes av en hel del kalkyler och beräkningar, som jag icke kan överblicka, då de förefalla mig alltför tillkrånglade, men jag bygger, som sagt, på helt andra grunder.

Jag skulle emellertid ytterligare vilja peka på några förhållanden, som jag såsom granne till så att säga detta företag haft tillfälle att fästa mig vid och som jag tror att man bör ta hänsyn till, när man bedömer denna fråga om bärigheten, och det var, herr talman, egentligen detta som föranledde mig att begära ordet. Bolaget förbrukar mycket vatten för framställning av skifferoljan. Förbrukningen uppgår för närvarande, om jag inte är fel underrättad, till 10 000 minutliter. Vattnet har hittills tagits från Hjälmaressystemet och letts till Kvarntorp i en tunnel, där det pressas fram genom ett särskilt pumpverk vid Kvismare kanal. Efter begagnandet återgår detta vatten till Hjälmaren genom ett vattendrag, som i sitt övre lopp heter Björkabäcken eller Frommestabäcken och i sitt nedre lopp Kvismare kanal. Vattendragets längd är

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.) omkring 20 000 meter. Kring detta vattendrag ligger det område som utvanns genom sänkning av de s. k. Kvismaresjöarna och som omfattar omkring 11 000 tunnland produktiv mark, på vilken i vanliga fall odlas råg, havre och timotej men också en del rotfrukter och andra nyttigheter, ja, t. o. m. vete. Som alla sådana torrlagda marker ligger detta område rätt lågt, i allmänhet mellan 1 och 1,5 meter över Hjälmarens vattenyta, och är därför utsatt för översvämningar. Sådana förekomma nästan alla vårar vid snösmältningen men även då och då på grund av riklig nederbörd. En så stark nederbörd förekom senast 1944, men det är inte så sällan, som dylika av nederbörd förorsakade översvämningar förekomma. Det förbrukade vattnet, som använts till tvättning av skiffern och till nedkylning vid vissa processer under oljeframställningen och som ledes tillbaka genom detta vattendrag, flyter vid översvämningar ut över marken på detta område, och det är så starkt förorenat, att det då bildar oljespeglar på ända till en kvadratkilometers storlek. När vattnet sedan sjunker undan, avsätter det på växtligheten fina olje- eller fettpärlor, och vid sådana översvämningar, som bero på stark nederbörd under vegetationsperioden, åstadkommer detta absolut förstörelse av växtligheten. Även vid de översvämningar, som under vårarna förorsakas av snösmältningen, uppstå skador på växtligheten.

Jag har här resultatet av en undersökning vid kemiska anstalten i Örebro, som med rent skrämmande siffror visar, hur starkt förorenat vattnet är. På en liter av detta avfallsvatten kommer 1 952 milligram torrsubstans, 162 milligram glödningsförlust, 1 790 milligram glödningsrest, 1 643 milligram permanganatförbrukning, 95 milligram ammonium, 78 milligram totalkväve, 92 milligram klorid, 378 milligram sulfat och 110 milligram svavelföreningar i annan form. Det är, som kammarens ledamöter behagade finna, en del värdefulla tillskott i föroreningen, men de äro ju av mycket obetydlig storlek, under det de förstörande ämnena förekomma i kolossal omfattning. Särskilt svåra för växtligheten äro svavelföreningarna. Vid 1944 års översvämning på grund av nederbörden flöt, som sagt, detta vatten ut över markerna och åstadkom total förstörelse på stora områden och på andra delar av dessa 11 000 tunnland i varje fall stor förstörelse. Skadorna ha värdesatts av en nämnd, tillsatt av bolaget och markägarna i förening, och den har i dagarna fastställt ersättningsbeloppen till mellan 300 000 och 400 000 kronor, närmare 400 000. Såvitt jag kan bedöma av de kalkyler som här lämnats av Kvarntorpsbolaget som grund för dess framställning, har denna summa icke där redovisats.

Vidare avsätter detta avloppsvatten från Kvarntorp på sin återväg till Hjälmaren stora mängder slam på botten av kanalen. Kamreraren vid bolaget och jag måtte för någon tid sedan djupet av dessa slamavsättningar och funno då att det var nära en meter. Om man räknar med denna slamavsättning efter hela avloppetets längd, 20 000 meter, blir det ju ett kolossalt antal kubikmeter, som bolaget är skyldigt att bortföra från detta vattendrag, om man inte vill hindra avrinningen från de områden som ha sitt avlopp genom vattendraget. Jag har försökt att göra en liten uppställning av vad det kommer att kosta bolaget, och det torde inte kunna stanna vid ett belopp under en miljon kronor. Det skulle kunna bli något billigare, om man finge lägga upp slammet längs vattendragen, men det kan man inte göra, ty då skulle det vid översvämningarna föras ut i markerna och helt förkväva växtligheten. De sakkunniga liksom vattendomstolen ha därför sagt ifrån, att sådant inte får förekomma. Där ha vi alltså ett nytt belopp, som bolaget enligt mitt förmenande bort giva till känna för regeringen och riksdagen, men det har man inte ansett nödvändigt.

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)

Men dessa skador äro inte allt. Fiskarena längs dessa vattendrag och i Hjälmarens ha också på sista tiden samlats för att göra sina anspråk gällande, och enligt vad jag inhämtat, gå deras krav löst på belopp över miljonen, även de. Det är inte bara så, att fisken i Frommestabäcken och Kvismare kanal är helt utdöd, utan även vattnet i Hjälmarens har så förorenats, att i stora delar av sjön ingen fisk förekommer, och där den förekommer, luktar den fotogen och är därför värdelös och osäljbar i marknaden. Av denna anledning har fiskarebefolkningen rest krav på ersättning. Där möter alltså en ny utgift för bolaget, som inte heller medtagits i den uppställning som ligger till grund för den kungl. propositionen.

Därtill kommer att markägarna ha förlorat möjligheten att få jaga och fiska; det kanske inte betyder så mycket i pengar, men det har sin betydelse ur andra synpunkter. Trevnaden för strandägarna är borta, så länge bolaget bedriver sin verksamhet.

Ytterligare tillkommer något, som jag skulle vilja kalla gasolägenheten och som består i att från askhögarna och skorstenarna i Kvarntorp och från den av herr Andersson i Rixö nyss omnämnda Ljungströmsanläggningen uppkomna illaluktande gaser föras ut över markerna, och på grund av den svavelmängd de innehålla försvinner även där all vegetation. De närmaste kilometerna omkring Kvarntorp är allt så starkt förbränt, att det inte finns barr på tallarna, inte löv på björkarna och praktiskt taget inte ett grässtrå på marken. För de skador, som förorsakats genom dessa förhållanden, ha till de markägare, som ha skog i närheten, så sent att det inte kommit med i berättelsen för förra verksamhetsåret, nämligen förra hösten, utbetalts mellan 100 000 och 200 000 kronor, och detta är, liksom de förut av mig nämnda kostnaderna, poster som återkomma undan för undan.

För befolkningen i övrigt uppkomma på grund av dessa gaser kolossala svårigheter och obehag och förstörelse av olika slag. Dessa gaser förbränna nämligen t. ex. hägnadstråd, de förbränna spiken i spåntaken, så att spånorna lossna och blåsa bort, och det har på sistone konstaterats, att gasen till och med angriper tegelpannor och kalkstensplattor, som förvittras av de starka ångor som den medför. Som bevis på hur starkt förorenad luften blir av dessa utdunstningar och av röken från företagets skorstenar kan jag nämna, att jag härom dagen stod tillsammans med en annan man vid en vattensamling som ligger ungefär en halv mil från Kvarntorp. Det var disigt väder, och då medförde de dimmor, som svävade ut över trakten, så mycket olja, att de avsatte stora oljespeglar på vattenytan. Det kanske också bör omnämnas, att längs det vattendrag jag omnämnde oljan tränger in i brunnarna, så att vattnet smakar olja. Det saknas alltså inte exempel på både förstörelse och obehag för ortsbefolkningen, och det vore önskvärt, om man kunde få någon rättelse i dessa förhållanden.

Nu har jag inte, herr talman, målat på detta sätt, därför att det lyster mig att måla så, utan därför att verkligheten är så gräll som jag här försökt skildra den. Jag har inte heller gjort det för att få en starkare bakgrund för ett yrkande om avslag på utskottets hemställan. Jag vill nämligen inte framställa ett sådant yrkande, ty det skulle enligt mitt sätt att se vara ansvarslost i en tid som vår, så fylld av oro och svårigheter, då vi för övrigt på nytt kunna bli utsatta för faror från skilda håll och därför ha anledning att taga vara på de beredskapsåtgärder, som kunna stå oss till buds, och konservera dem vi ha. Ett annat skäl till att jag inte vill yrka avslag är hänsyn till den arbetarbefolkning som finns vid Kvarntorp och övriga där anställda. Denna befolkning skulle ju råka i svårigheter, om företaget lades ned, liksom personalen vid Kinne-Kleva. Men jag har velat påpeka dessa förhållanden och sam-

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
 tidigt uppmåna regeringen, speciellt handelsministern, att se på saken och försöka bidra till att de besvärligheter, förluster, tråkigheter och obehag, som ortsbefolkningen råkar ut för på grund av driften vid Kvarntorp, i gör-ligaste mån elimineras. Jag tror inte det går att få dem att helt försvinna, men jag tror att man kan komma till rätta med en hel del av dem.

Av hänsyn till arbetarna vid Kvarntorp vill jag, som sagt, icke yrka av-slag på det föreliggande förslaget, och jag skulle också vilja säga en annan sak om dessa arbetares läge. De arbetare, som äro bosatta på platsen, ha fått sina bostäder placerade öster om företaget, öster om askhögarna och fabriker-na, och det gör att ångorna och gasen och röken från skorstenarna ständigt omvärva deras bostäder, ty av årets 365 dagar blåser det praktiskt taget i 300 dagar västanvind — det har man fört anteckningar om på platsen — och om det blåser aldrig så litet från väster, föres gasen och röken från verket mot arbetarbostäderna, till stort ogagn för de där bosatta. Omkring Kvarntorp är vegetationen av dessa gaser så förbränd, att det saknas barr och löv på trä-den och gräs på marken. Det kan därför inte vara behagligt, men inte heller nyttigt och hälsosamt, att bo under sådana förhållanden. För min egen del skulle jag därför, herr talman, även om det ger anledning till ett nytt miljon-utlägg, vilja yrka på att dessa bostäder evakueras snarast möjligt och att arbe-tarna få nya sådana. Tillfredsställande anordningar på detta område kunna icke nås på annat sätt än genom att gå radikalt till väga.

Jag skulle, herr talman, ha en hel del ytterligare att tillägga, men det sag-da kan vara nog. Jag tror att kammarens ledamöter här fått en liten bild av förhållandena, sådana de te sig för ortsbefolkningen och sådana de te sig för de vid företaget anställda. Jag tror jag skulle ha starka skäl att, om han-delsministern vore här, be honom vara välkommen dit ut för att själv förvissa sig om att vad jag sagt är riktigt. Vill han komma, skall jag gärna ta emot honom och visa honom på de olägenheter jag här omnämnt, men det är önsk-värt, herr talman, att han kommer vid ett sådant tillfälle som jag nyss skild-
 rat, då jag och en annan person stodo invid en damm och iakttog oljebildning-en på vattnet, d. v. s. en disig dag, då det blåser västlig vind, ty då är land-skapet praktfullt, inhöljt i en grågul, illaluktande dimma.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag har givetvis med största intresse åhört de tre föregående talarna, och jag vill ingalunda bagatellisera de anmärkning-ar, som dessa talare framfört, men icke desto mindre vidhåller jag vad jag för-ordade i utskottet, nämligen att vi ändå skola göra ett försök med denna nya aktieteckning. Mitt ståndpunktstagande grundar sig givetvis på befintligheten av dessa praktiskt taget outtömliga lager av oljeförande skiffer och på det all-männas intresse av att dessa tillgångar nyttiggöras. Statsutskottet gjorde ju för några år sedan en resa till Kvarntorp för att beskåda anläggningarna, och jag må säga att det hela på mig verkade helt förtroendeingivande. Särskilt såg man med tillfredsställelse det ansenliga forskningslaboratorium som där in-rättats och där åtskilliga yngre, saken tydligt hängivna ingenjörer arbetade. När nu styrelsen har framlagt dessa högst betydande äskanden, så förmodar jag att det beror på resultatet av de forskningsningsarbeten som under de gångna åren bedrivits, och jag får säga att jag tycker, att det ser ganska lo-vande ut. Jag tror också att man redan har försökt att rationalisera ytterligare med transportanordningar och dylikt, och jag har hört att om inte Ljungströms-metoden redan är nedlagd, så lär den snart bli det, då den, som jag tror herr Andersson i Rixö nämnde, lär vara ganska oekonomisk.

Den nya aktieteckningen skulle nu möjliggöra anläggningar, som enligt

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.) styrelsens uppfattning väsentligen skulle förbättra bolagets räntabilitet, nämligen, utom den tredje kalkugnen, en anläggning för tillverkning av gasol i första hand för bränsleändamål men också som råvara för en kemisk-teknisk industri. Styrelsen förväntar, att de nya anläggningarna skola öka produktionen av olja och svavel med omkring 50 procent och kraftproduktionen med omkring 160 procent. Det är ju möjligt att, som utskottet säger, bolagsstyrelsen räknat väl optimistiskt på framtiden, men jag kan dock inte gärna tänka mig, att räntabiliteten efter nyinvesteringarna skulle bli sämre än förut; den torde väl snarare bli bättre, även om inte styrelsens förhoppningar helt infrias. Då anser jag också, att man utan större räddhåga bör våga sig på att gå med på denna nyinvestering. Enligt vad jag förstår, pågår forskningsarbetet alltjämt oavbrutet, och vi skola väl kunna hoppas, att man tack vare detta arbete skall kunna komma till ännu bättre resultat på grund av nya rön. Jag har åtminstone en ganska stor veneration för den kemiska forskningens möjligheter. Skulle nu förslaget avslås — det har ju för all del ännu inte varit tal därom i denna kammare — så frånsäger man sig också alla möjligheter att gå vidare, och de redan vunna resultaten äro till ingen nytta, utan de väldiga skifferlagren få ligga kvar i sin eviga sömn. Detta tycker jag inte är tillfredsställande.

Herr Andersson i Rixö och även herr Birger Andersson ha talat om risken för de gamla kalkindustrierna i Västergötland genom den nya kalkugnen vid Kvarntorp. Ja, det kan nog hända, att det kan finnas slika risker; det känner jag inte till, men det är ju inte alldeles osannolikt. Men man får hoppas att den i utsikt ställda rationaliseringen av vårt svenska jordbruk skall kräva en betydligt större produktion av kalk än tidigare, och dessutom får man ju säga, att det är den vanliga gången, att gammalmodiga industrier och företag få maka åt sig för mera moderna, till dess de själva kunna komma upp till samma standard, d. v. s. producera till konkurrensdugliga priser.

Med någon dysterhet har man också hört herr Krügel's uttalanden om de missförhållanden som råda i trakten av Kvarntorp. Det låter ju verkligen ganska otrevligt, det måste jag säga, men man får väl göra vid Kvarntorp som man gjort vid sulfidfabrikerna och andra sådana industrier, där risk för förorening av vatten och luft förekommer, att man inrättar reningsverk. Det brukar vara tillfredsställande. Jag vet t. ex. att vid en sulfidfabrik nere i mitt län dog fisken helt och hållet ut, så länge vattnet fick rinna ut fritt, men när reningsverket tillkom, blev fisket precis som förut. Jag hoppas att liknande anläggningar skola kunna åstadkommas även i Kvarntorp och att de olägenheter, som herr Krügel påpekat, därigenom skola elimineras.

Herr talman! Det är möjligt att jag är för optimistisk, men jag tror verkligen ej så litet på detta verk, och med anledning av vad jag nu sagt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Eftersom Kvarntorp ligger i Närke, är det naturligtvis med en viss blyghet, som en närking yttrar sig i en sådan här debatt. Man blir så lätt beskyldd för att bevaka de lokala och lokalpatriotiska intressena, och det är klart att sådana finnas, ehuru ju herr Krügel's anförande, som huvudsakligen gick i negativ riktning, vittnar om att det även ifrån denna bygd kan framföras kritiska och negativa synpunkter. Jag skulle väl ändå här närmast representera bygdens vinningssynpunkter.

Kring detta företag har ju en stor organisation uppstått; tusentals arbetare äro sysselsatta vid företaget, men i den lilla socken, Ekeby, där Kvarntorp-anläggningarna äro belägna, har bara ett fåtal sin bostad. De flesta bo i Kumla, men ett icke så litet antal har bosatt sig i Örebro.

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)

Jag tror i alla fall, att vi, som äro riksdagsmän för Närke och Örebro län, kunna resonera om dessa saker utan att anlägga alltför lokalpatriotiska och egen-ekonomiska synpunkter. Jag kommer till det resultat, att företaget bör bibehållas och utökas för att bli mera bärkraftigt.

Herr Andersson i Rixö sade, att han inte trodde på att Kvarntorpsverket skulle kunna få ekonomisk bärighet, och han menade att det från början varit tänkt som en anläggning i beredskapssyfte. Jag vet inte, om detta sista är riktigt, men att beredskapssynpunkten var motiveringen, då företaget anlades, vill jag medge.

Herr Andersson menade vidare, att det med hänsyn till beredskapssynpunkten vore fördelaktigare att bygga förrådsrum, där man kunde lagra olja för krigsbruk. Ja, det låter sig naturligtvis göra, men är det inte antagligt, att vi om det blir en ny avspärning, sådan som den vi nyligen ha haft, komma att behöva både det ena och det andra? Under alla förhållanden är det väl högst antagligt, att, om det blir en avspärning, tillverkningen vid Kvarntorp eller vid något annat företag kommer att tas upp igen. Det är väl under sådana förhållanden nyttigt för oss att ha detta företag, som bl. a. kunde säkra oss den erfarenhet och den yrkeskunnighet på detta område, som ju var oss till nytta under det gångna kriget, ty vi hade där en erfarenhet att bygga på. Jag vill erinra om att Kinne-Kleva, som ju var ett ännu mindre bärigt företag, fanns redan före kriget. Det var upprättat av marinen, som ansåg, att vi borde ha det som reserv att falla tillbaka på i händelse av krig och avspärning.

Men det är också en annan synpunkt, man kan anlägga på denna sak. Herr Andersson ville lagra olja, importerad ifrån utlandet, men han räknar tydligen inte med att det kanske en dag inte finns någon importolja att lagra. Den dagen är kanske inte så avlägsen; det ser åtminstone så ut med alla dessa bilar och flygmaskiner surrande omkring oss. Det var inte så länge sedan det kom ett meddelande från Förenta staterna, som ju äro den största producenten av olja och bensin i världen, att olja fanns kvar i detta land endast för 14 år framåt med nuvarande konsumtion. Optimisterna säga visserligen att nya fyndigheter upptäckas, att det finns hur mycket olja som helst i Syd-Amerika, i Asien o. s. v. Ja, man kan vara så där optimistisk, men förr eller senare kommer dock den dagen — och den kommer snarare förr än senare — då oljan i världen börjar sina. Jag vill erinra om att Amerika, som ju är, såsom jag sade nyss, den största oljeexportören, under alla förhållanden för sin del har börjat bearbeta sina skifferlager. Vi ha i Sverige haft besök av personer, som vilja bli experter på oljeutvinning ur skiffer och som därför studerat utvinningsmetoderna vid Kvarntorp. Det förefaller då ganska meningslöst, att vi här i Sverige, där vi ju ha varit föregångsmän åtminstone i fråga om storindustriell drift i detta hänseende, skulle lägga ned det företag, som vi redan ha och som har gett så pass goda resultat.

På tal om dessa framtidsmöjligheter vill jag erinra om en siffra, som jag fick av ingenjör Bergh, vilken ju är den svenske pionjären på detta område. Enligt hans beräkning skulle det i Sverige finnas skiffer, som möjliggjorde framställningen av 200 miljoner ton olja. Eftersom den svenska förbrukningen av olja före kriget var ungefär 1 miljon ton om året, skulle vi alltså, för den händelse att den mera lättillgängliga oljan ute i världen tar slut, ändå här ha möjlighet att med nuvarande omsättning kunna hålla driften i gång under 200 år.

Med hänsyn härtill förefaller det mig inte bara nyttigt, utan också nödvändigt, att vi inte släppa taget, utan hålla driften i gång bland annat som ett experiment; det kan måhända bli möjligt att tillvarataga dessa tillgångar på ett såväl effektivare som framför allt billigare sätt.

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)

Jag tror alltså, herr talman, att vi inte böra stoppa verksamheten vid Kvarntorp, utan tvärtom inrikta oss på att göra den mera omfattande och därigenom mera bärig. Detta tror jag kan lyckas, om man grundligare och i större omfattning kan tillvarata alla de biprodukter, som kunna komma fram vid en sådan tillverkning. Det kan naturligtvis bli konkurrens med redan existerande företag på olika områden, och det är kanske dessa företags och deras arbetares intressen som herr Birger Andersson här har förfäktat. Jag tror dock i likhet med herr Ekströmer, att det finns plats både för Kvarntorp och för dessa andra företag — vi ha ju också sådana företag i Närke; Yxhults kalkstensföretag ligger ju bara någon halvmil från Kvarntorp — och de få väl framför allt känna konkurrensen från Kvarntorp, om det blir någon sådan. Men för närvarande har jag inte hört några protester från det hållet.

Det är klart att denna tillverkning är förenad med obehag icke minst för befolkningen på den omedelbart intill Kvarntorp belägna bygden. Herr Krügel har ju skildrat fasorna där. Jag måste dock säga, att han med alltför stor vållust tillgrep de mest målande orden, när han beskrev, hur det ser ut. Herr Krügel bor ju själv strax intill, och han har inte visat några ansatser att vilja flytta därifrån. Men i likhet med herr Ekströmer vill jag peka på att arbetet på att undanröja dessa obehag fortgår och att sakkunskapen anser att den har stora möjligheter att snart nog komma till rätta med detta problem.

Det finns ju ett alternativ till en investering av ytterligare kapital i Kvarntorp, nämligen det att lägga ned företaget. Det kanske ändå bör påpekas, att detta inte heller kan ske utan rätt betydande kostnader för staten. Jag tror att dessa kostnader komma att bli mycket stora; för det första skulle hela det kapital, som redan är nedlagt, ges till spillo, och för det andra skulle man få lov att, liksom nu har skett vid Kinne-Kleva, inte bara ta hand om den stora personal, som finns där, utan också att kompensera de kommuner, som göra förluster på ett sådant nedläggande av företaget. Man skulle kanske bli tvungen att upprätta något sådant där nytt krigsföretag, där denna personal placerades, vilket naturligtvis inte skulle kunna ske utan betydande utgifter för staten.

Jag anser alltså, herr talman, både ur beredskapssynpunkt och med hänsyn till de andra framtidssynpunkter, som jag här har omnämnt, att det är välbetänkt att driften vid Kvarntorp bibehålles och att företaget tillföres ytterligare det kapital, som fordras, för att det skall, så långt sig göra låter, kunna göras bärigt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Olyckliga omständigheter av sådant slag, som lätt inträffa genom vårt originella parlamentariska system med sammanträde i båda kamrarna samtidigt, ha gjort, att jag inte varit i tillfälle att höra debattens början. Emellertid har jag fått vissa upplysningar om att en del anmärkningar ha gjorts mot bolagets ledning, närmast i fråga om dess strävanden att ta bort föroreningar och annat som uppkommer vid tillverkningen och som fördärvar trakten kring verket.

Låt mig, innan jag helt kort svarar därpå, i förbigående säga, att när det från bondeförbundshåll reses motstånd mot en ökad tillverkning av kalk, kan jag inte undanhålla den reflexionen, att det är rätt besynnerligt att detta motstånd kommer ifrån dem, som anse sig i särskilt hög grad vilja försvara jordbrukets intressen, ett motstånd emot en utveckling, som skulle kunna föra till ett lägre pris på den kalk, vårt jordbruk behöver.

Vad gäller föroreningarna vill jag bara framhålla, att bolagets ledning har arbetat intensivt på att åstadkomma en förbättring och att den nu anser sig

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
ha kommit fram till en lösning rörande reningen av avloppsvattnet.

I fråga om gasen kommer den nya koksförbränningsugn, som är planerad, att råda bot på missförhållandena. Bolaget undersöker också möjligheterna att inplantera nya lövträd för att i efterhand bättra de skador, som redan ha skett.

Bolagets ledning är också på det klara med att själva bostäderna och samhällets allmänna karaktär ha lidit skada, inte bara av att det här var fråga om en tillfällig utbyggnad, utan också genom föroreningar och annat, och den tänker sig naturligtvis, att man, när nu en industri på lång sikt här skall planläggas, måste se till att skapa bostäder och överhuvud taget skapa ett samhälle, som står på den standard, på vilken vi vilja att industrisamhällen i vårt land skola stå.

När jag gör dessa deklARATIONER beträffande de speciella punkter, som här under debatten tagits upp, varvid bolagets ledning har kritiserats, skulle jag samtidigt vilja säga, att det viktiga, som bör understrykas i denna debatt och som kanske särskilt bör sägas ifrån statsrådsbänken, är, att statsmakterna, regeringen och riksdagen, icke behöva skämmas för att detta företag kommit till som ett krisföretag. Under kriget var den oljeframställning, som där skedde, av mycket stor betydelse för vår försörjning med brännolja, när vi voro avstängda från oljetillförsel från annat håll. Men vad som framför allt är glädjande är att bolagets ledning nu, när kristiden är över, ser sig i stånd att för statsmakterna lägga fram en plan, som innebär, att man räknar med att detta företag skall kunna bli bärigt, att det utan subventioner skall kunna producera oljeprodukter och alltså utan subventioner dessutom ge oss den väsentliga beredskap, som det dock innebär att vi ha ett oljeproducerande företag i Sverige.

Jag kanske här får erinra om, att det, såvitt jag vet, inte på något annat håll i världen, trots det att försök flerstades ha gjorts, t. ex. i England och i Skottland, hittills har lyckats att planera en utvinning av olja ur skiffer, som är räntabel. Vi ha all anledning att vara stolta över vad våra experter och bolagsledningen ha lyckats med och att styrelsen nu kunnat lägga fram en plan, som, när den provas på sätt denna plan har provats, lämnar det intrycket, att vi här i Sverige stå inför möjligheten att ha en bärkraftig oljeproduktion, låt vara i relativt liten skala, och därmed också ha den vidare grundval för en kemisk industri, som en oljeproduktion innebär, trots det att våra skiffrar äro så relativt fattiga i fråga om oljehalt som de faktiskt äro.

Det är mig särskilt angeläget att framhålla detta, eftersom utan tvivel bolagets ledning har varit utsatt för många anmärkningar, som enligt min mening skjutit över målet. Jag skulle allmänt vilja säga, att när staten eller kommunerna — detta gäller särskilt staten — är företagare, ha vi den väsentliga förmånen, jag skulle nämligen vilja kalla det en förmån, att kritiken är påpasslig och öppen, vilket ju inte gäller de enskilda företagen. Men det kan också tänkas, att ett statens företag kan få litet för mycket av det goda. Det kan tänkas, att de män, som stå i ledningen för ett statens företag, få en känsla av att de äro den sten, som alla spotta på, att de få en känsla av att de kanske kunde föra ett behagligare liv, om de ägnade sig åt ett enskilt företag i stället för ett statligt.

I detta fall är jag för min del, efter de studier jag har gjort av kalkylerna, övertygad om att den plan, som här lägges fram, är en sund finansiell plan till en räntabel drift. Jag vill nämna att jag har haft tillfälle att studera denna fråga, även innan jag blev handelsminister, nämligen i planeringskommisionen. Där diskuterades den då framlagda planen, som var själva grundplanen och som nu bara har ändrats något litet med hänsyn till de förändrade

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)

förhållandena, och där diskuterades den i närvaro av folk med mycket stora praktiska insikter, industrimän och fackföreningsmän. Och det rådde efter denna ingående diskussion, som vi då hade, och den diskussion, som anknöt till föredragningen, bara en mening, nämligen att detta företag var ett sådant krisföretag, varöver vi hade anledning att vara stolta. Därmed vill jag naturligtvis inte ha sagt, att icke ofantligt mycket återstår att göra, framför allt för att göra samhället, bostäderna och bygden mera behagliga att leva i. Detta syftemål — det tror jag mig kunna försäkra — kommer bolagets ledning att eftersträva som ett av sina allra viktigaste, och i detta hänseendet kommer bolagets ledning även att ha regeringens stöd.

Herr Holmbäck: Herr talman! Herr Krügel har givit oss en målande skildring av den ödeläggelse, som Kvarntorpsanläggningarna ha åstadkommit i trakten omkring verket, hur växtligheten på vissa platser har fullkomligt förstörts av vattenföroreningar, hur fisket har skadats, hur trevnaden för strandägarna är borta, hur gaserna från anläggningarna ha åstadkommit, att det på ett avstånd av två kilometer från verket inte finns ett barr på träden, inte ett löv på träden, inte ett grässtrå. Jag har för min del från Örebro län fått skildringar, som helt och hållet överensstämmer med den skildring, som herr Krügel här har lämnat, och riktigheten av denna skildring kan väl inte sättas i fråga.

Nu lämnade herr handelsministern den glädjande upplysningen, att man för framtiden kommer att göra allt vad man kan för att dessa olägenheter skola komma att upphöra. Jag förutsätter såsom givet, att bolagsledningen i det förflutna också har gjort allt vad den har kunnat på teknikens dåvarande ståndpunkt för att råda bot på olägenheterna. Det har dock faktiskt inte lyckats den att råda bot på svårigheterna, och även om man skulle lyckas därmed i framtiden, kvarstå dock de stora olägenheter, som faktiskt ha inträffat, i den mån man inte lyckas återställa den förstörda jordens växtkraft etc.

Detta har föranlett mig till den frågan, om verkligen vår gällande lagstiftning på detta område är tillräckligt effektiv. Bör befolkningen på en ort, jordägare och övriga invånare, vara skyldig att underkasta sig så stora olägenheter som här är fallet? Jag förstår mycket väl, att det här är fråga om ett krisföretag, och jag förstår också mycket väl att man måste giva industrien ett mycket betydande rum, men å andra sidan kan man fråga sig, om man inte med hjälp av lagstiftningen skulle kunna tänka sig ett bättre skydd för jordbruket. Ett sådant skydd har man ju t. ex. givit jordbruket genom de bestämmelser angående relationen mellan nytta och skada, som finnas i vattenlagen, då det gäller byggande i vatten. Byggande i vatten får icke ske, om annan egendom skulle skadas, såvida icke nyttan uppgår till två eller tre gånger skadan. Skulle man inte kunna ha en liknande lagstiftning även på detta område?

Enligt vattenlagen är det så, att den, som vill bygga en fabrik, varifrån förorenat vatten kommer att släppas ut, kan vända sig till vattendomsstolen för att få saken prövad. I vissa fall *skall* vederbörande vända sig till vattendomsstolen. Det finns en lagbestämmelse i 8 kap. 37 § vattenlagen, till vilken är knuten en kungl. kungörelse, som tvingar vederbörande att vända sig till vattendomsstolen. I andra fall skall den blivande fabriken anmälas till fisketillsynsmyndigheten. Sedan en sådan fabrik har kommit till stånd, utövas en dubbel kontroll, nämligen dels från den myndighet, som jag nyss nämnde, fisketillsynsmyndigheten, som står under lantbruksstyrelsens överinseende, och dels av hälsovårdsmyndigheterna.

Beträffande föroreningar av luften ha vi inte någon motsvarande mera utbyggd lagstiftning, men vi ha åtskillig rättspraxis och dessutom i varje fall

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
en del viktiga bestämmelser i hälsovårdsstadgan. Men allt detta synes icke vara tillräckligt.

Vad jag har hört om skadeverkningarna i närheten av Kvarntorpsanläggningarna har givit mig det intrycket, att verkliga missförhållanden där råda och att befolkningen har varit tvungen att underkasta sig mycket betydande olägenheter.

Herr Andersson, Birger: Herr talman! Jag har blivit uppmärksamgjord på att det yrkande, jag tidigare ställt, på grund av formella skäl icke kan föranleda något beslut. Jag vill för den skull ändra mitt tidigare yrkande.

Innan jag så gör, vill jag emellertid göra en korrigerings. Det har nämligen här nu av handelsministern — och jag har sett det tidigare i någon tidning — angetts, att den motion, för vilken jag står som undertecknare, skulle vara en bondeförbundsmotion. I klarhetens tecken vill jag därför nämna, att under-tecknarna av motionen i denna och i andra kammaren samtliga äro ledamöter från Skaraborgs län, representerande olika partier.

Det yrkande, som jag, herr talman, vill ställa, är, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna i första kammaren nr 370 och i andra kammaren nr 560 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget för budgetåret 1946/47 under fonden till statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 15 800 000 kronor. Därmed har man således väntat med den tredje kalkugnen och dragit ned den föreslagna siffran med vad denna skulle kosta, nämligen 200 000 kronor.

Herr Krügel: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av de inlägg, som gjorts av herrar Ekströmer, Akerberg och statsrådet Myrdal.

Herr Ekströmer sade ungefär, att när styrelsen framlagt detta förslag, måste det vara rätt. Det är åtminstone en bekväm synpunkt, herr Ekströmer! Om man finge ta på det sättet på alla ekonomiska ting, skulle det enligt min mening vara mycket bekvämt. Jag sade, att jag inte trodde att företaget kunde bli bärigt och att jag byggde mitt antagande på skillnaden i det pris, som är att anteckna för den utländska oljan i våra hamnar, och tillverkningspriset på vår egen skifferolja, och den uppfattningen vill jag nog gärna ha kvar.

Därmed vill jag inte ha sagt, att det inte finns vissa möjligheter att förbilliga tillverkningen av oljan vid Kvarntorp, om man, såsom ju är avsett, fördubblar driften. Den relativa kostnaden per liter olja skulle alltså kunna tänkas gå ned något. Men jag är övertygad om att den absoluta förlusten per år på verksamheten vid Kvarntorp blir större, ju större man gör företaget, och därför hade man enligt mitt förmenande bort begränsa sig, stanna vid vad som redan finns och nöja sig med detta tills vidare, även med risk att under de närmaste åren få lov att, såsom vi hittills gjort, ta vissa förluster.

Jag kan upplysa, eftersom herr Ekströmer frågade om det, att Ljungströmsmetoden ännu är i bruk. Den består ju däri, att man borrar ned järnrör i marken, tillför elektrisk ström och upphettar skifferlagret. Oljan förgasas, stiger uppåt och kondenseras, när den nått marken, samt rinner ut i flytande form. Det är det med denna tillverkning förenade obehaget, som det är svårt att komma till rätta med. Längs dessa i marken nedborrade rör stiga gaser och ångor av en obehaglig karaktär. Dem kan man ju inte gripa, fatta och rena, om man har aldrig så god vilja från bolagsledningens sida, utan de komma i oförändrat skick ut över nejden, sakta och vackert som höga dimbankar, och fanna oss där. De förstöra delvis växtligheten. De förstöra också mjöldagg och dylikt, men det kanske jag inte skulle ha nämnt, eftersom det ju är en fördel.

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)

Jag nämnde, att grödan på markerna på dessa 11 000 tunnland till stor del förstöres vid översvämningar under regnperioderna. Befolkningen tycker, att det är en underlig inställning från samhällets sida att ena stunden, eller ena årtiondet eller århundradet — det var i slutet av förra århundradet som Kvarntorpssjöarnas sänkning genomdrevs — betala ut miljoner efter miljoner för att torrlägga området och sedan inte vilja göra allt för att hindra skador på grund av den verksamhet som nu bedrivs. Man dränker växtligheten där på stora områden, så att den blir helt eller delvis förstörd. Sådan förstörelse förekommer inte bara vid regnperioderna under vegetationstiden, utan också praktiskt taget varje år under snösmältningen, på grund av översvämningar då.

Det tråkigaste är emellertid att — enligt vad en kemist upplyst mig om — det föreligger fara för att, när jordområdet gång på gång översvämmas med detta förorenade vatten, förgiftningen till sist blir så stark, att växterna dö. Det blir ett slags öken, och det har väl inte varit meningen. Därför vore det önskvärt, om allt gjordes för att rena vattnet, gaserna och röken.

Nu nämnde statsrådet Myrdal, att ledningen gjort allt för att få vattnet renat och gaserna och röken filtrerade. Viljan har kanske funnits, statsrådet Myrdal, men verkligheten var i förrgår sådan, att när jag stack ned en liten räfflad sticka i vattnet, fastnade hela lager med slam, som kom från Kvarntorp. Det kan man åtminstone inte säga är något strålande resultat. I stället för att man tidigare hade ett opalfärgat, vackert men illaluktande vatten, har man nu ett mycket grumligt, men rostfärgat och fult vatten. Även om man anlägger skönhetsynpunkter på frågan, har man ett minus att redovisa.

Herr statsrådet sade vidare, att han var övertygad om bärigheten ur ekonomisk synpunkt. Naturligtvis vågar jag, såsom jag antydde i mitt första anförande, icke ta upp någon ekonomisk diskussion angående en sådan stor sak, men som jag då sade hade jag ett mycket gott sällskap i de remissinstanser, som yttrat sig. Herr statsrådet vill väl inte förneka, att de ha blottat en skepsis, som borde vara anledning att beakta. De ha visserligen tillstyrkt anslaget, men de ha icke gjort det på den grund, att de äro övertygade om att bolaget skall bli bärkraftigt eller ens kunna gå med blott små förluster. Man har tagit sikte på den beredskap vi böra upprätthålla, och därför har man tillstyrkt det.

Jag tillät mig också säga, att om statsrådet hade varit här, hade det varit mig ett nöje att hälsa honom välkommen till Kvarntorp. Denna inbjudan upprepar jag nu inte bara å egna, utan å samtliga ordsbors vägnar. Var välkommen och titta! Jag är säker på att besöket skall kunna ge impulser till nya ansträngningar för att tillmötesgå befolkningen, som i detta fall blott har det rimliga kravet, att man försöker nedbringa dess förluster och därmed också samhällets förluster till det minsta möjliga. Det bör vara en angelägenhet att slå vakt om. Man bör i största möjliga utsträckning eliminera det obehag som vi ha för närvarande.

Herr Akerberg sade, att jag bor kvar fortfarande. Det är alldeles riktigt, och jag har rätt trevligt omkring mig än så länge. Men det var väl inte väntat, att de som bo på mer än en halv mils avstånd från anläggningen skulle liksom de som bo på nära håll behöva räkna med risken att rökas ut. Men så blir kanske fallet med mig, om det inte blir någon förändring. Ett faktum är i varje fall, att när vi skola sova, få vi stänga igen fönstren, ty det luktar så vidrigt som om fotogenkärlet stode inne i ens sovrum. Det trivs man inte med i längden, och jag förstår inte, hur arbetarna, som bo öster om Kvarntorp, kunna finna sig i dessa förhållanden. Men var välkommen, herr statsråd, jag skall så gärna vara ciceron och bestyrka vad jag här har sagt. Jag famlar

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
inte i luften, utan jag framför reala synpunkter. Det är verklighet bakom vad jag säger.

Beträffande det nämnda obehaget skall jag be att få citera ett par rader från en ortsbo, som skrev till mig nyligen. Han slutar så här: »Vi vill ha slut på Kvarntorpsskandalen.» Jag påstår inte, att det föreligger någon skandal, utan jag vill liksom herr Åkerberg ha företaget kvar. Jag anser att det vore ansvarslost att yrka på att det skall läggas ner. Men jag tycker, att de förmaner i fråga om forskning m. m., som herr Åkerberg siktade på, kunde man ha nått, om man behållit företaget i den omfattning det har nu och inte investerat nya miljoner för att öka driften — med goda chanser att få större förluster. Det är mitt sätt att se saken. Har jag misstagit mig, vilket jag hoppas, är det bara bra.

Jag har fortfarande, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag ber att få tacka för inbjudan och acceptera den. Jag beklagar bara, att jag inte har varit i tillfälle att objektet komma tidigare.

Jag har dock inte varit okunnig om de förhållanden, som herr Krügel så levande och målande har illustrerat. Jag vill försäkra honom, att det finns ingen meningsskiljaktighet mellan honom och bolagets ledning och regeringen i fråga om syftet, att allting måste sättas in på att bevara samhället som ett trivsamt, hyggligt svenskt industrisamhälle. Emellertid är det mig omöjligt att begripa logiken i herr Krügels tankegång. Från dessa utgångspunkter kom herr Krügel nämligen till den slutsatsen, att han skulle vilja fortsätta verksamheten i nuvarande skala. Jag begriper med andra ord inte riktigt sammanhanget mellan de ekonomiska planerna och de hygieniska syftena. Det enda logiska från herr Krügels utgångspunkter borde väl vara, att verksamheten skulle läggas ned och att man skulle vara beredd att ta de kostnader som upp-rätthållande av beredskap utan drift skulle medföra. Men att bara komma till den slutsatsen, att man skall fortsätta som det är och inte vidta de tekniska och finansiella rekonstruktionsåtgärder, som kunna göra företaget lönsamt, anser jag föga logiskt.

Låt mig även påpeka, att möjligheten att lägga ned stora kostnader — ty måhända blir det fråga om stora kostnader — på att bevara de estetiska och hygieniska värdena, måste även ur statsmakternas synpunkt te sig betydligt större, ifall vi göra en sådan omläggning av företaget, att det blir bärkraftigt. Det förefaller mig mycket rimligt, att riksdagen kommer att anse sig ha råd till betydligt större utgifter i det syfte herr Krügel här talat om, om vi ha en verksamhet som bär sig än om vi ha en verksamhet sådan som den nuvarande.

Med anledning av det yrkande, som herr Birger Andersson har ställt, skulle jag bara vilja göra fullt klart för kammaren, att den ekonomiska plan, som här har lagts upp, bygger på tillvaratagandet av biprodukter, bl. a. den kalksten, som i stora mängder kommer fram vid processen. Ett bifall till herr Birger Anderssons yrkande bryter fullkomligt sönder grunden för det rekonstruktionsförslag, som styrelsen lagt fram och som regeringen har fört vidare till riksdagen i form av den proposition vi nu behandla.

Herr **Krügel**: Herr talman! Ett par ord med anledning av statsrådet Myrdals anförande! Vad angår bolagets lokala ledare, direktören och hans medhjälpare, har jag inte på något sätt velat uttala något klander mot dem. De ha enligt mitt förmenande under hela tiden varit överhopade av arbete. Jag har ofta varit i samspråk med dem och resonerat om dessa ting, och jag förstår, att det

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)
har varit svårt för dem att i alla stycken handla på bästa sätt. De ha nog gjort så gott de kunnat, och vi få vara dem tack samma för det.

Vad beträffar anmärkningen mot min inkonsekvens, att jag ena stunden ville, att anläggningen skulle fortsätta, och den andra gav skäl för motsatsen, får väl statsrådet medge, att jag fullt riktigt knutit samman min ståndpunkt med i ena fallet ekonomiska synpunkter och i det andra beredskapssynpunkter. Skall jag anlägga enbart ekonomiska synpunkter, vill jag lägga ned verket i dess helhet. Anlägger jag beredskapssynpunkter, vill jag inte gå så långt. Jag anser, att vi äro skyldiga oss själva att fortsätta bolagets drift, till dess — som jag nyss uttryckte det — oron i världen har lagt sig. Jag har därför inte varit så ologisk som det påståtts.

Herr Åkerberg framhöll, att det var önskvärt, att företaget bibehölls med hänsyn till den forskning och de tekniska utvinningar, som kunde bli resultat av driftens fortsättande. Men jag förstår fortfarande inte, herr Åkerberg, varför man inte kan vinna samma forskningsresultat, om bolaget är så stort som det nu är, med en kapacitet av 80 000 liter olja per år, som om driften ökas till exempelvis det dubbla.

Beträffande kalken hade jag inte tänkt yttra mig här. Eftersom den gång efter annan förts på tal, vill jag emellertid framhålla, att om bolaget skall inte bara drivas i nuvarande omfattning, utan ökas ut, så är det kanske lämpligt att kalkslaget också ges, ty så vitt jag förstår har bolaget redan vidtagit en hel del åtgärder för att exploatera kalken och avsända den till avsättningsorterna. Bolaget har vid Sköllersta byggt en ny lastkaj för det ändamålet, och om kalkproduktionen ej utökas, äro pengarna nedlagda till ingen nytta. Det är ju möjligt, att man skulle kunna använda kajen för andra ändamål och att andra åtgärder, som vidtagits med tanke på den ökade kalkutvinningen, också skulle kunna komma till nytta. Jag skall inte ställa något yrkande här, men jag har velat göra dessa reflexioner.

Slutligen en sak, statsrådet Myrdal! Det är ifrågasatt, att styrelsen skulle rekonstrueras. Jag vet inte, om jag är fel underrättad, men så har bestämt sagts mig. Tänker någon styrelseledamot avgå, så är det ett önskemål, som jag hoppas skall kunna tillmötesgå, att man sätter in i styrelsen någon representant från bygden, som förstår befolkningens intressen. Jag tvekar inte att påstå, att de många stockholmare, som sitta i styrelsen, inte ha samma förutsättningar att bedöma dessa angelägenheter som en person som känner till landsbygden och dess intressen. Det är som sagt bara, herr statsråd, ett önskemål, som jag hoppas överväges, ifall förmodandena om förändring i styrelsen komma att besannas.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Jag tillåter mig att till herr statsrådet ställa den frågan: komma de olägenheter för jordbruket och för befolkningen, som ha påtalats så livligt under denna debatt, att ökas genom den investering som nu skall ske genom de planerade anläggningarna?

Herr statsrådet **Myrdal**: Nej, herr talman, jag förutsätter motsatsen. I fall kammarens ledamöter ha gått igenom propositionen, torde de ha funnit, att det ju inte är fråga om att utvidga oljeproduktionen, utan det är fråga om att göra vissa investeringar, så att det blir möjligt att bättre tillvarata andra produkter än oljan. Om man genom en sådan investering, såsom jag hoppas, dessutom gör företaget bärkraftigt, är det klart, att de finansiella möjligheterna öka att med kraft gripa sig an det stora problemet, hur man skall kunna ha ett hyggligt samhälle omkring ett skifferoljeverk.

Ang. teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Andersson, Birger*, att riksdagen skulle, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 370 och II: 560, till Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget för budgetåret 1946/47 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanlag av 15 800 000 kronor.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i aktiebolaget Ceaverken m. m.;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anslag till understöd åt folkhögskolor. Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till understöd åt folkhögskolor jämte i ämnet väckta motioner.

I innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Folkhögskolor: Understöd för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanlag av 2 630 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Karlsson* (I: 90) och den andra inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Malmberg* i Skövde (II: 240);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Elon Andersson* och *Albertsson* (I: 56) och den andra inom andra kammaren av herr *Malmberg* i Skövde m. fl. (II: 96), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning angående folkhögskolans framtida utveckling och utbyggnad under statens medverkan med beaktande av i motionerna anförda synpunkter;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson* m. fl. (I: 208) och den andra inom andra kammaren av fru *Nordgren* m. fl. (II: 326), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t måtte utreda frågan om beviljande av statsbidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolorna och därefter för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

a) att riksdagen måtte till Folkhögskolor: Understöd för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 630 000 kronor;

b) att motionerna I: 90 och II: 240 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionerna I: 56 och II: 96 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionerna I: 208 och II: 326 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Vidkommande de till statsutskottets förberedande handläggning remitterade motionerna I: 56 och II: 96 får utskottet erinra om att vid innevarande års riksdag i två likalydande motioner I: 244 och II: 380 hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös, allsidig och ingående utredning rörande hela problemkomplexet om yrkesskolornas och folkhögskolornas ställning och uppgifter i samhället samt att därvid måtte beaktas i motionerna angivna synpunkter. Sistnämnda motioner remitterades, motionen I: 244 till första kammarens första tillfälliga utskott och motionen II: 380 till andra kammarens första tillfälliga utskott. I sitt utlåtande nr 8 hemställde första kammarens första tillfälliga utskott att motionen I: 244 icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda. Denna hemställan bifölls av första kammaren. I sitt utlåtande nr 12 hemställde andra kammarens första tillfälliga utskott, att andra kammaren — med biträdande av första kammarens i ärendet fattade beslut — för sin del måtte besluta, att motionen II: 380 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Andra kammaren biföll ifrågakvarande hemställan. Med hänsyn till att riksdagen sålunda funnit sig böra avböja motionsvis gjorda yrkanden, avseende skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av frågor av likartad innebörd som de i motionerna I: 56 och II: 96 framställda, anser sig utskottet icke böra tillstyrka bifall till vad i sistnämnda motioner hemställts. Utskottet vill dock i detta sammanhang framhålla, att enligt utskottets mening goda skäl tala för att en undersökning kommer till stånd rörande folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan. Utskottet utgår ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål. Resultatet av för närvarande pågående utredningar rörande folkskolans ställning i skolorganisationen torde dock måhända böra avvaktas innan problemen angående folkhögskolan upptagas till övervägande. Härvid torde även de i motionerna I: 208 och II: 326 angivna spörsmålen, vilka jämväl berörts i första kammarens första tillfälliga utskotts och andra kammarens första tillfälliga utskotts omförmälda utlåtanden nr 8 och nr 12, böra göras till föremål för närmare omprövning.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Mannerskantz* och *Falla*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade;

2) av herr *Ivar Persson*, som dock ej antytt sin mening.

I det av herrar *Mannerskantz* och *Falla* förordade yttrandet hade för det nyss återgivna stycket av utskottets motivering föreslagits följande avfattning:

»Vidkommande de — — — — motioner hemställts. De i motionerna I: 208 och II: 326 angivna spörsmålen hava jämväl berörts i första kammarens första tillfälliga utskotts och andra kammarens första tillfälliga utskotts omförmälda utlåtanden nr 8 och nr 12.»

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Den av herr Falla och mig här avgivna reservationen innebär, att man i det långa stycket mitt på s. 5 i utskottsutlåtandet skall ta bort den sista tredjedelen: »Utskottet vill dock i detta sammanhang framhålla, att enligt utskottets mening goda skäl tala för att en undersökning kommer till stånd rörande folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan», etc.

Skälet till detta yrkande är, att vi ha varit rädda för att folkhögskolan skall förlora den fria ställning, som den hittills har haft här i landet, och kopplas in i det övriga skolsystemet inom en snäv ram, som betar den möjligheten att utvecklas på det fria sätt, som hittills har varit en mycket stor tillgång för folkhögskolan. Vi tycka, att utskottets skrivning för mycket inbjuder till att i en kommande utredning folkhögskolan placeras in så, att den förlorar sin hittillsvarande karaktär. Den är en alltför värdefull tillgång, för att man skall beröva den dess nuvarande karaktär.

Detta är naturligtvis inte någon stor sak. Det är blott några ordval, som vi tycka för mycket inbjuda till en allt för skarp begränsning och inramning av folkhögskolan i framtiden.

Jag ber med hänsyn till detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Jag tror, att reservanterna här äro mera ängsliga än vad som behöves. Naturligtvis är jag lika medveten som reservanterna om att det har kommit propäer i den riktning, i vilken reservanterna frukta, att en utredning skulle komma att gå. Men dessa propäer, det är ganska viktigt i detta sammanhang, ha inte gjorts i de motioner — av herrar Elon Andersson och Albertsson i denna kammare och av herr Malmborg i Skövde m. fl. i andra kammaren — som ligga till grund för utskottsutlåtandet. Till och med i dessa motioner hävdas mycket starkt de principer, för vilka reservanterna göra sig till talesmän. Även motionärerna opponera på det bestämdaste mot att någon sådan tvångsinramning av folkhögskolan skall komma till stånd.

Om något kan ge skäl till farhågorna, är det en formulering i statsutskottets utlåtande. Där står, att »goda skäl tala för att en undersökning kommer till stånd rörande folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan». Men tyngdpunkten i motionen är tydligen inte, att den framtida ställningen och utbyggnaden skall ske under statens medverkan, utan att *undersökningen* skall ske under statens medverkan. Det är en helt naturlig sak, ty på annat sätt ske ju inte undersökningar.

Utskottet har som synes egentligen ställt sig på motionens ståndpunkt i detta fall, då det »utgår ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål». Utskottet gör bara en liten reservation, som står i någon motsättning emot motionen. Utskottet skriver nämligen: »Resultatet av för närvarande pågående utredningar rörande folkskolans ställning i skolorganisationen torde dock måhända böra avvaktas innan problemen angående folkhögskolan upptagas till övervägande.» Men det är nog nödvändigt, att Kungl. Maj:t får avgöra, när det är lämpligt att ta upp denna utredning. Det kan under inga förhållanden dröja länge, och det kan rent av ske — såsom motionärerna vilja — innan de nämnda utredningarna ha slutförts. Så är utskottets motivering skriven.

Det är för övrigt ännu en sak, som kan stärka utskottsmotiveringen på båda de punkter det här har varit fråga om, nämligen det i och för sig berömvärda intresset för folkhögskolan. Folkhögskolan är som bekant lyckligtvis en institution, som har medhåll i Sveriges riksdag. Det har därför det ena året efter

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

det andra i snart ett årtionde uttryckts ångslan för att man skall glömma folkhögskolans utveckling i alla de utredningar, som nu förekomma. Utskottet har här genom att uttala, att frågan snarast bör uppmärksammas av Kungl. Maj:t, enligt min mening också sört för att man kan vara tämligen säker på att utredningen kommer i sitt rätta sammanhang, så snart ske kan.

Herr **Persson, Ivar**: Herr talman! Jag har vid den ifrågavarande punkten i statsverkspropositionen avlämnat en motion, avseende ett ganska begränsat område, och en likalydande motion har väckts i andra kammaren. Den utredning, som i dessa motioner begäres, avser ju frågan, huruvida statsbidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolorna skulle kunna beviljas efter vissa bestämmelser, som man tycker skulle kunna fastställas ganska lätt. Jag avser ingalunda med min motion att gå in på frågan om en förändring av folkhögskolornas ställning i det ena eller andra avseendet, och jag vill gärna betyga för de övriga reservanterna här, som äro oroliga på den punkten, att jag ingalunda vill förändra folkhögskolornas karaktär.

Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor beviljas emellertid av lotterimedel, och dessa utfalla ju ganska ojämnt. Det är därför svårt för de olika skolstyrelserna att behöva lita till lotterimedlen för att erhålla statsbidrag till de allt mera kostnadskrävande byggnadsarbeten, som erfordras även vid denna typ av skolor. Jag har därför ansett, att en särskild utredning angående byggnadsbidragen skulle vara motiverad och skulle kunna slutföras på kort tid, så att man inte skulle behöva avvakta den stora utredning om skolornas inbördes ställning, som pågår här i landet för närvarande. När man har sammankopplat dessa saker i utskottsutlåtandet, har jag därför sett mig nödsakad att anmäla en reservation.

Ehuru jag givetvis helst skulle vilja yrka bifall till min motion för att få till stånd den mera begränsade och föga tidskrävande utredningen, förstår jag ju att i det läge, i vilket frågan nu har kommit, är det utsiktslöst att vinna gehör för detta yrkande. Jag har därför, herr talman, endast helt kort velat ge till känna för kammaren, vad jag har avsett med såväl min motion som min reservation.

Herr **Andersson Elon**: Herr talman! Jag är fullkomligt anse med herr Mannerskantz om att folkhögskolans frihet är en så värdefull tillgång, att den bör bevaras, och att man bör ta sig i akt för åtgärder, som skulle innebära ett avsnörande av denna frihet i ena eller andra riktningen. Emellertid tror jag, att om herr Mannerskantz läser igenom den motion, som har givit anledning till detta utskottsutlåtande, skall han där finna denna frihetskänsla uttryckt så bestämt, i så klara ordalag, att det inte finns någon anledning att befara, att den utredning, som rekommenderas i anledning av motionen, skall leda till en begränsning av folkhögskolans nuvarande frihet. Jag tror jag kan finna ett ytterligare stöd för den uppfattningen däri, att de folkhögskolemän från skilda håll, som framträtt under diskussionen efter motionens avlämnande, så vitt jag har kunnat finna utan undantag ha givit sin anslutning till de synpunkter, som framförts i motionen, och den begäran om utredning angående folkhögskolans plats i det framtida skolprogrammet, som där har satts i fråga.

Jag har för övrigt den uppfattningen, att känslan för folkhögskolans frihet både i det svenska samhället och i den svenska riksdagen faktiskt är så stor, att en medverkan från statens sida utöver vad som redan nu förekommer i folkhögskolans arbete icke behöver och icke kommer att medföra någon risk för att denna frihet skall undertryckas. Jag tror således i likhet med herr Oscar Olsson, att reservanternas farhåga för att man genom en dylik utred-

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)
ning skall ta ett initiativ, som innebär en begränsning av folkhögskolans frihet, är oberättigad och att reservanterna äro ängsliga i onödan.

För min del vill jag både i anledning av vad som här sagts och i anledning av vad som står i utskottets utlåtande understryka, vad utskottet säger, när det hoppas, att Kungl. Maj:t skall ha frågan under uppmärksamst bevakande och när så befinner lämpligt företa den utredning, som motionärerna ha begärt. Jag är för dagen nöjd med den sympati för motionärernas tankegång, som jag utläser ur utskottsutlåtandet, och har således, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Efter de anföranden, som nu hållits av herr Ivar Persson och herr Elon Andersson, kan jag fatta mig mycket kort. Jag delar helt den uppfattning, som dessa två talare gett uttryck åt i diskussionen här. De höjda stipendier, som riksdagen förra året beslöt — och som genom det beslut kammaren nu går att fatta ytterligare komma att höjas — ha medfört en väsentligt ökad tillströmning av elever till folkhögskolorna. Tillströmningen är nu så stor, att den nuvarande ramen för skolorna håller på att sprängas. Stora grupper ställas utan möjlighet att vinna inträde i en folkhögskola. Det är därför synnerligen önskvärt, att nya folkhögskolor kunna startas, men det finns vissa svårigheter, då det gäller att få nya skolor till stånd. Dessa svårigheter ha till och med ökats genom de beslut, som de senaste riksdagarna ha fattat. Statsmakterna kräva nämligen som regel, att skolorna drivas helt och hållet med egna medel ett eller ett par år innan statsbidrag lämnas. Ju högre stipendierna, lärarlönerna och byggnadskostnaderna bli, desto högre bli de omkostnader, som följa med startandet av en ny skola. Vi stå här utan tvivel inför ett allvarligt problem, som måste lösas på något sätt och som, såsom jag ser det, inte kan lösas på annat sätt än genom att statsmakterna mera bestämt gå in för att understödja byggandet av erforderliga lokaler för folkhögskolorna.

De motioner, som nu väckts och som bragt denna fråga under diskussion, ha avstyrkts av statsutskottet, men det har skett med en motivering, som är så positiv, att syftet med motionerna därmed kan anses vara nått. Utskottet har ju framhållit, att enligt utskottets mening goda skäl tala för att en undersökning kommer till stånd rörande folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan. Till herr Mannerskantz vill jag här skjuta in, att detta naturligtvis inte får innebära en kringskärning av skolornas rörelsefrihet. Herr Elon Andersson har ju nyss hänvisat till de mycket bestämda uttalanden, som gjorts i den motion utskottet här har behandlat. Jag tror, att man inte behöver befara en utveckling i den riktning herr Mannerskantz här har varnat för. Såväl inom skolöverstyrelsen som inom riksdagen har man vid många tillfällen gett uttryck för samma uppfattning som herr Mannerskantz, nämligen att skolornas rörelsefrihet inte får kringskäras mer än som är alldeles nödvändigt.

Jag har, herr talman, med detta anförande bara velat understryka, att det är ett viktigt problem, som beröres i de föreliggande motionerna, och att det är synnerligen önskvärt, att en utredning kommer till stånd, som förbättrar arbetsmöjligheterna ytterligare för folkhögskolorna och gör det möjligt att ytterligare bygga ut antalet folkhögskolor i landet. Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Andrén**: Herr talman! Jag är delvis förekommen av den föregående ärade talaren. Jag är liksom han övertygad om att på detta område föreligger en hel rad viktiga problem, som måste lösas under den närmaste fram-

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

tiden. Men jag vill också framhålla en annan sak, och det är, att vi måste se till, att det inom vårt för övrigt så strängt statsreglerade skolväsen i alla fall finns ett område, där friheten har en tryggad ställning, att våra svenska folkhögskolor, så långt det är möjligt, kunna få växa fritt. Det är inte minst med hänsyn härtill, som jag är glad åt den uttolkning av statsutskottets utlåtande, som herr Oscar Olsson gav. Det finns formuleringar i detta utlåtande, som annars kunde ingiva vissa farhågor.

När jag alltså går att rösta för statsutskottets utlåtande, är det under den uttryckliga förutsättningen, att herr Oscar Olssons tolkning sammanfaller med den mening, som statsutskottet har i denna sak.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den av herrar Mannerskantz och Falla vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 241 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt,

A. att riksdagen måtte

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för tandläkarinstitutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

2. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för tandläkarinstitutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

3. till Tandläkarinstitutet: Avlöningar under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 624 000 kronor;

4. till Tandläkarinstitutet: Omkostnader under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 298 000 kronor;

5. till Tandläkarinstitutet: Nyanskaffning och underhåll av utrustning under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 106 000 kronor;

6. till Provisoriska anordningar för tandläkarutbildning under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 222 000 kronor;

7. till Anordnande av utbildning för tandtekniker under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 47 100 kronor;

8. till Uppförande av ett tandläkarinstitut i Malmö för budgetåret 1946/47 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

9. till Utrustning av ett tandläkarinstitut i Malmö under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor;

B. att motionen I: 337 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att motionerna I: 338 och II: 517 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

D. att motionen II: 518 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

I motionen I: 337, av herrar *Holmbäck* och *Björck*, hade hemställts, utom annat, att riksdagen skulle besluta, att nya tandläkarinstitut skulle inrättas

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)
i Göteborg och Malmö samt att det första institutet skulle förläggas till Göteborg.

I de likalydande motionerna I: 338, av herr *Sjödahl* m. fl., och II: 517, av herr *Carlsson* i Bakeröd m. fl., hade hemställts, utom annat, att riksdagen skulle besluta, att ett av de nya tandläkarinstitutet skulle förläggas till Göteborg.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Utskottet har vid sin prövning av denna fråga funnit övervägande skäl tala för att det nya institutet förläggas till Malmö. I detta sammanhang vill utskottet i likhet med departementschefen framhålla, att åtgärder böra vidtagas för att i sinom tid institutet skall bliva infogat i folktandvårdsorganisationen i Malmö såsom centraltandpoliklinik.

Av den ståndpunkt utskottet sålunda intagit följer, att utskottet icke funnit sig böra biträda det i motionen I: 337 framställda yrkandet om det första institutets förläggning till Göteborg. Utskottet har icke heller — såsom i motionerna I: 337 samt I: 338 och II: 517 påyrkats — ansett att beslut nu bör fattas angående förläggningsplats för det andra av de planerade nya tandläkarinstitutet, vilken fråga emellertid i enlighet med vad utskottet ovan framhållit med det snaraste synes böra bringas till sin lösning. I frågans nuvarande läge anser sig utskottet alltså icke böra tillstyrka bifall till berörda motionsvis gjorda yrkanden.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Lindström, Karl Andersson, Gustaf Karlsson* och *Mårtensson* ansett dels att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — — — 1 500 000 kronor;

B. att motionen — — — åtgärd föranleda;

C. att motionerna I: 338 och II: 517 måtte anses besvarade med vad utskottet i det föregående anfört;

D. att motionen — — — åtgärd föranleda.

I det av reservanterna föreslagna yttrandet hade för det senare av de nyss återgivna styckena av utskottets motivering föreslagits följande lydelse:

»Av den ståndpunkt utskottet sålunda intagit följer, att utskottet icke funnit sig böra biträda det i motionen I: 337 framställda yrkandet om det första institutets förläggning till Göteborg. Såsom utskottet i det föregående framhållit är det önskvärt, att det tredje institutet inom en snar framtid kommer till stånd. Då ett beslut i förevarande sammanhang om var det tredje institutet borde förläggas skulle underlätta förarbetena till det förut beslutade tredje institutet och förkorta tiden mellan det andra institutets färdigställande och det tredje institutets påbörjande synas starka skäl tala för att dylikt beslut nu fattas. Med erinran om att medicinalstyrelsen i tidigare avgivet yttrande över de sakkunnigas förslag angående utbildning av tandläkare antytt att det vore tänkbart att ett fjärde institut framdeles kunde komma att behövas och att detta då lämpligen borde förläggas till Norrland, vill utskottet förorda att det tredje institutet, såväl på grund av föreliggande goda möjligheter att erhålla tillräckligt antal patienter som att erhålla kompetenta lärare, förläggas till Göteborg och att Kungl. Maj:t måtte vidtaga nödiga åtgärder för att uppförandet av det tredje institutet i Göteborg skall kunna påbörjas så snart det andra institutet i Malmö blir färdigställt. Med vad sålunda anförts torde motionerna I: 338 och II: 517 få anses besvarade.»

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Då jag hör till dem, som skrivit under den till utskottets utlåtande fogade reservationen, skall jag be att få

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

säga några ord, men innan jag går in på den saken, vill jag gärna med ett enda ord understryka vad utskottet säger om den segslitna frågan om utbildningstiden. Det är ju kammarens ledamöter bekant, att det har rått mycket delade meningar om hur lång utbildningstid tandläkarna skulle ha. Man har hävdat att tiden bör vara sex år, och man har ansett att den nuvarande tiden, fyra år, är tillräcklig. Departementschefen stannade för en studietid av fem år i enlighet med det förslag, som en särskilt tillkallad sakkunnig hade framlagt. I anledning härav säger utskottet på s. 14 i föreliggande utlåtande: »Utskottet förutsätter dock härvid, att Kungl. Maj:t, innan den nya studieplanen fastställs, låter verkställa ytterligare undersökning med avseende å möjligheterna att nedbringa studietiden under den av utredningsmannen angivna.»

Jag skulle alldeles särskilt vilja understryka, vad utskottet har sagt på denna punkt. Jag vågar, trots att jag är lekman, göra det, därför att jag har kommit i kontakt med tandläkeriet i så måtto, att jag är ledamot av en hälsovårdsberedning och i denna egenskap har hand om folkvandvården i ett landskapsområde. Jag skulle tro, att man inte, när det gäller tandvård i allmänhet, kan rikta några anmärkningar mot kvaliteten på vården. Men det är klart, att en del behandlingsformer tillkomma, om vilka man efter hand kommer till insikt, att de äro önskvärda och behövliga. Om en lekman vågar uttala sig på detta område, skulle han väl närmast vilja säga, att en utbildningstid på fyra år är tillräcklig, och vad som kan behövas för specialisterna får man ordna genom särskilda kurser. Då kan man få fram den differentiering, som är önskvärd.

Efter detta skulle jag vilja säga ett par ord om den reservation, som har anförts. Reservanterna äro eniga med utskottsmajoriteten i alla punkter utom en. Reservanterna ha nämligen den uppfattningen, att det finns fullgoda skäl för riksdagen att redan nu säga, var det tredje tandläkarinstitutet skall ligga.

Jag vill först erinra om hur beslutet om det tredje tandläkarinstitutet kom till. Vid 1945 års riksdag hade departementschefen föreslagit, att riksdagen skulle besluta om ett nytt institut. Platsen hade han inte vågat bestämma; den skulle övervägas ytterligare. När detta förslag kom under utskottets och riksdagens behandling, sade båda: »Vi äro inte nöjda med att få bara ett institut till. Behovet av tandläkare är så stort, att vi behöva två institut, och platsen för dessa skall bestämmas senare.» Nu har det som synes kommit en proposition om det första nya institutet, och det skall förläggas till Malmö. Motionärerna, som reservanterna för sin del stödjade, ha ingenting emot att Malmö får det första nya institutet. De ha ingenting emot det, ty om det skulle beslutas att det första nya institutet skall ligga i Göteborg så skulle detta förlänga tiden, tills man får det nya institutet färdigt, och det vilja inte vare sig motionärerna eller reservanterna vara med om.

Här kommer jag in på kärnpunkten i frågan om betydelsen av att riksdagen redan nu bestämmer, var det andra nya institutet skall ligga. Det är känt, skulle jag tro, av flertalet av kammarens ledamöter, att det har gjorts en del förarbeten med klar inriktning på Malmö, innan man fattat det formella beslutet om var det institutet skulle ligga. Det veta säkert alldeles särskilt ledamöterna i statsutskottets andra avdelning, men även en och annan utomstående vet precis, hur det har gått till. Även om detta kanske inte är så vackert handlat av departementschefen, så är det praktiskt, ty härigenom har man förkortat den tid, som man har att räkna med, innan institutet kan komma till.

Om nu riksdagen följer reservationen har man undanröjt en del olägenheter. Man underlättar förarbetet för det andra nya institutet, och det är detta reservanterna anse vara så viktigt.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

Hade nu inte svårigheten att få lärare vid det tredje institutet kommit till, hade det naturligtvis varit klokt att på en gång besluta om uppförande av dessa två institut. Det hade för övrigt varit klokt att redan i fjol vid behandlingen av frågan säga ifrån, var instituten skulle ligga. De sakkunniga ha förklarat att man inte kan få fram kvalificerade lärare i den takt, som är önskvärd. Om en tid av två, tre år lär man emellertid kunna räkna med kvalificerade lärare till det andra nya institutet, och därför skulle det vara lämpligt, att riksdagen nu bestämde, att detta institut skall ligga i Göteborg, som väl ändå torde vara den enda plats i landet, vilken för närvarande kan ta ett tandläkarinstitut. Då man sålunda inom en tid av två möjligen tre år kan få tillräckligt många lärare, och då man som sagt skulle underlätta förarbetena för det nya institutets tillkomst, föreligga här enligt motionärernas och reservanternas mening goda skäl att uttala sig för att det nya institutet förläggas till Göteborg.

När detta ärende föredrogs i plenum i utskottet, sades det, att det är klokt av statsmakterna att inte nu bestämma, var institutet skall ligga. Det är klokt att liksom vila på hanen, ty det skall föras förhandlingar av ekonomisk innebörd, och binder man sig för platsen, ha statens underhandlare ett mindre gott utgångsläge mot om de kunde säga, att institutet kunde förläggas till en annan plats. Detta resonemang kunde vara riktigt under andra förhållanden än de föreliggande. De ekonomiska frågorna har staten nämligen redan diskuterat, och man har träffat överenskommelse om vad Göteborg skall prestera och vad staten skall prestera. Det föreligger här således ingen sådan risk som man fruktat från utskottsmajoritetens sida.

Herr talman! Jag skall inte nu bli mångordig. Jag vill kort och gott yrka bifall till reservationen, men då kammaren måhända ändå inte lystrar till detta, vågar jag kanske säga till departementschefen, som jag nu ser vara inne i kammaren, att även om inte reservationen bifalles, bör han ändå göra allt vad göras kan för att förarbetena skola sättas i gång, så att vi få det nya institutet i Göteborg, när institutet i Malmö blir färdigt, alltså inom ett par år. Och jag vill till sist säga, att vi, som nu stå för reservationen, inte göra detta för att hävda något Göteborgsintresse, utan vi göra det i tandvårdens och alldeles särskilt folktandvårdens intresse. Det är nödvändigt, att allt göres för att med minsta möjliga tidsutdräkt få utbildningen ordnad för alla de tandläkare, som behövas i folktandvården.

Som sagt, herr talman, yrkar jag bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Arrhén: Herr andre vice talman! Den fråga, som vi nu ha kommit in på, har under den sista tiden varit föremål för mycken diskussion i kulisserna med anledning av dels det betänkande, som framlades av 1944 års tandläkarutbildningssakkunniga, dels den nu förevarande propositionen.

Det är naturligtvis alldeles riktigt, att en av anledningarna till att denna fråga intresserar allmänheten så mycket är, som den föregående talaren sade, att den har ett så nära samband med folktandvården. Man skulle emellertid också kunna säga, att allmänheten har anledning att intressera sig för denna fråga även därför, att det är en fråga mellan föräldrar å ena sidan och barn å den andra. Det föreligger också där ett intresseförhållande. Bägge dessa intressegrupper måste ha sin uppmärksamhet fäst på *utbildningstiden*. Jag kan inte, herr andre vice talman, undgå att komma in också på denna fråga, ehuru den inte betonats på något särskilt sätt i den motion, som jag varit med om att underskriva.

Ett av motiven till att nu utskottsutlåtandet liksom Kungl. Maj:ts propo-

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

sition efter förarbetena i samband med dess framläggande satt utbildningstiden till fem år, är ju, att vid det nu fungerande tandläkarinstitutet i Stockholm har det visat sig, att eleverna i regel måste ta fem år på sig för att avlägga examen. 39 % av eleverna ha enligt en nyligen publicerad statistik avlagt examen på nio terminer, och 61 % ha använt tio terminer eller däröver. Hela detta resonemang skulle alltså tyda på att utskottet har rätt, när det liksom Kungl. Maj:t hävdar, att vi skola ha en tandläkarutbildning på fem år, ty det är ju vad verkligheten kräver av det elevklientel, som det här är fråga om.

Man kan emellertid i det sammanhanget ha anledning att erinra om att de sakkunniga, i motsats till vad som framhålles både i propositionen och i utskottets utlåtande, långt ifrån stå eniga om uppfattningen, att fem år är den riktigt avvägda utbildningstiden. Så viktiga och tungt vägande sakkunniginstanser som medicinalstyrelsen, de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund samt lärarkollegiet vid karolinska institutet här i Stockholm, Svenska läkarförbundet och Svenska läkarsällskapet ha förordat den fyraåriga utbildningstiden. Doktor Östman, som i medicinalstyrelsen fungerar som speciell sakkunnig i dessa frågor och som ju för övrigt är övertandläkare på Eastmaninstitutet här i Stockholm, har i en broschyr, som jag tror en stor del av kammarens ledamöter ha haft tillfälle taga del av, betonat, att man i Schweiz 1942 hade 325 tandläkarstudenter, som dock voro fördelade på fyra institut. Här hade vi 1945 409 sådana studenter på ett enda institut. I Schweiz hade man en lärare på fem elever, här i Sverige hade vi en lärare på tio elever. I Schweiz hade man en professor på 19 studenter, men hos oss här i Stockholm hade vi en professor på 130 studenter.

Dessa siffror illustrera de oefterrättliga förhållanden, varunder eleverna vid vårt svenska tandläkarinstitut ha haft att arbeta under sin utbildningstid, och jag erinrar mig livligt, att jag för 15—20 år sedan hade kontakt med dem så till vida, att mina generationskamrater, som valde denna bana, klagade bitertliga över de förhållanden, som rådde vid tandläkarinstitutet.

Det har påpekats av övertandläkare Östman, att eleverna förlora en timme per dag på att gå och vänta på den lärare, som skulle kunna bedöma det arbete, de utfört. Det har vidare påpekats av honom, att detta gör 40 förlorade arbetsdagar per år, och på de tre år, som åtgå fram till examen efter det förberedande året, blir det 120 dagar.

Man kan vidare erinra om hur det står till på läroboksområdet för studenterna vid tandläkarinstitutet. Notiserna därom ge vid handen, att förhållandena likna dem man läser om i skildringar från Paris universitet på 1600-talet, då studenterna väntade på turen att få läsa de encyklopedier, som den tiden fordrade, att studenterna skulle ha läst. Det finns alltså på detta område inte ens läroböcker tillgängliga för eleverna.

Vidare är det naturligtvis vid detta institut, liksom vid alla vetenskapliga undervisningsanstalter, så, att stoffet sväller, professorerna bli lärdare och lärdare med åren, och kunskapsfordringarna stiga i takt därmed. Det har lett till att de sakkunniga, när de lagt fram sitt förslag, liksom kommit i samvetsnöd, då det blivit fråga om att utesluta saker och ting. Detta vill man inte ge sig på, och då är det begripligt, att den tid, som var och en begär, blir mycket lång.

Jag vill också relatera ännu en synpunkt, som har anförts till förmån för den utökade utbildningen här, alltså den femåriga studietiden. Det har sagts, att de tandläkare, som ha tagit sin examen, återvända till institutet för att genomgå vissa fortsättningskurser. Detta skulle alltså tyda på att de inte bli tillräckligt utbildade. De måste återvända till institutet för att komplettera sin utbildning. Då synes det alltså vara riktigt, om man ökade utbildningen.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

Det har emellertid upplysts — och det anser jag viktigt att här framhålla — att de s. k. fortbildningskurser, som det här talas om, äro mycket kortvariga, de kunna räcka två, tre eller fyra dagar. Man återvänder alltså endast för att repetera en viss finess eller sådant, som man tidigare lärt in men glömt bort, ofta nog då det gäller ett manuellt förfarande.

Jag tror emellertid, att sedan jag nu anfört detta, är jag skyldig att säga, att både propositionen och utskottets utlåtande här, enligt min mening, äro inne på en fullkomligt riktig väg, när de rekommendera att slå sönder mammutinstitutet i Stockholm för att i stället få fram de små instituten. Det är alltså den metod, som tillämpats i Schweiz, för att ta ett europeiskt land, eller i Amerika, för att gå utom vår världsdelns gränser. Det är väl särskilt de amerikanska erfarenheterna härvidlag, som äro de mest intressanta.

När det gäller uppbyggnaden av schemat vid tandläkarinstitutet, vare det mig fjärran att ingå på någon närmare kritik. Jag talar i detta fall blott såsom lekman. Det är naturligtvis mycket svårt att göra en lämplig avvägning mellan de olika ämnena. Jag vågar mig heller inte på annat än att avge ett subjektivt färgat allmänt omdöme om det föreliggande förslaget. För mina ögon ter det sig, som om man i den egentliga tandläkarutbildningen hade bakat in alltför många medicinska moment som, enligt vad vissa av de sakkunniga säga, äro onödiga för tandläkaryrkets utövande. Det är här åter folktandvården och dess behov som i första hand måste intressera. En utredning har visat, att 96 procent av allt arbete, som utföres inom folktandvården, består av enkla fyllningar, tre procent utgöres av guldfyllnader, guldbryggor och insättande av jacketkronor, vilket ju måste anses vara något mer komplicerade arbeten, medan blott en procent av arbetet utgöres av verkligt komplicerade ingrepp. Det tyder ju på att vederbörande tandläkare komma att få ganska liten nytta av de medicinska kunskaper, som man bemödat sig om att inpränta i alumnerna vid tandläkarinstitutet. Jag undrar, om vi inte även här i landet så småningom komma att tvingas in på samma väg i fråga om utbildningen av läkare som sedan årtionden tillämpats i Amerika. Där har man inriktat sig på att få fram *konsulterande* läkare i stort antal, som kunna diagnostisera sjukdomarna och hänvisa patienterna till olika *specialutbildade* läkare, som svara för behandlingen.

Genom att tandläkarutbildningen utökas till att bli femårig gå faktiskt 180 tandläkarår förlorade. Det betyder, att 273 000 färre barn per år kunna få sina munnar sanerade.

Jag understryker, liksom den föregående talaren, vad utskottet skrivit på s. 14 i utlåtandet. Utskottet har där preciserat de tvivel, som ha funnits inom utskottet och som måhända ha grundats på i huvudsak samma kritiska synpunkter, som jag här har tillåtit mig att framföra. Jag tror, att Kungl. Maj:t, såsom den föregående ärade talaren mycket riktigt sade, har anledning att kursivera dessa rader i utskottets utlåtande.

Jag kommer, herr talman, till sist in på frågan om placeringen av det nya institutet, varvid jag dock kan fatta mig ganska kort. Jag måste som min personliga uppfattning säga, att det gör ett ganska säreget intryck på läsaren, när man i propositionen, liksom i utskottets utlåtande, radar upp premisserna för den slutsats, som sedan skall dragas. Läsaren får, sedan han tagit del av premisserna, det bestämda intrycket, att slutsatsen enligt resonemanget i övrigt måste bli, att man förordar Göteborg som förläggningsort. Men i stället kommer som en klimax av säreget slag, att man väljer Malmö. Det anföres sålunda, att man i Göteborg har 400 000 patientmöjligheter mot 250 000 i Malmö, att det finns 210 tandläkare i Göteborg och 90 i Malmö, att tomten i Göteborg omfattar 9 450 kvadratmeter och i Malmö 7 700 kvadratmeter, att

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

byggnadsstyrelsen har uttalat starka tvivel om lämpligheten att bygga i Malmö o. s. v. Man tycker då, som sagt, att slutsatsen borde bli den motsatta mot vad man kommer fram till.

Jag skall dock inte närmare ingå på denna sida av frågan. Då nu i alla fall en plan föreligger, på vilken man nedlagt stor möda och om vilken betydelsefulla instanser sedan enats, få vi nöja oss med det framkomna resultatet, även om läsaren av propositionen och utskottets utlåtande verkligen inte får någon riktigt klar motivering, *varför* man valt Malmö som förläggningsort. Jag tillåter mig dock understryka, vad utskottet framhåller i utlåtandet, då det förklarar, att man väntar, att beslutet beträffande det tredje institutets förläggning måtte komma till stånd inom *en snar framtid*. Det är samma uppfattning som Svenska landstingsförbundet har förklarat sig ha, och den delas även av Svenska stadsförbundets sjukvårdsdelegation. Också Kungl. Maj:t har i propositionen uttryckt samma mening. Då man ytterligare vet, att de preliminära resonemangen i fråga om den ekonomiska planeringen och annat äro undangjorda med Göteborg, förefaller det nästan vara ett utslag av utskottets eller Kungl. Maj:ts skälmskhet, när man inte redan i år vill vara med om att bestämma sig för Göteborg. Det måste dock, enligt vad jag kan förstå, rimligen ske inom en näraliggande framtid.

Med dessa ord har jag, herr andre vice talman, velat motivera min anslutning till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot de två föregående talarna när de skildrade det läge, vari tandvården och i synnerhet folktandvården i landet befinner sig. Då jag flyttade över från socialdepartementet till ecklesiastikdepartementet var ett av de starka intrycken som jag medförde från socialdepartementet, att vi så fort som det fanns möjligheter därtill måste skapa, som jag då trodde, *ett* nytt institut för utbildning av tandläkare. Jag hade inom socialdepartementet haft alltför mycket bekymmer med folktandvården för att intrycken därifrån skulle kunna gå mig spårlost förbi. Jag tror också, att en av mina första åtgärder i ecklesiastikdepartementet var att upptaga en diskussion med de sakkunniga på denna punkt. Jag kan inte säga, hur glad jag nu är över att vi ha kommit så långt, att vi nu komma att få till stånd ett beslut om uppförande av ytterligare ett institut för tandläkarutbildning. Jag hoppas, att åtminstone de byggnader, som behövas för detta nya instituts start, skola stå färdiga till den 1 januari 1948.

Den förste talaren i debatten yttrade några smått ironiska ord om att departementschefen kanske inte alltid har handlat så vackert, men, tillade han, praktiskt. Jag är tacksam för det erkännandet. Med orden att jag inte alltid handlat så vackert menade väl herr Karlsson, att jag då och då för att inte försitta någon tid tvingats att ta ställning en smula i förväg. Jag är angelägen att betona, att intet av dessa i förväg gjorda ställningstaganden har föregripit riksdagens prövningsrätt. Hade jag inte handlat såsom jag har gjort, hade riksdagen haft precis samma möjligheter som den nu har. Absolut ingenting har inträffat som föregripit riksdagens prövningsrätt. Jag har bara försökt att gissa mig till vilken ställning som riksdagen skulle komma att intaga. Sedan har jag resonerat på det sättet, att om riksdagen skulle komma till det resultat, som jag gissat, vore det bra att ha en del saker undangjorda. Det är innebörden i mitt »kanske inte så vackra», men praktiska handlings-sätt. Jag betonar än en gång, herr talman, att riksdagens prövningsrätt icke har blivit kränkt på någon punkt, utan att riksdagen i sitt ställningstagande har full frihet.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

Jag är, som sagt, glad att det nya institutet är i hamn. Jag märkte dock ganska snabbt, att det finns andra frågor, som lekmannen inte hade tänkt på, när det gäller att forcera fram ett ökat antal tandläkare. Jag stötte bl. a. på frågan om utbildningstidens längd. Jag behöver väl inte säga, att jag, när jag eftersträvar att få ned utbildningskostnaderna och på alla möjliga punkter pressa samman utbildningstidens längd, naturligtvis blev ganska ledsen, då jag från de sakkunniga fick ett förslag, som innebar en förlängning av utbildningstiden inom ett fack där man skriar efter kvalificerad arbetskraft. Redan den omständigheten att man i nuvarande läge går in för en förlängning av utbildningstiden är ett oting, var detta än sker, men det är ännu värre, när det gäller ett bristområde, där det är särskilt svårt att få fram tillräckligt med arbetskraft.

Den första fråga, som jag ställde till de sakkunniga, sedan jag i januari månad fått denna jobbspost, var om det verkligen var nödvändigt med denna förlängning av utbildningstiden. Jag vände mig särskilt till de två representanterna för Sveriges landsting, landstingsdirektör von Hofsten och förre kammardamoten Lindbärg i Borlänge. De förklarade för sin del, att de gått till sakkunnigutredningen med den föresatsen att försöka att pressa samman utbildningstiden. Under utredningsarbetets gång hade de dock kommit till det resultatet, att de icke kunde reservera sig mot utredningens förslag om en förlängning av utbildningstiden. Det problem, som då uppstod, var följande: skulle jag ta upp en diskussion med sakkunskapen, så splittrad som den var, och därmed riskera ett uppskov med skapandet av det nya institutet ett, ja, kanske två år? — vi veta ju hur lätt tandläkarna ha att ena sig om dessa ting. Jag kom till den slutsatsen, att jag icke vågade göra detta. I stället måste jag, sade jag mig, försöka att passa ihop det hela så, att någon hänsyn även togs till mitt lekmannaomdöme och reaktionen mot en förlängning. Jag bad därför en person, på vilkens omdöme jag tror att vi alla kunna lita, nämligen landshövding Conrad Jonsson i Västerås, att försöka att pressa ner studietiden till den nu faktiskt gällande. Vi veta alla, att det finns de som bli färdiga med sin tandläkarutbildning på fyra eller fyra och ett halvt år, medan andra — såsom utskottet observerat — behöva fem år på sig. Jag sade till den nye utredningsmannen, att jag var i det läget, att om jag skulle få fram det nya institutet, vars tillkomst blivit ett livsintresse för vår tandvård, vågade jag inte ta upp en uppslitande strid med den splittrade sakkunskapen. Här finns, förklarade jag för landshövding Jonsson, ett utredningsförslag, som innebär en förlängning av utbildningstiden — pressa ihop det, så att det i realiteten icke blir någon förlängning, utan att utbildningstiden anknyter till vad som för närvarande faktiskt gäller! Sedan få vi se, om det inte går att presentera ett sådant förslag för innevarande års riksdag.

Jag är övertygad, herr talman, att vem som helst som hade befunnit sig i min ställning icke hade kunnat handla på annat sätt. Jag hade intet annat val än att antingen skjuta upp hela frågan och försöka att få en ny utredning till stånd eller också att acceptera, inte en förlängning av utbildningstiden men den nuvarande faktiska utbildningstiden, och att försöka att få kursplanen så utformad, att man fick garantier för att denna utbildningstid verkligen skall kunna hållas.

Landshövding Jonsson lyckades med sitt uppdrag. Han presenterade ett förslag som kan betecknas såsom en kompromiss mellan de olika riktlinjerna. Därmed har han gjort både tandvården och oss en stor tjänst. Det betyder nämligen, att det i varje fall finns möjligheter för att vi skola få i gång utbildningen vid det nya institutet inom rimlig tid. Det följer dock av hela mitt anförande här beträffande studietiden, att jag begärligt noterar vartenda ord

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

som utskottet skrivit, när det framhåller, att departementschefen bör igångsätta en utredning för att undersöka, om det inte förekommer en viss spilltid, som kan tillvaratagas på bättre sätt än hittills, och om vi inte genom att öka lärarantalet kunna pressa fram snabbare studieresultat. Jag kommer även att överväga andra åtgärder som eventuellt skulle kunna leda till vissa resultat. Jag är emellertid glad, att utskottet härvidlag inte har preciserat sitt ståndpunktstagande alltför noggrant. För mig är huvudsaken, att man får påbörja ritningarna och byggnadsarbetena för det nya institutet efter de grunder som nu äro uppdragna. Det få vi göra, om riksdagen följer utskottets — och givetvis också reservanternas — förslag. Sedan skola vi försöka hjälpas åt att undersöka, om det inte finns möjligheter att nedbringa spiltiden och på så sätt tillgodose det önskemål som vi alla äro angelägna om att söka förverkliga.

Det nämndes här, att de studerande vid tandläkarinstitutet förlora 40 dagar per år i väntetid. Det är en mycket hög siffra. Jag hänvisar emellertid till en artikel som var införd i Svensk läkartidning nr 25 i år, där de sakkunnigas sekreterare, Romberg, lämnade vissa uppgifter som ställa denna siffra i en bättre dager. De 40 dagarna per år i förlorad tid avse den kliniska tjänstgöringen och inte hela utbildningstiden. Dessutom är uppgiften hämtad från år 1942, som var speciellt besvärlig på grund av militärinkallelser o. s. v. Spiltiden blev därigenom större än normalt. Enligt uppgift har till statsutskottets andra avdelning inlämnats en skrivelse från odontologiska föreningen, vari medges att väsentliga delar av den kritik som framfördes år 1942 numera äro föråldrade. Jag har bara hört detta muntligt refereras och lämnar därför denna uppgift med reservation, ty jag har inte haft tillfälle att läsa skrivelserna i fråga.

När det gäller att pressa ned utbildningstiden, tror jag, att det är viktigare än allt annat att vi försöka komma till rätta med det nuvarande kompletteringssystemet och få fram andra metoder vid antagandet av elever till tandläkarinstitutet. Denna fråga sammanhänger emellertid med många andra ting, som vi också skola försöka finna någon lösning på. Jag vågar därför inte ställa ett snabbt resultat i utsikt, men lovar att vi skola försöka komma fram på den vägen. Kammaren måste väl ge mig rätt i att det är ganska besynnerligt, att vi här på detta sätt diskutera en eventuell förlängning av studietiden med ett halvår, under vilken tid eleverna dock lära sig något, samtidigt som vi tillåta att de inträdesökande kanske använda två och ett halvt å tre år för onödiga kompletteringar. Om vi kunna finna en metod ut ur detta kompletterings-system, komma vi säkerligen att vinna betydligt mer än den tid som eventuellt förloras genom det föreliggande förslaget i fråga om utbildningstidens längd. Vad jag här sagt om tandläkarinstitutet, gäller också för andra högskolor.

Jag tycker för övrigt, att det är olyckligt, att frågan om upprättandet av två institut för tandläkarutbildningen inte har bringats till sin lösning tidigare. Jag har hela tiden varit kritisk mot utbyggnaden av tandläkarinstitutet i Stockholm. Alla som följt ärendets handläggning måste nog också dela den uppfattningen, att vi inte böra ha alltför stora institut. Jag anser också, att institutet i Malmö blir i största laget, och det är min förhoppning att vi skola få ned det till rimliga dimensioner.

Jag måste verkligen fråga reservanterna, om det kan vara så farligt att låta även platsfrågan för det tredje institutet på samma sätt som utbildningstiden bli föremål för en förutsättningslös utredning. Många skäl tala givetvis för Göteborg som förläggningsort, och det är mycket möjligt att man kommer att stanna för det alternativet. Jag kan dock inte se, att man förlorar någon tid på att låta även denna fråga bli föremål för en förutsättningslös prövning.

Herr Arrhéu förklarade, att han vid läsningen av propositionen hade funnit,

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

att alla skäl tala för Göteborg. Men på något underligt sätt, sade han, hade departementschefen stannat för Malmö. Förklaringen är helt enkelt, att jag varit angelägen om att för riksdagen redovisa varje tänkbart motiv för valet av en annan förläggningsort än vad departementschefen har stannat för. Det finns emellertid även en del omständigheter som tala för Malmö och som också framgå vid ett närmare studium av propositionen. Bl. a. ligger ju Malmö i närheten av ett universitet, och de sakkunniga ha betecknat det såsom en fördel att man har nära tillgång till de teoretiska medicinska institutionerna. En grundligare läsning av propositionen kommer helt säkert att övertyga herr Arrhén om att det finns starka skäl som tala för en förläggning av institutet till Malmö. Jag medger emellertid, att det även finns skäl som tala för Göteborg. I dagens situation har jag tagit det säkra för det osäkra och anknutit det nya tandläkarinstitutet till den redan befintliga medicinska fakulteten i Lund. Det är den säkraste lösningen. Men därmed vill jag inte ha sagt, att en medicinsk fakultet är en nödvändig förutsättning vid valet av förläggningsort för ett tandläkarinstitut. När vi nu skola genomföra en utbyggnad av den hittillsvarande organisationen, har jag dock funnit det rimligt att bygga vidare på den existerande grundvalen och inte ta några risker. Därmed har jag dock, som sagt, inte förklarat, att en medicinsk fakultet är en nödvändig förutsättning. Det går ju tåg på västkustbanan, och man kan resa mellan Lund och Göteborg. När vi skola välja plats för det första av de nya instituten, är det väl emellertid ganska naturligt, att vi försöka undvika detta resande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Efter departementschefens yttrande kan jag fatta mig kort, i all synnerhet som utskottets utlåtande är skrivet ifrån de förutsättningar som departementschefen här framlagt för kammaren.

Beträffande herr Arrhéns anmärkning mot den studieplan, på vilken statsutskottet har grundat sitt förslag, vill jag fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att utskottet genom sitt skrivsätt tydligt visat, att utskottet har tagit starkt intryck av den utredning som också ligger till grund för herr Arrhéns yttrande. Men utskottet hade samtidigt departementschefens båda förutsättningar för ögonen. Det gällde här att välja mellan två olika alternativ. Det ena alternativet var, om vi skulle vänta med inrättandet av det nya institutet till dess att de sakkunniga hade blivit så eniga, att vi från deras sida kunde få en bärande grund att stå på. Departementschefen har redan påpekat, att en dylik förnyad utredning inte kunde tänkas ske så snabbt. Det andra alternativet var, om vi skulle anse folktandvårdens synpunkter som de viktigaste och tillse att något gjordes snabbt. På den punkten var ju även herr Arrhén, så vitt jag förstod honom, ibland inne på den linjen, att det här främst gäller att tillgodose folktandvårdens synpunkter. Såsom utskottet framhåller, måste man med hänsyn till det samband som förefinnes mellan studieplanen för tandläkarundervisningen och byggnadsfrågan för det nya institutet ta parti för ettdera av de båda alternativen.

Utskottet har tagit all möjlig hänsyn till de synpunkter, som ha framförts av den del av sakkunskapen, som herr Arrhén stöder sig på. Departementschefen förklarade ju också, att han var tacksam för de råd, som han fått, och att han gärna vill ha ännu flera upplysningar som kunna vara honom till ledning i denna sak. Utskottet har också inriktat sig på att studietiden skall nedbringas under den av utredningsmannen angivna, därest Kongl. Maj:t vid förnyad undersökning finner möjligheter föreligga därför. Vi ha således på den punkten gått så långt, att jag undrar, om ens herr Arrhén skulle ha kunnat komma längre utan att underkänna den ena delen av sakkunskapen. Jag skall inte ingå på något bedömande, huruvida den del av sakkunskapen, som

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

herr Arrhén åberopar, bör tillmätas större eller mindre avseende än den del av sakkunskapen, på vars uppfattning Kungl. Maj:t grundat sitt ställningstagande. Då denna sida av frågan emellertid, så vitt jag förstår, saknar varje praktisk betydelse för riksdagens avgörande i dag, skall jag inte ytterligare ingå på den saken.

Vad beträffar platsen för det nya institutet, framhöll herr statsrådet, att det väl ändå måste anses rimligt att det avgörandet kan träffas på grundval av en förutsättningslös utredning. Den ståndpunkten borde vara fullständigt oangriplig. Jag kan heller inte förstå, att göteborgarna behöva vara så ängsliga, då ju så goda skäl ha framlagts för valet av Göteborg som förläggningsort för det tredje tandläkarinstitutet. Personligen anser jag, att de skäl, som ha anförts för Göteborg, äro synnerligen starka, och, så vitt jag förstod statsrådet rätt, var han av samma uppfattning. Om man vågar tolka utskottets utlåtande i denna del, måste man nog säga, att tolkningen går i för Göteborg gynnsam riktning. Utskottet förklarar i utlåtandet, att beslut nu blott »bör fattas angående förläggningsplats för det andra av de planerade nya tandläkarinstitutet, vilken fråga emellertid i enlighet med vad utskottet ovan framhållit med det snaraste synes böra bringas till sin lösning». Det är således i frågans nuvarande läge som utskottet anser sig böra yrka bifall till Malmöalternativet och inte uttalar sig direkt för det tredje institutets förläggning till Göteborg. Både i motionerna och utskottets utlåtande framhållas emellertid sådana synpunkter som otvivelaktigt böra gynna Göteborg som förläggningsplats för det tredje institutet. På s. 24 i utlåtandet framhåller utskottet, att »utskottet är för sin del ense med departementschefen om att den prekliniska odontologiska undervisningen i varje fall tills vidare bör meddelas vid medicinsk fakultet eller högskola». Det är denna synpunkt som har varit avgörande för förläggningsplanen av det nu ifrågavarande andra institutet till Malmö. Men det är ju också helt naturligt, att när man här i landet har intresse av att få till stånd inte bara tre tandläkarinstitut utan fyra och har intresse av att utbildningen av nya tandläkare sker så fort som möjligt, det är av särskild tyngd i debatten här, om man kan påvisa, att den prekliniska undervisningen är lättare att åstadkomma på den ena platsen än på den andra, såsom fallet varit nu beträffande Malmö.

Det, som är viktigast här, är emellertid det, som utskottet gång på gång betonat och som kommer fram nederst i det stycke, som jag nu varit inne på, nämligen att utskottet där säger ifrån, att vi här ha ytterligare ett skäl för att det tredje tandläkarinstitutet med det snaraste skall upprättas. Tro inte göteborgarna själva, att det blir oerhört svårt att finna en lämpligare plats än Göteborg för ett tredje institut under nästa år eller året därpå, så fort det finns någon möjlighet att få det planlagt? Om Göteborg vid förhandlingarna med Kungl. Maj:t kan erbjuda rimliga villkor, förstår jag inte att göteborgarna, även om konkurrensen göres fri och förutsättningslös, skulle ha någon grund för att hysa farhågor. Jag skulle tro, att det är en ganska allmän uppfattning bland dem, som sysslat med den här frågan, att den ligger ganska bra till för göteborgarnas del. Men därifrån till ett krav på Kungl. Maj:t eller riksdagen att utan förutsättningslös utredning och prövning, även av andra synpunkter, som kunna komma fram, binda sig för Göteborg är verkligen ett för långt steg.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Arrhén** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har möjlighet att efter herr Olssons anförande bemöta både det han yttrade och det, som herr statsrådet sade i sitt anförande nyss.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

Man har här betonat, att en av anledningarna till att man bestämde sig för Malmö stod att söka däri, att det ligger ett universitet i Lund. Nu är det emellertid det märkliga, att det finns samma anknätningsmöjligheter i Göteborg som i Malmö, då det gäller att få kravet på anknätning till den medicinska fackkunskapen tillgodosett. När jag häromdagen satt och bläddrade i utskottsstrycket, såg jag även ett förslag om att bereda Göteborgs högskola möjlighet att redan nästa år meddela medicinsk utbildning fram till medicine licentiatexamen. Det framgår för övrigt av motionen nr 338 av herr Sjö Dahl m. fl., att kravet på de medicinska synpunkternas tillgodoseende även i övrigt är uppfyllt.

Däremot ber jag att med tacksamhet få notera, att herr Olsson, när han talade på utskottets vägnar, markerade de rader i utskottsbetänkandet, som mest stå i överensstämmelse med de synpunkter, som vi reservanter framföra.

Herr **Pauli**: Herr talman! När jag antecknade mig på talarlistan, trodde jag, att jag skulle få tillfälle att bemöta en av dem, som skulle tala för reservationen. Denne herre har emellertid tills vidare dragit sig ur debatten, och jag har ingen lust att följa hans exempel. Jag skall därför nöja mig med att understryka några moment i den hittillsvarande diskussionen och skall försöka göra det med föredömlig korthet.

De två frågor, som här diskuteras, äro ju dels utbildningstiden för tandläkare och dels förläggningen av de två nya institut, som skola upprättas. Det är onödigt att ytterligare betona, att såväl departementschefen som utskottet och säkert hela riksdagen äro ledsna över och beklaga, att utbildningstiden skall behöva höjas, samtidigt som behovet av nya tandläkare är så skriande stort. Som departementschefen har framhållit — å utskottets vägnar kan jag säga, att vi äro glada över det mottagande han berett våra uttalanden — har utskottet i det längsta försökt komma ifrån denna förlängda utbildningstid. Vi ha bett departementschefen att bereda denna fråga en galgenfrist innan de definitiva planerna fastställas, för att man skall kunna ytterligare undersöka om man inte kan skära ned kurserna något. Jag skulle vilja säga till departementschefen, att när vi på avdelningen hörde bland annat representanter för medicinalstyrelsen, pekades det på en hel del moment, som för närvarande ingå i undervisningen och som, i varje fall utan verklig skada för utbildningen, skulle kunna plockas undan. Därvid nämndes särskilt vissa läromoment ur tandläkarkonstens historia, som visserligen ha sitt kuriositets- och kanske bildningsvärde, men som knappast behöva ingå i den obligatoriska kursen. Jag skulle gärna se, att departementschefen, eller den han ger uppdraget, ville se bland annat på denna sak. Vi äro ingalunda främmande för tanken att våra tandläkare behöva en kvalitativt så högklassig utbildning som möjligt, och jag tror nog att en hel del medicinska kursmoment kunna behöva ingå i utbildningen; en tandläkare bör ju kunna förstå mer än det rent tekniska. Man får emellertid akta sig för att överdriva på detta område. Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att den Jonssonska efterprovningen av det här kursförslaget väsentligen minskat studieplanen på en del punkter, där de sakkunniga varit litet för frikostiga. Jag vill minnas, att detta var fallet till exempel med anatomien.

Vi inom utskottet hysa en viss förhoppning om att denna ytterligare efterprovning, som vi begära av Kungl. Maj:t, skall kunna något begränsa studieplanerna och studietiden. Vi hoppas framför allt att, om nu en förlängd studietid skall fastställas, överhuvud taget allt skall göras för att verkligen hålla normaltiden inom denna gräns, så att det inte behöver bli ett ytterligare svämmande över bräddarna. Jag tror också, att det behov av ökad utbildningstid,

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

som gjort sig gällande, har ett visst och nära sammanhang med de pressande förhållanden, under vilka undervisningen måste bedrivas vid det gamla institutet här i Stockholm, som är alldeles överbelastat. I samma mån som undervisningsbördan där lastas av på de två nya instituten föreställer jag mig att hela denna fråga om utbildningstidens längd skall komma i ett annat och bättre läge.

Herr statsrådet berörde en sak, som jag tror har en utomordentligt stor betydelse, nämligen den roll, som kompletteringarna spela. Om statsmakterna anstränga sig aldrig så mycket att hålla utbildningstiden vid institutet kort och det likväl blir så, att flertalet av de inträdessökande kastar bort en lång tid efter studentexamen på kompletteringar — i synnerhet på onödiga konkurrenskompletteringar som de bruka kallas, alltså höjning av de i examen redan vunna betygen — måste man säga, att statsmakternas ansträngningar äro ett sisufusarbete. Jag är underkunnig om att statsrådet Erlander för närvarande strävar efter att få denna fråga sakkunnigt prövad, och för min del tror jag att man ganska snart borde kunna få fram vissa medel i syfte att betydligt inskränka dessa betygskompletteringar. Jag menar inte, att man skall förbjuda folk att komplettera sin examen med ämnen, som fattas i den och som krävas vid inträde i en viss fackhögskola, men detta ständiga upptrissande av betygen från B eller någonting sådant till de högre betygsgraderna för att tränga sig fram i konkurrensen med andra inträdessökande är i sig självt ett oting. Man får inte på det sättet de verkliga begävningsarna till högskolorna, utan man får sådana, som kunna sitta i det oändliga och plugga sig till betyg under ledning av drivna privatlärare. Man kan för att lösa denna fråga beträda olika vägar. Jag har för min del varit inne på den tanken, att fackhögskolorna överhuvud taget inte borde taga hänsyn till kompletteringsbetyg av detta slag, alltså höjningar av själva betygsvärdet, utan taga hänsyn till de i studentexamen givna betygen, med komplettering av t. ex. matematik för latinare; en sådan komplettering måste självklart få förekomma. Vid inträdesprov till tandläkarinstitutet borde man dessutom söka realisera den tanke, som har framkastats, att söka få en möjlighet att i någon utsträckning bedöma den sökandes handlag, hans rent tekniska lämplighet för ett yrke, som i så hög grad som tandläkarens även är ett hantverk. Jag skulle vilja önska, att denna tanke togs upp vid behandlingen av denna fråga.

Vad slutligen beträffar de nya instituten, tog ju frågan ett långt steg framåt, när riksdagen i höstas i princip beslöt, att det skall inrättas två nya institut. För min del ställde jag mig fullständigt på statsrådets och utskottsmajoritetens ståndpunkt, att det första av dessa institut bör förläggas till Malmö, främst av det skälet, att vi där ha tillgång till en medicinsk fakultet på nära håll. När herr Arrhén säger, att samma möjlighet finns i Göteborg, låter väl herr Arrhén ändå fantasien löpa litet i förväg. Det är ju bara framtidsmusik, detta om en medicinsk fakultet i Göteborg. Den frågan kommer inom kort inför kamrarna i form av ett redan i tidningarna omtalat statsutskottsutlåtande. Vad statsutskottet där begär, är en utredning av tämligen allmän karaktär om möjligheten att öka antalet utexaminerade läkare här i landet; i denna utredning skulle då även undersökas möjligheterna av att utbilda medicine licentiat i Göteborg med hjälp av därvarande kliniker och eventuellt hela frågan om en medicinsk högskola. Men det kommer att taga åtskillig tid innan detta blir verklighet. Jag vill dock säga till herr Arrhén, att i samma mån som dessa planer beträffande Göteborg bli verklighet, bli naturligtvis grunderna för att dit förlägga även ett tandläkarinstitut betydligt förstärkta.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

Jag hörde till dem inom utskottsmajoriteten, som voro mest benägna att redan nu uttala det, som även herr Olsson medgav var en ganska självklar sak, nämligen att Göteborg borde komma närmast i tur vid utbyggandet av ett nytt institut. Jag vill understryka vad utskottet här sagt utan att det nämner Göteborg, att det under alla förhållanden inte bör sölas och försinkas med denna fråga. Den bör behandlas så, att ett tredje institut med det allra snaraste kan komma till stånd, så att vår folk tandvård får de tandläkare, som den behöver.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björnsson: Herr talman! Det fanns under min studietid i Lund en professor, som var både en framstående vetenskapsman och en skicklig pedagog. Han skrev i inledningen till en lärobok, som han författade och som var synnerligen förtjänstfull: »Det finns ingenting så dyrbart för en ung man som hans tid.» Hade han skrivit denna inledning i våra dagar, skulle han säkerligen ha skrivit ungefär på följande sätt: »Det finns ingenting så dyrbart för en ung man eller kvinna som deras tid.» Han drog den slutsatsen, att när man skall göra en lärobok, skall man inte bara tillse, att innehållet är tillräckligt, utan också ställa upp det målet, att vad som står i läroboken skall vara nödvändigt. Man skall i läroböckerna inte ha med mera än vad som behövs för att nå det pedagogiska resultat, som man ställt upp för sig som mål för sitt arbete.

Det är närmast från denna synpunkt, som jag har studerat statsutskottets förevarande utlåtande. Är vad som där föreslås inte bara tillräckligt utan också nödvändigt? Jag vill då mera i förbigående säga, att jag vid läsningen av enbart detta dokument fått det intrycket, att man vid prövningen gått ut från att läsåret inte kan delas med två. Det förefaller mig som om man hade räknat med att tiden för tandläkarutbildningen skall vara antingen fyra eller fem hela år. När man nu, som det så lyckligt är, skall tänka sig att taga in elever varje termin, bör man kunna räkna kursens förlängning i terminer. Det finns intet tekniskt skäl varför man inte skulle kunna räkna med åtta, nio, tio terminer och så vidare. En besparing av ett halvår, det vill säga en termin, får stor betydelse både med hänsyn till den blivande tillgången på tandläkare och med hänsyn till tandläkarens utgifter för sin utbildning, en kostnad, som är mycket betydande. Jag hoppas således, att ecklesiastikministern, när han prövar denna sak på nytt, skall undersöka huruvida man inte med en relativt liten besparing av kurserna mycket väl kan pressa in dem på nio terminer. Därmed har man brutit udden av den kritik, som nu har framförts mot detta förslag, då man säger att det förlänger utbildningstiden med ett helt år. Så blir i själva verket inte fallet, under förutsättning att flertalet tandläkare bli färdiga på de nio terminerna, ty man räknar med att så många terminer redan nu åtgå.

Men det är trots allt inte denna fråga, som intresserar mig mest, utan det är faktiskt den, som herr Pauli berörde. Det är bara ett par synpunkter till, som jag vill anföra beträffande intagningsvillkoren. Statsutskottet skriver i sitt utlåtande: »Utskottet anser liksom departementschefen, att en ändring bör åstadkommas i det dröjsmål, som förorsakas av de många ämnes- och betygskompletteringar, vilka en student i regel måste underkasta sig för att vinna inträde vid tandläkarinstitutet, varför utskottet finner det angeläget att den av departementschefen i utsikt ställda utredningen rörande detta spörsmål snarast verkställs.» Jag undrar om kammarens ledamöter ha reda på hur det går till vid inträdesprövningarna vid en hel del av våra högskolor. Det är så, att om det kommer en flicka eller pojke med studentbetyg och söker sig in

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

vid tandläkarinstitutet — detta gäller för övrigt även vid en hel del andra högskolor — tar man och räknar ihop poängsumman för de olika betygen. Sedan tar man mekaniskt in de sökande, som ha den högsta poängsumman, till dess antalet blir fullt. De, som då inte komma in, kunna inte gå och vänta på att få komma in nästa år, ty när nästa års studentskörd kommit in med sina ansökningar, sker precis samma manöver. De, som bli underkända ett år, kunna inte ägna sig åt något nyttigt arbete under mellantiden, utan få börja att genom kompletteringar söka skaffa sig högre betyg för att få upp sin betygssumma. På det sättet kan det förekomma, att en tandläkare skaffar sig högsta betyg i matematik, lär sig differentialanalys och dylikt, som ju en tandläkare har mycket liten nytta av. På den punkten tror jag, att Kungl. Maj:t genom en resolut företrädare som chef för ecklesiastikdepartementet mycket snabbt kan åstadkomma en ändring. Man kan helt enkelt föreskriva att de och de minimifordringarna få uppställas, men att alla, som fyllt de minimifordringarna förklarats berättigade att komma in, om de inte komma in ett år, komma de in nästa termin eller den därefter följande. Jag hör inte alls till dem, som tvivla på betydelsen av studentbetygen. Jag tror tvärtom, att de i regel ge en mycket god uppfattning om en ung mans eller kvinnas färdigheter och själsliga anlag, men jag har ingen övertro på att skillnaden till exempel mellan AB och Ba är av någon så utslagsgivande betydelse. Man behöver bara veta, att det i ett läroverk kan finnas en snäll magister i matematik, som är frikostig med höga betyg, och att det vid ett annat läroverk finns en strängare magister, som ger lägre betyg, för att förstå att hela detta mekaniska system är fullständigt tokigt.

Sedan finns det naturligtvis också en del orsaker till denna tidspillan, som ligga före studentexamen, på grund av den stora valfriheten beträffande ämnen. Vid studentexamen komma en hel del studenter ut utan att ha betyg i vissa ämnen, som säkerligen ha betydelse för deras kommande utbildning. Där krävs en mera genomgripande organisatorisk förändring av kursplanerna för våra gymnasier. Jag skulle tro, att det inte kommer att stöta på några som helst pedagogiska eller praktiska svårigheter att tillse, att man till exempel får en reallinje så utformad, att den lämpar sig mycket bra som kompetensvillkor för inträde vid våra tekniska högskolor, skogshögskolan, veterinärintitutet, medicinska fakulteter, de naturvetenskapliga fakulteterna vid våra universitet, tandläkarinstitutet, farmaceutiska institutet o. s. v. Jag tror, att det är utomordentligt viktigt, att man nu, när man ändå skall gå att pröva vår gymnasieorganisation, undersöker huruvida inte en sådan linje skulle vara av en mycket stor betydelse och bespara de blivande studenterna från att läsa en hel del, som är skäligen meningslöst. Den stora valfrihet, som man nu velat bereda eleverna vid våra gymnasier genom frånval av ämnen, är inte bara en fördel för de elever, som redan under skoltiden veta vilken bana de skola kasta sig in på, utan den för också med sig, att ett mycket stort antal elever, som inte kunna bestämma sig på detta tidiga stadium, måste spilla ibland mycket mer tid på kompletteringar längre fram än vad de vinna i skolan.

Om man kommer ifrån denna automatiska poängberäkning och i stället gör det möjligt för dessa institut, som jag räknade upp, att förklara en inträdesökande berättigad att komma in, när det blir plats, skulle en sådan ung man eller kvinna under mellantiden kunna ägna sig åt något arbete, som vore av betydelse för den egentliga yrkesutbildningen, i detta fall t. ex. som tandtekniker eller som biträde åt en tandläkare, eller också använda tiden för någon annan verksamhet, som åtminstone gäve vederbörande uppehälle.

Jag beklagar, herr talman, att jag kommer i slutet av en lång rad av lektioner, så att detta synes vara en speciell lektorsfråga, men det är en fråga,

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

som mycket länge legat mig om hjärtat. Det är inte lyckligt, om den får bli liggande år efter år ja kanske decennier på samma sätt. Det blir inte en för landet i dess helhet nyttig sortering, om man går till väga som man nu gör vid inträdesprövningarna vid våra högskolor.

Herr **Näsström**: Herr talman! Det måste glädja oss allesamman, att det äntligen tages krafttag på detta område. Alla vi, som i någon mån syssla med folktandvårdsfrågan, veta att initiativet till ett andra tandläkarinstitut helst skulle ha kommit redan för tio år sedan. Men bättre sent än aldrig.

Vi på norrlandsbänkarna bruka oftast kunna instämma i vad representanterna från västkusten komma med, men i detta enstaka fall kunna vi inte göra det. När frågan var uppe i statsutskottet fingo vi veta, att det tredje institutet med all säkerhet kommer att förläggas till Göteborg. Vi norrlänningar ha ett om ock något avlägset hopp om att det skall bli ett fjärde institut, som förlägges till Norrland. Alla känna det gamla slagordet, att »grevar inte gärna vill gå norr om Dalälven». Att detsamma skulle gälla beträffande tandläkarkandidater hade vi inte gärna trott.

När man skall bedöma den här frågan utan att bedriva någon sorts bypolitik, måste man väl ändå taga hänsyn till den viktigaste faktorn. Enligt mitt förmenande är den viktigaste faktorn här tandrötans utbredning. Den är bevisligen störst i Norrland. Förlägges ett tandläkarinstitut dit, ha kandidaterna möjligheter att vid eller i omgivningen av institutet studera tandrötans förekomst i olika skeden. I olika facktidsskrifter har ju också påpekats fördelen just av att förlägga ett institut till Norrland.

Vad jag i likhet med andra talare här inte är riktigt nöjd med är utbildningstidens förlängning. Vi hörde nyss, att statsrådet sade, att han kommer att söka alla tänkbara utvägar för att bibehålla den nuvarande utbildningen. Herrar Pauli, Björnsson m. fl. ha varit inne på frågan om metoden att komplettera betygen för att konkurrera ut medsökande. Vi skola väl tro, att det, när det blir fler institut, inte skall bli så svårt på detta område, att man i fortsättningen skall behöva komplettera till exempel i kristendom för att komma in vid tandläkarinstitutet.

Men jag tror, att det är många andra orsaker, som göra, att antalet sökande till tandläkarinstitutet är så stort. Jag tror att vi förtjäna på att se tingen precis sådana de äro. Enligt mitt sätt att se äro de inkomster, som de privatpraktiserande tandläkarna ha att förvänta sedan de lyckligt och väl kommit igenom tandläkarinstitutet, oskäligt höga, och det är där skon klämmer. Så länge de nuvarande taxorna bibehållas skulle jag tro att det blir en mycket hård konkurrens om platserna på tandläkarinstitutet, alldeles oavsett om vi ha ett, två eller tre. Vi skola hoppas att vi kunna få rätsida på den saken.

När frågan diskuterades i statsutskottet fingo vi som sagt höra, att det fanns en mikroskopisk möjlighet att få ett fjärde institut förlagt till Norrland. Då frågade jag vad vi saknade i Norrland i fråga om förutsättningar för att få det tredje institutet och vad vi hade som berättigade oss att få ett fjärde institut. Jag fick inget svar på den frågan då, men sedermera har jag rent personligt fått ett svar, nämligen att vi sakna möjligheter för att kandidaterna skulle få den undervisning, som de måste ha; vi saknade med andra ord en medicinsk fakultet. Är man beredd att ge oss det fjärde institutet — jag går nämligen ut ifrån att detta inte bara var tomma löften — tror jag det är på tiden att man ser till att de där förutsättningarna komma till stånd i Norrland.

Vi ha emellertid inte så värst stora förhoppningar på den punkten. Inom en eller ett par dagar skola vi fatta beslut i anledning av en motion om inrättande av ett universitet i Norrland. Hade den saken handlagts i konsekvens

Anslog till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

med statsutskottets löfte om ett fjärde tandläkarinstitut, så tror jag inte att statsutskottet hade behandlat frågan så som det gjort. Det har nämligen avstyrkt denna motion, och det visar ju att man inte är över hövan intresserad av att ge oss de utbildningsanstalter, som behövas uppe i Norrland. Svealand har sitt tandläkarinstitut, och Götaland får det genom det beslut vi nu komma att fatta, men Norrland kommer alltså att sakna sitt institut.

Jag vet mycket väl, att så fort det är en sak uppe här i riksdagen, som behandlar norrlandsfrågor, få man höra att vi från norrlandsbänkarna rida ensidigt på våra norrlandsintressen. Vi vilja med bestämdhet säga, att så är inte fallet. Vad vi vilja ha är bara rättvisa mellan de olika landsdelarna, och jag vågar påstå, att vi inte ha kommit med några oskäligen krav. När det är bevisat, att det största behovet av tandvård och de största möjligheterna för dem, som skola utbildas till tandläkare, finnas där uppe, då vågar man väl ändå säga, att detta är ett sakskäl och att vår inställning inte behöver betraktas som ett utslag av någon sorts hypolitik.

Nu har ju statsutskottets majoritet gått in för att man inte nu skall taga ställning till frågan om vart det tredje institutet skall förläggas, och så långt kunna vi vara med. Men såvitt jag kunde fatta fanns det inom statsutskottet en underton av att saken ändå redan skulle vara bestämd. Jag vet inte vilka storheter det skulle vara som hade bestämt den. Men om det skulle ligga någonting i detta antagande, att saken redan skulle vara bestämd, så vilja vi på det allvarligaste och bestämdaste protestera mot en sådan förhandlingsordning. Vi vänta på att få ett tandläkarinstitut där uppe, som vi äro berättigade till, och det inom rimlig tid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Sandler, Söderkvist, Bäckström* och *Gabrielsson*.

Herr **Hage**: Herr talman! Även jag har begärt ordet för att säga några ord från norrländska utgångspunkter i denna debatt, och jag gör det inte minst därför, att jag har sysslat med dessa frågor i vårt läns förvaltningsutskott allt sedan den tid, då folkvandvården kom till.

Jag betraktar göteborgsreservationen, om vi skola kalla den så, som ett försök att skuffa bort Norrland från den tredje platsen, då det gäller inrättandet av tandläkarinstitut, och flytta ned det till den fjärde. Vi på norrlandsbänkarna anse, att vi ha rätt till den *tredje* platsen, detta inte minst med hänsyn till att Norrland är en så stor del av landet, geografiskt sett, att — som alla veta — Östersund kan sägas ligga mitt i Sverige. Jag tycker från den utgångspunkten att det är rimligt, att sedan de två andra stora delarna av landet ha fått denna fråga ordnad, bör Norrland definitivt komma på tredje plats, och jag tycker att det rent av är oförsynt från göteborgsbänkens sida att försöka skuffa bort oss från den tredje platsen.

Jag vill i det sammanhanget också säga, att det — såvitt jag förstår — är oerhört viktigt att man genom att placera utbildningsinstitutet i olika delar av landet åstadkommer, att även kadern av unga tandläkare i större utsträckning kommer från olika landsdelar. Det är ganska naturligt — åtminstone ha vi den uppfattningen i Norrland — att när utbildningen nu är förlagd till mellersta Sverige och sedan därutöver kommer att meddelas i södra Sverige, så inverkar detta på vilka som anmäla sig såsom aspiranter till utbildningen. Följden blir då den, att om vi ha lyckats få upp en tandläkare för exempelvis folkvandvården till Norrland — framför allt gäller detta övre Norrland — så stannar vederbörande så länge som det är absolut nödvändigt, och se-

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

dan ger han eller hon sig i väg för att söka plats i mellersta eller södra Sverige. Det finns naturligtvis undantag härifrån, men vi få i många fall använda alla möjliga knep och locka med förmåner för att hålla vederbörande kvar. Flera gånger, när det har gjorts framställningar om enligt vår uppfattning ganska långtgående fördelar för tandläkare — fördelar som vi egentligen inte ha velat bevilja — ha vi varit piskade att bifalla dessa framställningar för att hålla tandläkarna kvar.

Jag menar alltså, att vilken uppfattning man än har om utbildningen, måste man anse, att utbildningsanstalterna böra förläggas på ett sådant sätt, att ungdom från olika delar av landet anmäler sig till denna utbildning, ungdom som är rotfast på en viss plats och som därför har naturliga förutsättningar för att vilja stanna kvar där och arbeta, och detta är enligt min uppfattning en mycket viktig synpunkt. Jag tycker det är viktigare att diskutera denna fråga än det som här har talats om förut, även om också detta kan bli föremål för diskussion, t. ex. att en tandläkare skall ha en massa teoretiska kunskaper — han skall veta exempelvis att man vid kyrkomötet i Nicaea diskuterade frågan om änglarnas kön o. s. v.

På denna punkt tror jag för min del också att det är viktigare att han har det s. k. handlaget. Vi hade en gång på ett ställe i Norrland en tandläkare, som hade ganska släta examina men som hade ett charmant handlag och som fick ett oerhört anseende, då de prestationer han åstadkom voro förstklassiga. Han har sedermera avancerat till en mycket god ställning i samhället — för närvarande uppehåller han sig visst i Amerika och har gott anseende även där på grund av sina tandläkarekunskaper — men han var inte, såvitt jag kan förstå, så synnerligen styv i kristendom och andra sådana saker. Däremot kunde han verkligen laga tänder och åstadkomma förnämliga prestationer på det området.

Jag menar, att — utöver vad som hittills har sagts i denna fråga — det är synnerligen önskvärt, att någonting säges om det jag nu har berört. Utskottet menar ju att frågan om en norrländsk utbildningsanstalt kan bli föremål för utredning, och utskottets formulering utesluter icke den möjligheten att diskutera huruvida Norrland kan komma på tredje plats. Reservanterna däremot säga bestämt ifrån att vi skola komma på *fjärde* plats. Då kanske ingen fjärde plats någonsin kommer att bjudas, måste jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet för att få framföra en del lyckönskningar för vad som redan har gjorts på detta område och välgångsönskningar för vad som kommer att göras.

Jag skulle för det första vilja önska ecklesiastikministern all framgång, då han går ut i avsikt att försöka beskära undervisningsplanen för tandläkaraspiranter ännu mer än vad man redan har lyckats göra. Det skulle säkert vara ytterst lyckligt om vi kunde bringa ned utbildningstiden till fyra år, ty det skulle ju betyda att vi finge möjlighet att utbilda ett 25 procent större antal tandläkare per år vid varje institut. Men jag vill varna för alltför stor optimism härvidlag. All erfarenhet säger, att om man i en plan för en utbildning vid en akademi eller annorstädes fastställer ett visst antal år, så blir utbildningen i realiteten oftast längre. Och att sedan pressa ned utbildningstiden till vad man ursprungligen hade tänkt sig tycks vara en omöjlighet. Jag tror att ecklesiastikministern behöver alla våra varmaste välgångsönskningar om han skall kunna genomföra den uppgift han har satt sig före.

Så skulle jag vilja anknyta i någon mån till vad herr Hage anförde — inte till hans speciella norrlandsresonemang, det står jag visserligen sympatiskt

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

stämd emot men samtidigt litet kritiskt inför, men till hans resonemang om vad man kunde kräva av en tandläkaraspirant. Även jag har ofta förvänat mig över att man av dessa blivande tandläkare, manliga och kvinnliga, som skola arbeta i våra munnar och som äro så beroende av sina händers smidighet och mjukhet, såvitt jag vet inte kräver några som helst manuella prov innan man släpper in dem i yrket. Att de ha laudatur i kristendom, historia, fysik eller filosofi ger dem ändå inga speciella förutsättningar för att med sina händer sköta olika slags verktyg i våra munnar. Jag undrar om det inte skulle vara lämpligt att dessa yrkesmän, vilka kanske vid sidan av pianister äro de som mest leva på sina händer, prövades med avseende på sin händighet. Detta är så enkelt och naturligt — det är, herr talman, nästan bibliskt enfaldigt, men ändå har jag vågat komma fram med denna synpunkt.

Så skulle jag vidare vilja önska ecklesiastikministern lycka till när det gäller att få fram de nya instituten. Det första skulle vara klart den 1 januari 1948, och efter vad som är sagt i propositionen hoppas man att det andra skall var färdigt att tagas i bruk år 1950. Men under sådana omständigheter tror jag det skulle vara lyckligt om man snabbt kunde komma till ett avgörande om var det tredje institutet skall ligga. Jag skulle av skäl som jag senare skall anföra bara vilja uttrycka den förhoppningen, att ecklesiastikministern, som har suttit i sitt departement och gissat vilken mening som kunde finnas i riksdagen — det visade sig sedermera att han hade gissat rätt, man ville inte motsätta sig att det andra institutet förlägges till Malmö — också i fortsättningen skall sitta och gissa rätt och att hans gissning skall falla på Göteborg. Norrlänningarna ha därvidlag en annan uppfattning och även herr Forslund av allt att döma. Medan jag nu talar om gissningar vill jag säga, att också statsutskottet redan tycks ha varit ute och gissat — statsutskottets talesman gissade att det bara fanns en möjlighet när det gäller förläggningsfrågan. Vem kan ha någonting emot en sådan prövning?

Jag hade det intrycket, när jag läste referatet av de sakkunnigas uttalande och remissyttrandena, att man hade suttit och vägt mellan Malmö och Göteborg och att det hade vägt så jämnt, att man nästan hade varit frestad att tro, att det hade spelats krona och klave om huruvida det andra institutet skulle förläggas till Malmö eller till Göteborg — om nu något sådant spel bedrivs inom ecklesiastikdepartementet, vilket vare mig alldeles fjärran att misstänka! Nu stannade man emellertid för en förläggning till Malmö, och jag vill påpeka, att i den motion, som jag jämte några andra ledamöter av denna kammar har burit fram, säges det inte ett ord emot att man nu skall besluta att institutet förlägges till Malmö, trots att jag för min del finner åtskilliga skäl tala för en förläggning till Göteborg. Det är alldeles nödvändigt att få dessa institutioner i gång så snart som möjligt, och jag har därför inte velat taga på mitt ansvar att det sättes en käpp i hjulet när det gäller åstadkommandet av ett andra institut i Malmö.

Men nu gäller det ju vart det tredje institutet skall förläggas. Herr Näsström har talat om att Norrland och västkusten förstå varandra i många frågor men att de inte tyckas förstå varandra i denna fråga. Jag har också ofta märkt att göteborgs- och bohuslänsbänken och norrlandsbänken förstå varandra mycket väl, och jag undrar om vi inte vid litet närmare grannande på saken — om jag nu får använda ett sådant uttryck, vilket herr talmannen torde förstå — skulle finna att det inte finns tillräckligt bärande skäl för att i detta fall sätta Norrland före västkusten och närmare bestämt Göteborg.

Här nämndes det, att det finns så mycket folk med tandröta i Norrland. Ja,

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

men Norrland utgör väl till ytvidden två tredjedelar av vårt land eller någonting sådant. Hur skulle det vara möjligt att sammanföra alla dessa människor på en plats, så att ett och samma tandläkarinstitut skulle bli tillgängligt för dem allesammans? Man måste röra sig med en befolkning som är mycket tät och varur man kan samla upp patientantalet, och även om det finns en stor befolkning i Norrland är den spridd över ett så stort område att man sannolikt inte någonstades får en så hög koncentration som erfordras för ett institut.

Ett annat skäl för ett tredje instituts förläggande till Norrland skulle vara, att man skulle få aspiranter som äro från Norrland. Ja, det är möjligt att man skulle få aspiranter, som bodde just på den plats dit institutet förlades. Det är alldeles uppenbart, att om ett tandläkarinstitut förlägges till en stad eller ett område så ger detta större möjligheter för dem, som bo där, att ägna sig åt tandläkaryrket. Men om man då skall gå fram i demokratiens tecken så måste man tänka på att man i det ena av de här föreslagna fallen har låt oss säga 50 000 à 70 000 personer, medan man i det andra fallet på ett område, som är lika närbeläget till ett eventuellt institut, har 400 000. Vilket hjälper man mest med — om man öppnar möjligheter till billig utbildning för aspiranter bland en befolkning på 400 000 invånare eller om man begränsar sig till 50 000? Jag tror det är sådana avväganden man måste göra.

Vad är det för skäl man närmast har att undersöka i en kommande förutseendens utredning? — Jag är den förste att rekommendera en sådan utredning, ehuru jag vill erinra om att det har suttit en kommitté både länge och väl med dessa frågor och att frågan om förläggningen till Göteborg eller Malmö redan har blötts och stötts. Jo, en sådan utredning, om den skall komma till stånd, skall ha att gå ut ifrån patientantalet. Storgöteborg har 400 000 invånare, bland vilka man kan hämta patienter, och var i vårt land kan man finna en liknande patientreserv, som är tillgänglig för ett institut? Det hjälper inte om det finns en sådan patientreserv inom tio eller tjugumils avstånd, utan det måste vara inom några få mils räckvidd, om reserven skall vara användbar. Jag vill erinra om att man redan beträffande instituten i Helsingfors och Oslo har ansett att patientreserven är för trång, och då har man ändå på dessa ställen befolkningstal som äro ungefär så stora som Göteborgs. Man tycks således inte kunna gå lägre än så i fråga om befolkningstal.

Vidare gäller det att ha en stab av tandläkare, ur vilken man kan rekrytera avdelningständer, assistenter och amanuenser. Det erfordras, enligt vad de sakkunniga säga, 80 sådana biträdande tandläkare, det tycks inte vara fråga om heltidstjänst, utan om deltidstjänst. Då måste man alltså till sitt förfogande ha minst ett åttiototal tandläkare, som arbeta på orten, och det är inte på alla platser det finns så många tandläkare. I Göteborg finns det 210 stycken, och det är ju ändå något att ta av. Detta är en synpunkt som man måste taga hänsyn till.

Vidare måste man ha tillgång till ett sjukhus med dess specialavdelningar. På den punkten tyckte jag ecklesiastikministern övernärade betydelsen av en medicinsk fakultet. Vad som erfordras tycks vara att det finns stora, välutrustade sjukhus och polikliniker och att dessa ledas av skickligt folk. I min hemstad ledas sjukhusen praktiskt taget enbart av professorer eller professorskompetenta, och det avgörande är givetvis i första rummet lärarnas kompetens och icke om det finns någonting som kallas medicinsk fakultet eller inte. Möjligen kan det kanske spela en viss roll för forskningen, huruvida det finns en medicinsk fakultet på platsen eller inte.

Ja, herr talman, jag kan med detta bara fastslå, att vi efter detta andra institut måste få ett tredje, och finns det någon plats i landet som kan erbjuda

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

lika goda möjligheter som Göteborg när det gäller patientreserv, tändläkarreserv och kombination med sjukhus som ha medicinskt-vetenskapligt skolade ledare, ja, då får Göteborg vika. Men om det inte är så, att man kan uppbringa någon verklig konkurrensduglig plats, då skall inte Göteborg vika, utan då måste man stanna vid vår andra stad såsom den plats, som erbjuder de bästa möjligheterna för en effektiv tandläkarutbildning.

Jag hade helst velat yrka bifall till min motion, men som ärendet nu ligger till ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Jag har inte ett ögonblick under behandlingen av denna fråga haft för mig, att det här gällde en stor norrländsk närings- eller kulturfråga, och jag är synnerligen förbluffad över att den i diskussionen helt plötsligt har gjorts till en sådan. Naturligtvis — för att komma till herr Näsströms inledningsanförande i den delen av debatten — har det aldrig, varken i statsutskottet eller från min sida personligen, varit fråga om några utfästelser beträffande de institutioner, som i detta sammanhang kunna komma i fråga för Norrlands del. Frågan här gäller, såvitt jag förstår, att man så snabbt som möjligt skall söka åstadkomma en utbildning av tandläkare för hela landet i folktandvårdens tjänst, var någonstans i landet det sedan än må vara som utbildningen anordnas. Det är gott och väl med varma lokalintressen, burna av entusiasm och kärlek till den landsända man representerar, men det bör väl vara någon reson i de uttryck det tar sig i en debatt sådan som denna.

Såvitt jag förstår finns det inte någon medlem i riksdagen, som inte lika ivrigt som någon norrlänning önskar att Norrland skall få ett tandläkarinstitut så fort som möjligt. Jag har haft olyckan att ge uttryck för mina personliga sympatier i det hänseendet på ett sätt som naturligtvis inte kammaren kan rå för. Det var kanske litet oförsiktigt gjort av mig. När jag nu är tvungen att gå in på denna fråga, vill jag säga att det är av betydelse, att Norrland, när det med rätta vill ha ett tandläkarinstitut dit upp, också är berett att ta emot det. Men Norrland får inte för den sakens skull hindra eller försöka hindra att nya tandläkarinstitut inrättas så fort som möjligt.

Mitt nyssnämnda uttalande, som möjligen — ehuru jag inte riktigt kan förstå med vilken logik — kan tagas som intäkt mot ett förläggande av ett tandläkarinstitut till Norrland, har jag grundat på uttalanden av kanske den förnämste av de sakkunniga i tandläkarfrågan, som både på utskottets andra avdelning och jag tror också i norrlandskommittén har uttalat sig för att ett tandläkarinstitut i framtiden bör förläggas till Norrland. Jag har från början anslutit mig till den tanken utan att yttra mig om i vilken ordningsföljd instituten böra förläggas till olika delar av landet. Såsom herr Näsström själv intygade, gick mitt yttrande ut på att ett tandläkarinstitut borde inrättas i Norrland så snart möjligheter funnes för ett förläggande av ett institut dit. Debatten här tycks från norrländskt håll gå ut på att det tredje tandläkarinstitut, som skall inrättas här i Sverige, under alla förhållanden skall förläggas till Norrland, vare sig förutsättningarna därför finnas eller inte.

Såvitt jag har kunnat finna är den tanken oemotsagd, att vi säkerligen behöva fyra tandläkarinstitut så fort som möjligt på de platser, som äro mest lämpade att ta emot dem. Om norrlänningarna tro, att förstakammarledamöterna i allmänhet ha den ståndpunkten, tycker jag att det skulle vara alldeles tillräckligt för norrlänningarna och att de därför inte skola behöva framkasta grymma misstankar om att vi på ett eller annat sätt vilja sätta krokben för norrlandsintressena.

Nu är det faktiskt på det sättet att vi, som på grund av vad vi ha fått kän-

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)
nedom om beträffande den här frågan kanske intensivast ivra för att de nya instituten skola inrättas så fort som möjligt, inte kunna se, att det finns någon plats som lika säkert som Göteborg på två eller tre år kan vara beredd att ta emot det tredje institutet. Därför gissa vi — någonting annat ha vi inte gjort — att Göteborg har synnerligen stora förutsättningar att få detta tandläkarinstitut. Bli det så att norrlänningarna finna utvägar att på lika kort tid få kompetent lärarpersonal och de institutioner, som äro behöfliga, kunna vi, även om vi inte äro benägna att tro på underverk, naturligtvis försäkra, att då blir det helt andra utsikter för Norrland vid prövningen av frågan.

Jag är, herr talman, en smula ledsen över den något hetsiga ton, som utmärkt debatten i denna fråga, då man synes vilja göra gällande att vi, som haft frågans förberedande prövning om hand, på något sätt varit avogt inställda till de norrländska intressena, trots att vi vid åtskilliga tillfällen ha visat otvetydiga prov på att vi i högsta grad hysa intresse för den delen av Sverige.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag har tillsammans med herr Björck väckt en motion, vari bl. a. yrkas, att den nuvarande fyraåriga studieplanen vid tandläkarinstitutet skall bibehållas oförändrad. Jag har emellertid hittills inte deltagit i debatten här i kammaren främst av det skälet, att jag tyvärr måste anse saken avgjord i och med utskottets yttrande.

Jag förstår mycket väl, ehuru jag beklagar att så blivit fallet, att utskottet inte har vågat sig på att göra denna viktiga avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag. Jag förstår det trots att jag inte tror så särdeles mycket på det skäl som utskottet för fram i förgrunden, nämligen att man skulle vara så beroende av den byggnad, som skall uppföras i Malmö. Men jag skulle vilja uttala, att det är mycket glädjande, att utskottet har ansett att det bör bli en ny utredning av frågan om utbildningstidens längd och att ecklesiastikministern har sagt sig vilja effektuera utskottets önskan i den riktningen. Jag skulle vilja till protokollet få antecknat, att jag tror att om ecklesiastikministern med verklig allvar vill gå in på den linjen, han kommer att få stöd av framstående sakkunskap.

Herr Näsström: Herr talman! Min vän herr Sjödahl använde en ganska egendomlig bevisföring. Han talade om att Göteborg — Storgöteborg — med sina 400 000 invånare skulle vara mera lämpat än alla andra platser inom riket att få detta tredje institut. Om man lägger enbart sådana synpunkter på frågan, måste jag fråga: varför inte förlägga också detta tredje institut till Stockholm med dess 700 000—800 000 invånare? Det räcker inte med en så enkel bevisföring som den herr Sjödahl använde, ty här är det i första hand fråga om de människor som behöva behandling. Jag skulle tro att en sådan stad som Göteborg i mycket hög grad redan är sanerad när det gäller tandvården. Det är just på den punkten det skiljer sig mellan Göteborg och Norrland, och det är en mycket viktig sak att komma ihåg.

Vidare sade herr Sjödahl, att det bör finnas sjukhus o. s. v. i närheten av institutet. Vi ha visserligen inte mycket i Norrland att skryta över i det avseendet, men vi ha dock en del bra sjukhus och en del bra läkare — så bra läkare till och med att Göteborgs stad slåss med oss om att komma över dem.

Jag skulle också vilja säga ett par ord till herr Oscar Olsson. När han talar om behandlingen av ärendet i utskottet, får min vän herr Olsson inte bli förargad, om jag erinrar honom om att det var just han som för att trösta göteborgarna yttrade: »Ni veta att det tredje institutet kommer till Göteborg i alla fall.» Jag skall emellertid inte hänga upp mig på den saken.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

Det viktigaste är naturligtvis att vi kunna få tandläkare utbildade, men jag skulle vilja be att få fråga herr Olsson med anledning av de mikroskopiska utsikterna för Norrland att erhålla det fjärde institutet: om staten, landstingen och kommunerna ingenting göra, hur mycket närmare komma vi då möjligheten att få detta institut? Någoting måste göras från något håll, och så vitt jag förstår måste staten då gå i spetsen.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Jag skulle bara vilja säga till herr Näsström, att Stockholm får behålla sitt institut, som är det största institutet. Det får en kapacitet som är mycket större än de blivande instituten. Man har räknat med 40 å 60 platser i Malmö och Göteborg och 80 i Stockholm. Det måste sägas vara en lämplig proportion.

Det har talats om att Göteborg skulle vara så sanerat när det gäller tandvården, att det inte skulle vara lämpligt att dit förlägga ett institut. I själva verket finns det inemot 300 000 invånare i Storgöteborg, som inte ha sin tandvård ordnad. På vilken plats i Norrland skulle man kunna uppbringa en så stor mängd människor som äro i behov av tandvård?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande av vissa åtgärder inom sinnessjukvårdsorganisationen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 225, i anledning av Kungl. Maj:t framställningar om vissa anslag för budgetåret 1946/47 till länsstyrelserna och landsfiskalerna, jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
länsstyrelserna m. m.*

I detta utlåtande hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 280 framlagda förslag och med avslag å motionerna I: 347 och II: 528 samt II: 538

a) fastställa under punkten införd personalförteckning för länsstyrelserna; b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

c) till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 115 000 kronor;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts i innevarande års statsverksproposition framlagda förslag

a) medgiva, att i gällande personalförteckning för landsfiskalerna m. fl. finge upptagas en befattning som landsfiskal å övergångsstat i lönegraden A 22;

b) godkänna under förevarande punkt införd avlöningsstat för landsfiskalerna m. fl., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

c) för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

Anslag till länsstyrelserna m. m. (Forts.)

- 1) till Landsfiskalerna m. fl.: Avlöningar 6 460 000 kronor,
- 2) till Landsfiskalerna m. fl.: Omkostnader 1 794 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 347, av herr *Sandler* m. fl., och II: 528, av herrar *Andersson* i Falun och *Rylander*, hade hemställts, att avdelningscheferna vid länsstyrelserna skulle från den 1 juli 1946 placeras i lönegraden B 2 samt att avdelningscheferna i Stockholms, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län skulle därutöver tillerkännas avlöningsförstärkning med 2 000 kronor.

I motionen II: 538, av herrar *Ljungqvist* och *Andersson* i Gisselås, hade framställts ett yrkande av samma innebörd som yrkandet i nyssnämnda två motioner.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I propositionen nr 280 föreslagen löne reglering för landssekreterarna och landskamrerarna innebär evalvering i lönegrad av den dessa tjänstemän tillkommande avlöningsförstärkningen. Tjänsterna föreslås uppflyttade från 30 till 34 lönegraden. Evalveringen har ansetts böra ske efter jämförelse med löneförmånerna i slutlöneläget, varvid en minskning i förhållande till sammanlagda nuvarande förmåner med 500 kronor befunnits påkallad med hänsyn till den förbättring i pensionshänseende, som blir en följd av evalveringen. På grund härav föreslås, att avlöningsförstärkningen skall helt bortfalla, utom såvitt angår landssekreterarna och landskamrerarna i Stockholms, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, vilka alltjämt skulle erhålla en avlöningsförstärkning efter evalveringen minskad till 1 000 kronor. Motionernas förslag innebära, att landssekreterarna och landskamrerarna i stället skola hänföras till lönegraden B 2 och avlöningsförstärkningen i de nämnda tre länen höjas till 2 000 kronor.

I detta hänseende tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag. Nuvarande innehavare av landssekreterar- eller landskamrerartjänst böra dock tillerkännas ett personligt lönetillägg till undvikande av annan minskning i deras kontanta löneförmåner än vad som svarar mot de till följd av lönegradsuppflyttningen ökade pensionsavdragen.»

Herr **Sandler**: Herr talman! Statsutskottet har avstyrkt motionen i denna kammare nr 347, som väckts av mig jämte herrar Linnér och Bergquist. Motionen avser löneställningen för avdelningscheferna vid länsstyrelserna. I vad mån statsutskottet har företagit en granskning av de skäl, som motionärerna ha anfört, framgår inte av utskottets utlåtande, men statsutskottet åtnjuter ju av ålder privilegiet att endast behöva tillkännage sin slutsats och låta kammaren blott ana de skäl, som kunna ligga bakom densamma.

Enligt utskottets förslag komma avdelningscheferna vid länsstyrelserna att få sina löneförmåner reducerade med ungefär 500 kronor om året. Enligt motionärernas förslag skulle däremot löneställningen komma att ligga ungefär motsvarande belopp ovanför den nuvarande nivån.

Det är fråga om ett litet belopp i vår begäran, men det rör en angelägenhet, som är ganska betydelsefull för länsstyrelsernas framtida verksamhet. Motionärerna ha ansett, att det med hänsyn till den arbetsbörda som åvilar avdelningscheferna i länsstyrelsen vore påkallat att de, såsom det sägs i motionen, placerades i lönegraden B 2.

Arbetsbördan för avdelningscheferna har ju kommit att ökas oavbrutet under den senaste tiden, och enligt den utredning, som nyligen har företagits av en i socialdepartementet tillkallad sakkunnig angående rationaliseringen av arbetet inom länsstyrelserna, har arbetet nått den omfattningen, att av-

Anslag till länsstyrelserna m. m. (Forts.)

delningschefernas tjänstgöring numera närmar sig och börjar motsvara expeditionschefens arbetsbörda i ett departement. Det förefaller mig därför vara påkallat att man ger dem en högre löneställning än den som Kungl. Maj:t och statsutskottet ha föreslagit.

Det bör särskilt bemärkas, att denna fråga icke gäller de nuvarande befattningshavarna, ty dessa komma enligt utskottets förslag att i huvudsak bibehållas vid de löneförmåner som de för närvarande ha, utan frågan gäller väsentligast rekryteringen av personal till länsstyrelserna för framtiden. Nu är befordringsgången icke gynnsam i länsstyrelserna. I all synnerhet beträffande landskanslierna är den tvärtom synnerligen ogynnsam, och man kan befara svårigheter att få länsstyrelserna rekryterade med personer som äro kvalificerade att sköta avdelningschefernas mycket maktpåliggande uppgifter. Jag anser därför att det är en oklok besparing som man gör, om man här beslutar att avdelningscheferna skola få ett löneläge, som ligger ungefär ett-tusen kronor lägre än det som är föreslaget i motionärernas framställning. Jag vill uttala den övertygelsen, att om riksdagen nu följer utskottet, återkommer denna fråga, ty länsstyrelsernas arbete kommer med all säkerhet icke att bli mindre omfattande och avdelningschefernas uppgifter mindre maktpåliggande i framtiden än de för närvarande äro.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till motionen.

Herr Linnér: Herr talman! Jag instämmer helt och fullt i de synpunkter, som herr Sandler har framfört, men jag skulle vilja tillägga ytterligare några.

Under den utvidgning av statens verksamhet på många områden, som har ägt rum, har man haft två möjligheter när det gällt att bestämma om ledningen av denna verksamhet: antingen har man centraliserat verksamheten till vissa centrala verk, eller också har man måst förlägga ledningen till länsstyrelserna. I många fall har det från olika håll sagts, att man har gått centraliseringsvägen alltför långt, ty därigenom ha inte de stora variationer, som faktiskt finnas på grund av våra växlande förhållanden i landet, fullt kommit till sin rätt. Jag tror således att man även ur dessa synpunkter kan vara ganska övertygad om att länsstyrelserna alltmer komma att belastas med arbete och att i följd därav länsstyrelsernas personal nödvändigt kommer att ökas, såvida inte statens verksamhet alldeles bestämt kommer att inskränkas, men det är ju ingen som för närvarande tänker sig att något sådant skall ske.

Om man bortser från landshövdingarna finns det endast två chefer för länsstyrelsernas arbete, nämligen på landskansliet landssekreteraren och på landskontoret landskamreraren. Det är oundvikligt att den såväl kvantitativa som kvalitativa belastning som vilar på dessa avdelningschefer blir alltmer sträng. Det är då ganska besynnerligt att man med dessa förhållanden inför ögonen gör en lönereglering, varigenom man sänker avdelningschefernas löner.

Jag skall göra en jämförelse som jag tycker är rätt belysande. När kammaren kommer till punkt 45 på föredragningslistan och har att behandla frågan om vägförvaltningarna, kommer att föredragas ett förslag beträffande vägdirektörerna, som innebär, att dessa placeras i lönegrad C 6 enligt avlöningsreglementet. Detta betyder att vägdirektörerna, om jag tar till jämförelse den normala dyrortsgruppen för avdelningscheferna, komma att erhålla en utgångslön som är flera hundra kronor högre än vad avdelningscheferna enligt förvarande förslag komma att få. Med all respekt för vägdirektörernas arbetsuppgifter, som jag för min del visst uppskattar mycket högt, måste jag säga att det förefaller ganska upp- och nedvänt att påstå att deras arbetsuppgifter äro viktigare än avdelningschefernas i länsstyrelserna. Det ser verkligen ut, som om statsutskottet — de olika frågorna ha ju inte behandlats på samma avdelning — underlåtit att göra en jämförelse mellan löneställningen för av-

Anslag till länsstyrelserna m. m. (Forts.)

delningschefer vid länsstyrelserna å ena sidan och vägdirektörer å den andra. Om en sådan jämförelse gjorts, borde den verkligen ha lett till att man i någon mån hade tillstyrkt ett bifall till motionerna.

Jag skulle också vilja ytterligare utveckla, vad herr Sandler sade om beföringsmöjligheterna. Det ligger i sakens natur, att om jag får en större personalstock, men topplatsernas antal är oförändrat, bli beföringsutsikterna mindre. Det har också visat sig, att detta förhållande påverkat tillströmningen till länsstyrelserna av utbildad personal. Jag har hört mig för vid universitetens fakulteter om hur det är med den saken för närvarande. Där finns det ju en viss arbetsförmedling, och universitetslärarna veta något om vart deras lärjungar ta vägen. Jag har där frågat: är det några av de blivande juristerna som tänka på att gå till länsstyrelserna? På det svarar man nekande och hänvisar till att de anse, att framtidsutsikterna äro för dåliga.

Om jag tar ytterligare ett exempel från landskontoren, så har där personalen de senaste åren ökats mycket starkt i mellangraderna. Alla dessa befattningar bli nu besatta, och beföringsmöjligheterna med nuvarande organisation, som jag tror inte i längden blir hållbar, äro således för ett par tiotal av år synnerligen dåliga. Det är då verkligen skada, att man inte vill använda detta tillfälle att åtminstone ge länsstyrelsernas personal någon liten uppmuntran.

Jag tror liksom herr Sandler att detta tillstånd i längden kommer att skada verksamheten vid länsstyrelserna, och jag hoppas därför att det inte kommer att dröja alltför länge, förrän frågan blir prövd på nytt.

Jag ber, herr talman, att få instämna i herr Sändlers yrkande.

I herr Linnérs yttrande instämde herrar *Bergquist*, *Rosander* och *Anderberg*.

Herr Bäckström: Herr talman! Den förste talaren, herr Sandler, började sitt anförande med att rikta en anmärkning mot statsutskottet — om det nu var en anmärkning — att vi där hade förmånen att inte behöva motivera våra yrkanden så fullständigt som andra utskott. Om det är en anmärkning mot utskottet, drabbar den även Kungl. Maj:t, ty utskottet har i detta fall så gott som helt och hållet följt Kungl. Maj:ts förslag.

Det är alldeles givet att det ligger någonting i det som motionärerna här ha framhållit, och på statsutskottets tredje avdelning övervägde vi frågan ganska ingående vid behandlingen av de motioner, som väckts av fyra landshövdingar. Men vi kommo till det resultatet, att Kungl. Maj:ts förslag var det mest bärande på grund av att det stöder sig på förslag av 1939 års tjänsteförteckningssakkunniga. Som bekant är också tredje avdelningens ordförande en mycket sakkunnig man då det gäller lönebestämmelser och pensionsbestämmelser.

Herr Sandler sade att de nuvarande tjänsteinnehavarna inte få någon nytta av utskottets förslag, men i själva verket ha vi bättrat på Kungl. Maj:ts förslag, i det att utskottet uttalat, att »nuvarande innehavare av landssekreterar- eller landskamrerartjänst böra dock tillerkännas ett personligt lönetillägg till undvikande av annan minskning i deras kontanta löneförmåner än vad som svarar mot de till följd av lönegradsuppflyttningen ökade pensionsavdragen». De bli uppflyttade från lönegrad A 30 till A 34, varigenom de få högre pension utan att lida någon förlust i form av ökade pensionsavdrag.

Utskottet har godtagit avdelningens synpunkter, att man inte för närvarande kan gå längre än vad Kungl. Maj:t har föreslagit med tillägg av att ingen skall få någon minskning i sin nuvarande lön. Men nog är det väl en förbättring och ej en försämring då de få en högre avgångspension.

Utskottets utlåtande är visserligen mycket kortfattat, men vi ansågo att det inte kunde behövas någon utförligare motivering.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anslag till länsstyrelserna m. m. (Forts.)

Herr **Sandler**: Herr talman! Det måste nog vara ett misstag, när den ärade representanten för statsutskottet säger, att utskottet har tillerkänt dessa befattningshavare en förmån utöver vad Kungl. Maj:t har avsett genom tillägget att de nuvarande befattningshavarna inte skola behöva vidkännas någon minskning i sina nuvarande inkomster. Det riktiga förhållandet är att de sakkunniga, som herr Bäckström åberopade, själva ha föreslagit det från begynnelsen. Finansministern har i bilaga till årets statsverksproposition, upptagande vissa för flera huvudtitlar gemensamma frågor, anslutit sig till vad de sakkunniga anfört och förutsatt, att bestämmelse därom i sinom tid skulle komma att inflyta i en proposition från socialdepartementet. Nu har det hänt en liten malör, helt enkelt. Något förslag har inte kommit från socialdepartementet, och därför har man i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts intentioner rättat till saken i statsutskottet. Det är nog inte så, att det är statsutskottet som tillagt avdelningscheferna en förut icke påräknad förmån, utan man har bara rättat till en malör, som ju alltid kan inträffa i propositionsarbetet.

Man möter alltid lönetekniska synpunkter, så fort man berör lönefrågor. För en lekman, som inte är van att syssla med sådant kineseri, är detta tal om lönetekniska synpunkter någonting som man alltid ryggar tillbaka inför. Men med mitt lekmanaförstånd måste jag göra samma reflexion som herr Linnér nyss gjorde. Hur vill man, om man anlägger lönetekniska synpunkter på saken, förklara att vägdirektören, som skall vara föredragande för landssekreteraren om landshövdingen inte är närvarande, skall ha en högre löneställning än den avdelningschef, inför vilken han är föredragande? Ur löneteknisk synpunkt förefaller det mig litet egendomligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Bäckström**: Herr talman! Jag måste gentemot herr Sandler säga, att visst har väl utskottet gjort en förbättring, när det tog upp tjänsteförteckningssakkunnigas förslag, vilket Kungl. Maj:t inte gjort. Alltså har väl utskottet vidtagit en förbättring, även om det hela, som herr Sandler angav, berott på en malör.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall bara tillåta mig att göra en reflexion till den diskussion, som här har förekommit.

Det är ju alltid mycket besvärligt att bestämma tjänstemännens lönegradsplacering. Det är klart som dagen att man har skyldighet att ta hänsyn till vilken verkan en viss lönegradsplacering kan få på rekryteringen, men jag måste ändå säga mig att motionärerna i denna fråga, herrar landshövdingar, nog på den punkten ha överdrivit betydelsen av de 500 kronor det här gäller. Det är inte den omständigheten att landssekreterare och landskamrerare i lönehänseende äro för lågt placerade, som framför allt är svagheten i landskanslierna, utan det är att befodringsutsikterna över lag äro mycket små. Men man förbättrar ju inte dessa på minsta vis genom att ge landskamrerare och landssekreterare något högre lön än utskottet och Kungl. Maj:t föreslagit. Skulle man åstadkomma någon förbättring härvidlag, så borde den väl antingen bestå i att man ökade antalet topptjänster med god lönegradsplacering i länsstyrelserna eller också åtminstone ökade det antal tjänster, som ett större antal av länsstyrelsernas tjänstemän kunna beräknas erhålla, när de nått den tillbörliga åldern och inhämtat meriterna. Jag kan inte hänvisa till någon statistik, men det är alldeles uppenbart att det finns åtskilliga tjänstemän, som aldrig nå upp till toppen, och det är väl snarast på det hållet man har att söka svagheter i denna organisation, om man skulle vilja minska rekryteringssvårigheterna när det gäller länsstyrelsernas personal. Jag vågar säga att de,

Anslag till länsstyrelserna m. m. (Forts.)

som verkligen komma upp i landskamrerar och landssekreterargraderna, inte ha någon anledning att särskilt beklaga sig. Och det skall ju ändå alltid i varje länsstyrelse finnas ett visst antal chefer för de olika avdelningarna. Något yrkande om att man skulle utöka antalet avdelningschefer har ju inte framställts, men det skulle enligt min mening vara det enda, som verkligen kunde hjälpa i det avseende, som de ärade talarna här särskilt framhållit såsom ett motiv för den motion, som de ha väckt och som de nu förorda.

Herr Linnér: Herr talman! Jag skulle vara mycket glad, om man finge tolka detta yttrande av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet så, att det vore herr statsrådets avsikt att till prövning upptaga en fråga, som sedan länge har krävt sin lösning, nämligen spørsmålet om ökning av antalet assessorstjänster i länsstyrelserna. Men därom är ju icke för närvarande tal. Den frågan kan man inte nu upptaga, så som den föreliggande propositionen är beskaffad.

Men, herr statsråd, det kan väl ändå inte rimligtvis förnekas, att det ur rekryteringssynpunkt har betydelse och verkar avskräckande, ifall statsrådet och riksdagen intaga den ståndpunkten då en lönereglering skall verkställas, att de sätta ned lönen för chefsposternas innehavare.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Det är egentligen mycket svårt att fullfölja denna diskussion.

Vilja vi ta hänsyn till den svenska statsförvaltningen överhuvud och inte bara länsstyrelserna, så skola vi finna att ett mycket stort antal jurister inom statsförvaltningen i utbildningshänseende ha kostat på sig precis lika mycket som länsstyrelsernas tjänstemän. De äro juris kandidater, de ha i regel uttittning och gått den normala domarutbildningsvägen, om jag undantar hovrättstjänstgöringen. Men bland dessa tjänstemän inom statsförvaltningen finns det många, som aldrig kunna påräkna att komma upp i 34 lönegraden. Om herrarna vilja se efter i statskalendern, skola ni finna många, som ha denna utbildning och som aldrig komma längre än till 21 lönegraden. Det finns åtskilliga, som komma upp i 26 lönegraden, men knappast högre, och härför fordras en icke ringa duglighet. Jag vill fästa uppmärksamheten på att våra byråchefer, kansliråd etc., som komma upp i 30 lönegraden, säkerligen ofta ha samma kvalifikationer som en landssekreterare eller en landskamrerare. Jag vill inte här säga något ont om någon; jag bara konstaterar att så är.

Med de utgångspunkter, som motionärerna här ha anfört, borde man alltså så vitt jag förstår upptaga denna fråga i ett betydligt större sammanhang. Jag upprepar att den speciella befordringsgång, som leder fram till 34 lönegraden, i själva verket är ganska sällsynt inom den svenska statsförvaltningen; det är ju inte särskilt många tjänster som äro placerade i så hög lönegrad. Landshövdingar, generaldirektörer, överdirektörer etc. befinna sig ju i en annan löneställning, men när det gäller dem är inte heller befordringsgången av samma slag som beträffande de tjänstemän, vilkas löneförhöjningar vi nu diskutera.

Herr Sandler: Herr talman! Jag är mycket glad att höra, att socialministern umgås med tanken på att upptaga denna fråga i det större sammanhang, som han nyss talade om. Det är synnerligen väl befogat, och jag delar helt hans synpunkter på betydelsen för länsstyrelsernas framtida rekrytering av att man upptar dessa ting till behandling.

Men nog är det för mig litet överraskande att få höra, att löneställningen för chefsplatser skulle sakna varje betydelse ur rekryteringssynpunkt. Det är

Anslag till länsstyrelserna m. m. (Forts.)

väl ändå så, att ambitiösa unga människor då de skola välja mellan att gå till det ena eller andra hållet numera undersöka, hur det är ställt med löneförhållandena och vart de kunna nå. Det finns människor som sikta på topptjänsterna, och de se nog också efter hur det i lönehänseende är ställt på olika banor. Det förhåller sig också så, att den, som en gång har sökt sig till landsstaten, inte så lätt kommer därifrån, utan han är i regel bunden vid att fortsätta sin karriär inom den.

Därför tror jag inte det saknar sitt värde, om chefsplatserna ha den löneställning, som motionärerna påyrkat.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 347 och II: 528; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepade propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sandler* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 225, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 347 och II: 528.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till *civilförsvaret*. *Anslag till civilförsvaret.*

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 294 framlagda förslag
a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för civilförvarsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

b) till Civilförvarsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 715 000 kronor;

II, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Civilförvarsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 200 000 kronor,

b) till Civilförsvaret: Utbildning vid statens civilförvarsskola samt vid kurser anordnade av länsstyrelserna ett förslagsanslag av 125 000 kronor,

c) till Civilförsvaret: Bidrag till riksluftskyddsförbundet ett anslag av 126 500 kronor,

d) till Civilförsvaret: Övnings- och försöksverksamhet ett förslagsanslag av 95 000 kronor,

e) till Civilförsvaret: Anskaffning av viss förbrukningsmateriel ett förslagsanslag av 75 000 kronor,

Anslag till civilförsvaret. (Forts.)

f) till Civilförsvaret: Förvaring och underhåll av viss materiel m. m. ett förslagsanslag av 280 000 kronor,

g) till Civilförsvaret: Bidrag till kommuner till kostnaderna för vissa arvoden m. m. ett förslagsanslag av 300 000 kronor,

h) till Civilförsvaret: Bidrag till kommuner för utbildning m. m. ett försvarsanslag av 700 000 kronor,

i) till Civilförsvaret: Gottgörelse till fastighetsägare m. fl. för anordningar och materiel m. m. ett förslagsanslag av 50 000 kronor,

j) till Civilförsvaret: Kostnader för avveckling av civilförsvarsberedskapen ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat följande:

»Vidkommande den civila administrationen av civilförsvaret anser utskottet i likhet med föredragande statsrådet att några utökningar av organisationen ej böra ifrågakomma. Vissa indragningar ha ansetts kunna äga rum. Därmed sammanhängande besparingar ha till viss del uppvägts av framlagda förslag till löneförbättringar, varför nedsättningen av avlöningsanslaget till civilförsvarsstyrelsen stannar vid i runt tal 100 000 kronor.

Sistnämnda löneförbättringar avse överförande av viss arvodesavlönad personal till nyinrättade extra ordinarie befattningar i högst lönegraden Eo 11 ävensom höjning av vissa arvoden. Då prövningen av dessa frågor bör anstå till dess civilförsvarsutredningen framlagt sina resultat, anser sig utskottet icke böra biträda desamma. En mot det provisoriska lönetillägget till övriga statstjänstemän svarande förbättring bör dock medgivas. På grund härav förordar utskottet nedsättning av de i Kungl. Maj:ts förslag till avlöningsstat upptagna anslagsposten arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, med 10 000 kronor.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Mannerskantz, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Falla, Viklund, Malmborg* i Skövde och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för civilförsvarsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1946/47;

b) till Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 725 000 kronor;

II. med bifall — — — 50 000 kronor.

I reservanternas förslag till motivering hade det senare av de båda nyss återgivna styckena erhållit följande avfattning:

»Sistnämnda löneförbättringar avse överförande av viss arvodesavlönad personal till nyinrättade extra ordinarie befattningar i högst lönegraden Eo 11 ävensom höjning av vissa arvoden. Med hänsyn till vad som anförts till stöd för nämnda förslag vill utskottet icke motsätta sig detsamma. Kungl. Maj:ts förslag till avlöningsstat torde även böra godtagas. Utskottet vill understryka att alla möjligheter till ytterligare personalindragningar böra under nästa budgetår tillvaratagas.»

Herr Bäckström: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter behagade finna, är vid detta utskottsutlåtande fogad en reservation, undertecknad av inte mindre än nio av statsutskottets ledamöter. Den fråga det gäller hör inte till de stora, men utskottets ledamöter ha likväl stannat i skiljaktiga meningar.

Anslag till civilförsvaret. (Forts.)

Föredragande statsrådet säger i propositionen följande: »Beträffande till en början civilförsvarets civila administration anser jag i likhet med civilförvarsutredningen att i avvaktan på utredningens slutresultat några väsentliga förändringar i nuvarande förhållanden icke böra vidtagas. Framför allt böra några utökningar av organisationen icke ifrågakomma. I stället böra vissa indragningar kunna äga rum.»

Statsrådet förutsätter alltså, att det kommer att bli indragning av en del tjänster, men har samtidigt förordat överförande av viss arvodesavlönad personal till nyinrättade extra ordinarie befattningar i högst lönegraden Eo 11. Vi reservanter ha icke velat motsätta oss detta förslag, men utskottsmajoriteten har för sin del förordat beskärning av det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet med 10 000 kronor. Vi reservanter anse, att man inte behöver avvakta civilförvarsutredningens resultat, utan att de, som ha varit i civilförsvarets tjänst, må vara berättigade att överflyttas från arvodesbefattning till extra ordinarie befattning inom annat statligt verk och, såsom här har föreslagits, erhålla placering i högst lönegraden Eo 11. Detta är skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas.

Jag ber, herr talman, att med det nu anförda få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, som överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Civilförvarsstyrelsen hade i sina petita begärt, att ett rätt stort antal tjänster, som nu äro arvodesavlönade, skulle överföras till extra ordinarie stat upp till — om jag inte minns fel — lönegrad 20 eller 21. När departementschefen prövade dessa petita nedskar han väsentligt dessa krav, men stannade vid att förvandla nio arvodestjänster till extra ordinarie tjänster i högst lönegraden Eo 11.

Nu har, såsom den föregående talaren påpekade, statsutskottets majoritet gått emot detta förslag. Utskottsmajoritetens uppfattning är, att det inte kan vara lämpligt att nu, då hela frågan om civilförsvaret och dess organisation ligger under utredning, förvandla arvodesbefattningar till extra ordinarie tjänster. Det är givetvis inte på grund av kostnadsskäl majoriteten har intagit denna ståndpunkt — det rör sig här bara om en skillnad på 10 000 kronor — utan det avgörande har varit önskemålet att inte minska möjligheterna att inpassa denna styrelse — i den mån utredningen kan komma att visa, att den inte behövs i sin nuvarande omfattning — i det övriga statsmaskineriet. Vi ha av den anledningen stannat för att det inte bör bli flera extra ordinarie tjänster, utan att vederbörande befattningshavare skola placeras på lämpligaste sätt. Inom åtskilliga andra verk har man i stor utsträckning arvodesavlönade befattningshavare, och det måste väl ändå tillses, att riksdagen handlar någorlunda konsekvent. Konsekvensen bjuder så vitt jag förstår, att man i detta fall inte vidtager den av Kungl. Maj:t och föredraganden förordade åtgärden, förrän civilförvarsutredningens betänkande föreligger.

Jag tror inte, herr talman, att det behöves något ytterligare ordande i denna sak, utan jag inskränker mig till att med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till civilförsvaret. (Forts.)

Herr *Bäckström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 226, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet av-
givna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 44.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån och folkbokföringen för budgetåret 1946/47;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1945/46;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. prisreg-
lerande åtgär-
der på jord-
brukets
område.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 267 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i utlåtandet angivna riktlinjer,

2) för budgetåret 1946/47 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 145 000 000 kronor;

b) till Förmalningsersättningar ett förslagsanslag av 5 000 000 kronor;

c) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor;

d) till Prisrabatterning å vissa livsmedel ett anslag av 95 000 000 kronor;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning av ett propositionen bifogat, till riksdagen för yttrande överlämnat förslag till förordning om ändring av förordningen den 29 juni 1917 (nr 420) angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen icke funnit skäl till erinran mot detsamma;

B. att motionerna I: 351 och II: 530, I: 354 och II: 539, II: 180, II: 531 samt II: 540 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Herr **Andersson, Alfred**: Herr talman! Bakom detta utlåtande står, i varje fall på papperet, ett enigt utskott, men vid behandlingen av ärendet i utskottet hade jag särskilt på en punkt en avvikande mening, nämligen den där departementschefen hemställt om fullmakt för Kungl. Maj:t att i händelse av behov få utbetala leveranspremier för den brödspannmål, som levereras inom viss bestämd tid.

Jag förmodar att uppfattningarna härom äro desamma i kammaren som i utskottet. Man betraktar detta som en synnerligen försiktig och välbetänkt åtgärd. Jag instämmer gärna i detta, men jag har ytterst svårt att förstå, att man genom en sådan åtgärd skulle kunna rädda oss ur en svår situation, ifall man avser leveranspremier på den nya skörden. Det har aldrig varit ett problem att få den nya skörden i marknaden så tidigt som möjligt, men däremot har det ofta varit ett problem att skaffa lagerutrymme till den nya skörden. Ofta har det inträffat att man från vederbörligt håll måst utsända maningar till producenterna att vara litet återhållsamma i utbudet.

Nu är det kanske inte samma svårigheter på detta område som för något år sedan, men jag har frågat mig: kan man få in den nya skörden snabbare än som nu sker? Nej, det går helt enkelt inte. Det betyder ingenting, om man här viftar med aldrig så höga leveranspremier. Skörden kan ändå inte komma snabbare än den gör. Så snart som grödan är mogen på marken sättas skörde-tröskorna i arbete, och samma dag som detta sker blir det också leverans av brödsäden. Och detta måste ske, därför att alla de, som icke själva förfoga över torkapparater för spannmålen, måste leverera sin spannmål dag för dag; de kunna inte lagra den över ett dygn utan att den skulle taga skada.

Om det nu ändå skulle anses behöfligt med leveranspremier, så har jag frågat mig: vem är det som får dessa? Ja, det blir det större jordbruket överlag. I första hand blir det alla de jordbrukare, som äro innehavare av skörde-tröskor, men det kan också bli de jordbrukare, som icke ha sådana men som förfoga över egna tröskor av annat slag. Man gör ju numera på det sättet, att man när skörden är torr kör den direkt till tröskan. Härigenom sparar man tid och arbete, och på så sätt levereras också spannmålen så snart som det överhuvud taget är möjligt.

När jag gjorde dessa invändningar i utskottet, framhöll man att detta också kan komma de mindre jordbrukarna till del. Ja, det är riktigt, men det beror på för hur lång tid man vill medge leveranspremier. Vill man sträcka ut den

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
tiden något över tre veckor från skördens början, kan det ju hända att en och annan av de små jordbrukarna också kan få en leveranspremie. Alla de mindre och praktiskt taget alla de medelstora jordbrukarna ha ju slagit sig tillsammans om föreningströskor, och dessa kunna inte sättas i arbete förrän hela skörden är inbärgad, därför att det saknas folk och man måste hjälpas åt med tröskningsarbetet. Skulle man vara så välvillig mot småbrukarna och de medelstora jordbrukarna, att man ville ge dem möjlighet till leveranspremier, måste man alltså utsträcka tiden till minst fem veckor. Och vad betyder då det? Jo, det betyder ingenting mindre än att halva brödsädesskörden får betalas med ett högre pris än man har träffat överenskommelse om.

Detta var praktiskt taget vad jag hade att säga i vad det gäller den nya skörden. Jag skulle nog bättre ha förstått en dylik åtgärd, om man här hade sagt ifrån att den främst skall gälla den gamla skörden, som eventuellt ligger kvar hos producenterna. Det upplystes nämligen i utskottet att det icke är så små partier som ligga kvar hos producenterna, och det upplystes även att det till och med förekommer fall då man med avsikt skött dessa lager så illa att de blivit odugliga som människoföda för att få använda dem som kreatursfoder. I hur stor utsträckning detta skett kan jag inte yttra mig om, men jag har ingen anledning att betvivla de uppgifter som lämnats.

Om det alltså hade gällt att få in dessa gamla lager, i den mån sådana finnas, skulle jag ha förstått åtgärden, ty det är de gamla lagren av brödsäd som skola rädda oss ur en svår situation. Den nya skörden gör det inte tidigare än vid den tidpunkt jag här nämnt. Men även om det skulle gälla den gamla skörden, måste jag säga att metoden är osmaklig. Dessa människor ha inte, om det nu är riktigt vad som sagts, gjort sig förtjänta av premier. De ha gjort sig förtjänta av någonting helt annat, och jag skulle vilja tro att det inte ligger utanför möjligheternas ram att leta fram metoder, med vilka man kan upplysa dessa människor om deras plikt gentemot samhället. Det är deras plikt att leverera in all den brödsäd de ha i sin ägo utöver den som tilldelats dem för det egna hushållet.

Jag vill också, herr talman, säga några ord om en motion som väckts i detta ärende och som är undertecknad av enbart folktoparter. Jag blev synnerligen förvånad när jag läste denna motion, och jag fick i hastigheten det intrycket, att motionärerna menade att småbrukarna nu kommit i ett så pass gynnsamt ekonomiskt läge, att det kan vara en skyldighet för dem att hjälpa det betryckta storbruket. Det blir nämligen fallet för den händelse motionen bifalles. Nu har den emellertid inte av utskottet tillstyrkts, men jag förmodar att det var motionärernas ärliga mening att så skulle ske, ty i annat fall var det ju ingen mening med att motionera.

Motionärerna ha begärt att fodersädspriset skall höjas med samma belopp som priset för vetekli, det vill säga med 4 kronor per 100 kilogram. Det har aldrig varit ett önskemål från småbrukarhåll att få höga fodersädespriser, utan snarare tvärtom. Motionärernas motivering härför finner jag föga övertygande, ty så länge vi ha kvar leveranstvång av fodersäd och ransonering av densamma har denna motivering icke något värde. När dessa regleringsföreskrifter en gång upphöra är väl, förmodar jag, läget sådant att frågan måste tas upp till förnyad omprövning. Motionärerna ha starkt understrukit att dessa regleringsföreskrifter icke må upphöra förrän man är säker på att det finns tillräckligt med foder i marknaden. Detta krav tycker jag slår ihjäl den motivering man givit för kravet på högre fodersädespriser.

Nu ankommer det givetvis inte på mig, i varje fall inte i första hand, att försöka övertyga Norrlands småbrukare om fördelen för dem att få lov att betala 4 kronor mera per 100 kilogram för den fodersäd, som de behöva köpa

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

till sina hästar för skogskörslor. Jag förmodar att motionärerna ta på sig denna uppgift. Däremot är det ingen svårighet för mig att komma till tals med småbrukarna söderut och förklara vilken belastning det skulle bli för dem i fråga om animalieproduktionen. Jag har redan fått påminnelser därom i form av skrivelser från ett par föreningar där nere, som förvåna sig över att man vidtar en åtgärd som denna. De säga: Vad betyder då den höjning av fläskpriset som vi glatt oss så mycket åt? Det är ju bara att ge med den ena handen och ta igen med den andra, ty produktionen blir ju härigenom fördyrad.

Motionärerna äro också inne på frågan om prissättningen beträffande ägg, och jag förstår så innerligt väl att motionärerna önska ett någorlunda lönande pris året om, det vill säga ett bra genomsnittspris. Det förefaller mig emellertid som om motionärerna icke hade observerat vad som händer och sker ute i Sveriges bygder just nu, eller också har man nonchalerat det. Icke minst småbrukarna ha lockats dels genom det höga äggpris som har varit rådande — 2,95 kronor, 3 kronor, 3,10 kronor — och dels av en propaganda, som jag inte tvekar karakterisera såsom mer än lovligt osund, till att tro att statsmakterna under alla förhållanden skola kunna garantera ett lönande om än inte så högt äggpris.

Det har producerats kycklingar under denna vinter, och man gör det allttjämt, ungefär som på löpande band. Det är inte endast de stora hönserierna som förfoga över äggkläckningsmaskiner utan även lantbrukarna, smålantbrukare och större lantbrukare, ha numera i stor utsträckning skaffat sig dylika maskiner. Man ger sig numera inte tid att avvakta till dess det uppenbarar sig en liggsjuk höna i flocken, utan det gäller att få kycklingar så tidigt som möjligt, och det har man möjlighet till genom dessa äggkläckningsmaskiner.

Att stå vid sidan av en äggkläckningsmaskin i det ögonblick kycklingarna kläckas ut är ungefär som att stå vid sidan av en bikupa som svärmar — det är endast den lilla skillnaden att de små rara djuren inte stickas. Det har köpts massvis med kycklingar hemma i min ort och på andra håll i landet. De betalas med 1 krona per styck, när de äro dagsgamla. Man räknar med en god förtjänst: det är ett högt äggpris, och det skulle nog garanteras att det blir ett lönande äggpris också i fortsättningen. Slaktkycklingarna betalas med 5 kronor, ända upp till 6 kronor per styck. Jag har en granne där hemma, som har en mängd dylika kycklingflockar. När jag var hemma för en tid sedan voro kycklingarna så stora, att man kunde skilja han- och honkycklingarna åt. Alla tuppkycklingar sattes i burar för gödning — de skulle levereras så snart som möjligt — och här hade man en förtjänst på 5 kronor per kyckling.

När jag var hemma sista gången var det emellertid ingen glädje längre, utan besvikelse. Det var besvikelsen nummer ett, som ett par småbrukare kom och talade med mig om i januari månad, och besvikelsen nummer två kommer säkerligen som ett brev på posten vad det lider. I stället för 5 kronor per styck blevo de nu bjudna 2 kronor per styck, i lyckligaste fall nu till midsommar 2,40 kronor per kilogram. Vad få de nu fjorton dagar efter midsommar? Ja, det vet ingen, men med hänsyn till den massproduktion som är i gång är det inte otroligt att priset blir 1,50 kronor. De ha alltså betalat det lilla nyfödda livet med 1 krona per styck. Sedan tillkomma kostnaderna för en kycklingmoder. Det är emellertid inte något större problem, en sådan gör snickarn hemma för 15 kronor. Men så skall det vara en lampa, ty det måste vara värme i dessa kycklingmödrar — i regel ha alla där nere elektrisk ström — och det skall vara foder fram till den dag då kycklingarna säljas. Läger man samman allt detta blir det en ren förlust för dessa människor.

Motionärerna tala om ett genomsnittspris på ägg, som skulle ligga någontans mellan 2,50 och 2,95 per kilogram. Beträffande den övre gränsen råder

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
knappast några delade meningar. Avsikten är ju att import av ägg inte skall få ske därest medelpriset icke överstgier 2,95 kronor. Den undre gränsen däremot har jag mycket svårt att förstå, ty de hönkycklingar som kläckts ut under vinterns lopp äro ju inte i första hand avsedda för slakt utan för äggproduktion. När man emellertid vet, att det behövs endast sju månader från födseln för en kyckling att bli en duglig värphöna, förstå vi nog att de kycklingar, som kläcktes vid jultiden, snart äro värpfärdiga. Och när vi veta att det finns tusentals och åter tusentals kycklingar bara på en liten räjong, förstå vi också att det kommer att leda till en överproduktion, som säkerligen kan bli ytterst svår att bemästra.

Motionärerna tala visserligen om att ägghandelsorganen, om äggpriset sjunker under 2,50 kronor, böra medgivas rätt att exportera ägg. Javisst böra de få exportera, men ha vi någon garanti för att priset blir bättre på exportmarknaden? Jag vågar inte nämna någon siffra. Framtiden får väl utvisa den saken.

Vad man bör sikta till när det gäller äggproduktionen är ett väl avvägt genomsnittspris, ett genomsnittspris på vilket tillgång och efterfrågan får balansera. Längre kunna vi säkerligen inte komma.

Motionärerna ha också framhållit att man bör sträva efter att bevara äggproduktionen och hönsodlingen åt det mindre jordbruket. Ja, det är nog en uppfattning, som såvitt jag har kunnat rätt utläsa stämningarna är ganska allmän inom alla partier här i riksdagen. Men det är enligt min mening ett ofantligt stort steg mellan önskemål och verkställighet. Jag hade väntat att i utskottet få en liten hum om vilka uppslag motionärerna hade till lösning av denna fråga. Jag har nämligen den uppfattningen att man aldrig kan komma fram till en lösning av frågan i enlighet med motionärernas önskingar, såvida man inte är beredd att vidtaga drastiska och ganska långtgående åtgärder. Jag frågade motionärerna om de voro beredda att exempelvis förbjuda alla icke jordbrukare att helt eller delvis syssla med hönseri och äggproduktion. Jag frågade också motionärerna, om de skulle vilja vara med om att förbjuda alla jordbrukare ned till en viss arealgräns att ha flera höns i sin ägo än de kunde behöva för det egna hushållet. Men jag fick icke något svar, och jag förstår så väl att det inte är lätt att ge något svar. Och jag förstår också, att det inte kan vara folkpartiet möjligt att medverka till så drastiska åtgärder med mindre än att man kommer i konflikt med sitt eget samvete, eftersom folkpartiet väl knappast försummar ett enda tillfälle att utropa sig såsom varande de fria näringarnas beskyddare.

Motionärerna ha till sist velat lägga en liten plåsterlapp på såret, och den plåsterlappen innebär att man vill ge småbrukarna 10 procents rabatt på det hönsfoder de behöva köpa, dock högst för 500 kilogram. Denna lilla slant unnar jag innerligt väl dessa småbrukare, men vi sträva inte efter att gå denna väg. Ty det är ett osmakligt tillvägagångssätt. Det blir aldrig rättvist. Man måste nämligen ge rabatter även till dem som inte äro i behov av någon hjälp. Det stora flertalet småbrukare i vårt land äro inte trakterade av att jämt och ständigt bli betraktade som fattighjon och understödstagare. De äro inte heller förtjusta över att bli behandlade som bricker i det partipolitiska spelet.

Småbrukets problem måste lösas, men detta problem är av den storleksordningen att det ingalunda kan lösas med plåsterlappar av vad slag det vara må. Det kan endast lösas med radikala och långtgående åtgärder, och vi ha bara att önska och hoppas att förslag till sådana åtgärder snarast komma på riksdagens bord. När jag använder uttrycket »snarast» syftar jag inte härmed på den tid som nu är. För närvarande är det ingen fara å färde för det mindre jordbruket. Såvitt man kan utläsa av deklARATIONERNA, får man en bestämd

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

känsla av att småbruket i dag har det bättre än det någonsin haft, så långt jag kunnat bedöma läget. När jag använder detta uttryck siktar jag på den tid som kan komma. Vid behandlingen och i diskussionen av dessa problem få vi aldrig släppa ur sikte den kris, som vi hade att brottas med i början på 30-talet. En sådan kris kan komma igen tidigare än vi ana, och därför menar jag att det är klok jordbrukspolitik att under tiden till dess väl förbereda oss och försöka förstärka så många småbruk som möjligt för att därigenom göra dem mera bärkraftiga i en svår och besvärlig tid.

Jag har härmed, herr talman, endast velat i korta drag deklarerera min inställning till dessa frågor, som jag självfallet är djupt intresserad av, och trots mina kritiska anmärkningar på en punkt har jag likväl intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete m. m.;

nr 405, i anledning av väckt motion om anslag för budgetåret 1946/47 till vissa arbeten å fritidslägrer vid Skönstavik;

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till uppförande av byggnader för konserveringsforskning m. m.;

nr 407, i anledning av väckt motion om obligatorisk läkarundersökning av navigationsskolornas elever;

nr 408, angående anslag för budgetåret 1946/47 till rundradiosändare för kortvåg i Hörby jämte i ämnet väckta motioner;

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslånefond jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till värmeledningsanläggning m. m. vid rannsakningshäk-tet i Halmstad.

Anmälades första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.; och

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 376, att utskottets hemställan i utlåtande nr 47 samt, i fråga om förslaget nr

377, att utskottets hemställan i utlåtande nr 48 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:
nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; samt

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område;

nr 399, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till Svenska fiskarens studieförbund; samt

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket.

Anmäldes och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m.; och

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningskatten.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande och memorial:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse; samt

nr 8, angående ersättning till dess tjänstemän;

statsutskottets utlåtanden:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, och till omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost under avlöningsstaten för kommerskollegium;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1946/47;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt verksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap m. m.;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 247, i anledning av väckta motioner angående inrättande av medicinsk undervisningsanstalt i Göteborg;

nr 248, i anledning av väckta motioner angående upprättande av en högskola respektive ett universitet i Norrland;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster; samt

nr 252, angående vissa med redovisningen å kapitalbudgeten sammanhängande frågor;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1946/47, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter;

första särskilda utskottets memorial nr 3, angående ersättning till kansli-personalen hos första särskilda utskottet m. fl.; ävensom

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.56 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 26 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. prisreg-
lerande åtgär-
der på jord-
brukets
område.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående jordbruksutskottets utlåtande nr 70.

Herr **Näslund**: Herr talman! Med anledning av den föregående ärade talarrens, som han tyckte, korta anförande ber jag att få börja mitt med att göra ett påpekande, nämligen att det utskottsutlåtande, vi här diskutera, är underskrivet av bland andra herr Anderson i Bussjö och undertecknad. Följaktligen tycker jag att vi gott kunnat avstå från att tynga kammarens arbete med någon längre överläggning på denna punkt.

Med dessa korta ord anser jag mig ha återfört debatten till det sakliga överläggningsämne den egentligen gäller. Därutöver kan jag inskränka mig till att till herr Andersson i Bussjö bara lämna några tröstens ord med anledning av hans bekymmer för det folkpartistiska samvetet och prisförhöjningen. Jag vill bara förklara, att om, såsom utskottet här har skrivit, det är möjligt för Kungl. Maj:t att få fram erforderlig foderspannmål åt de norrländska skogskörarna med fyra öres höjning på priset, skulle de norrländska skogskörarna vara synnerligen belättna och tacksamma.

I övrigt finner jag, herr talman, att jag inte har anledning att ingå i någon polemik med herr Andersson i Bussjö. Jag tycker nämligen att första kammarens talarstol inte är platsen för valtal.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Det kan ju kanske förefalla som om det knappast förefunnits någon anledning för den, som deltagit i förevarande ärendes behandling inom utskottet och som därtill tillhör dess majoritet, att ta till orda i denna debatt, för det första därför att utlåtandet är enhälligt och för det andra därför att det inte hittills, såvitt jag har kunnat fatta, har framställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag har emellertid ansett mig böra ta till orda närmast med anledning av ett uttalande av en föregående ärad talare.

I den mån detta uttalande kan anses såsom en kritik åtminstone på vissa punkter mot utskottet och dess utlåtande, måste jag säga att denna kritik har varit synnerligen mild. Kungl. Maj:t har ju begärt en fullmakt att kunna få utbetala vissa premier till spannmålsodlare, som leverera sin spannmål tidigt på hösten. Detta har herr Andersson i Bussjö icke ansett vara lämpligt, enär, som han åtminstone anförde i utskottet, dessa premier i främsta rummet skulle komma att utgå till de större jordbrukarna, d. v. s. till sådana jordbrukare,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

som vore försedda med skördetröska; herr Andersson i Bussjö ansåg, att detta skulle innebära en orättvisa mot de andra jordbrukarna, och vände sig därför i utskottet mot denna punkt. Herr Andersson ansåg sig emellertid inte böra reservera sig på denna punkt, men förbehöll sig att här i kammaren få tillkännagiva sin ståndpunkt. Detta har han nu också gjort, och jag behöver kanske därför inte närmare ingå på den saken. Jag kanske dock kan få citera ett par rader av vad utskottet självt säger om den saken. På s. 19 i utlåtandet säger utskottet: »Inom utskottet ha olika meningar framförts om lämpligheten av att vidtaga en dylik åtgärd som skulle kunna gynna vissa jordbrukare med möjligheter till tidig tröskning. Då utskottet emellertid förutsätter att begärda befogenhet att utbetala leveranspremier icke utnyttjas annat än vid verkligt behov, torde departementschefens förslag böra biträdas av riksdagen.»

Utskottet har alltså föreslagit, att denna hemställan från Kungl. Maj:ts sida måtte biträdas av riksdagen, och detta förslag är enhälligt från utskottets sida. Jag tror inte att det är nödvändigt, herr talman, att komma med några ytterligare kommentarer till detta.

Jag skulle i likhet med herr Näslund kunna fatta mig mycket kort här, och det skall jag också försöka göra. Men jag kan i alla fall inte underlåta att, då jag ändå har ordet, uttala min synnerliga tillfredsställelse över att jordbruksutskottet vid behandlingen av detta ärende kunnat bli fullt enigt, vilket ju framgår därav att ingen reservation finnes fogad till dess utlåtande. Detta bör enligt min mening tolkas som ett säkert bevis för att även bland dem, som själva inte äro direkta utövare av jordbruket, det numera börjar finnas full förståelse för jordbruksnäringens synnerligen stora betydelse för vårt land och folk ävensom för de i många avseenden svåra problem, som denna närings utövare ha att brottas med. Jag vill också tillägga, att det är min förhoppning, att inom en icke alltför avlägsen framtid denna förståelse skall bli hundraprocentig, inte bara inom jordbruksutskottet och riksdagen utan även inom vidare kretsar av vårt folk.

Jag talade om svårigheter inom jordbruket, och jag skall tillåta mig att med herr talmannens benägna tillstånd beröra en fråga, som enligt min mening för närvarande hör till de allra svåraste problemen för vårt jordbruk. Jag tänker på den föreliggande bristen på arbetskraft inom jordbruket. Denna fråga blev ju, som väl de flesta torde minnas, ganska ingående belyst här i kammaren för ungefär en vecka sedan vid den debatt, som följde efter statsrådet Strängs besvarande av fru Svensons interpellation i frågan, men jag anser den ha så nära och så intimt samband med det ärende, vi nu behandla, att jag, herr talman, inte kan underlåta att med några ord beröra densamma. Jag tror att detta enklast och bäst kan ske genom understrykande av vad interpellanten anförde vid den ifrågavarande interpellationsdebatten.

Jag har som sagt tillåtit mig att vid några tidigare tillfällen här i kammaren påpeka de faror — ja, jag säger med full avsikt faror — som på grund av rådande brist på arbetskraft hota jordbruket. Jag skulle tro, att denna brist mest förefinnes i det medelstora jordbruket, alltså vid bondejordbruket, och detta icke minst inom de norrländska länen. Inom mitt eget hemlän t. ex. är det inom de flesta socknar snart en sällsynthet, om en jordbrukare — han må kallas bonde, arrendator eller något annat — kan lyckas anställa en dräng. Ännu sämre ställt är det i fråga om den kvinnliga arbetskraften vid jordbruket. Jag överdriver icke, om jag säger, att berörda förhållanden på många håll för närvarande äro rent av olidliga. Resultatet av dessa förhållanden har också börjat visa sig. Många jordbrukare ha som följd härav måst antingen inskränka sina ladugårdsbesättningar till ett minimum eller helt övergå till kreaturslöst jordbruk.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Jag har ansett mig böra bringa denna fråga på tal ännu en gång, ehuru den, som sagt, var föremål för en ganska livlig debatt här för en vecka sedan. Jag skulle vilja vädja till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, som jag tror finns här i kammaren, fastän han inte sitter på statsrådsbänken, att han ville ta upp denna sak. Det är nämligen en ganska allvarlig fråga, och jag måste säga, att jag för min ringa del inte har konstaterat att från regeringens sida gjorts vad som bör göras i denna sak. Jag väddar därför som sagt till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han måtte så vitt möjligt ta denna fråga i beaktande och göra vad göras kan för att komma till rätta med densamma.

Jag kan sluta mitt anförande med att i likhet med herr Näslund säga, att jag med dessa korta ord ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Afred: Herr talman! Till herr Näslund skulle jag bara vilja säga, att jag tycker att den lektion han gav mig var en omotiverad lektion, eftersom jag i utskottet uttryckligen sade ifrån, att jag, trots att det tycktes föreligga överensstämmelse i åsikterna inom utskottet, ändå kände mig förhindrad att i kammaren säga min mening i dessa saker.

Att jag här inte ens avgivit en blank reservation beror på att utskottet med vår ärade utskottsordförande i spetsen formligen tiggde och bad, att jag skulle avstå därifrån.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 71, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om tillgodoräkningsförfarande för befattningshavare hos skogsvårdsstyrelserna, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

*Ang. vissa
ändringar i
civila avlö-
ningsregle-
mentet.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 274 framlagda förslag godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) och om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. manskapsavlöningsreglementet den 21 juni 1940 (nr 652);

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 256, i vad motionen avsåge arvode till pensionerad lärare, godkänna vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 49 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619);

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 353 och II: 537 samt II: 541 bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 april 1946 besluta — i förekommande fall med retroaktiv verkan från och med den 1 juli 1945 — om särskilda förmåner åt befattningshavare, som efter omplacering från en stationerings- eller förläggningssort till en annan icke kunnat anskaffa familjebostad å den nya stationerings- eller förläggningssorten;

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i nämnda protokoll

1. meddela föreskrifter om ersättning för uppkommande merkostnad för befattningshavares resa mellan bostad och tjänstgöringsplats,

2. besluta om inköp på statens bekostnad av vissa inventarier till tjänstebostad åt sådan landshövding, som tillträtt sin tjänst före den 1 juli 1946 men ännu ej anskaffat avsedda inventarier;

3. meddela erforderliga övergångsbestämmelser i anledning av löneregleringen för landssekreterare och landskamrerare samt i mån av behov besluta om löneklassplacering av nämnda befattningshavare från och med den 1 juli 1946 med avvikelser från bestämmelserna i 8 § civila avlöningsreglementet;

4. meddela föreskrift om partiellt avskaffande tills vidare av den s. k. ka-renstiden för folkskolans extra ordinarie lärare;

5. meddela föreskrifter i fråga om ersättning åt ordinarie lärare vid folk- och småskoleväsendet vid viss vikariatstjänstgöring under ferietid;

II. att motionerna I: 349 och II: 534 (införande av fasta språktillägg) ej måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 348 och II: 533 samt II: 256, sistnämnda motion till den del den ej behandlats under I B (reseersättning åt vikarie) ej måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionen II: 237 (ersättning till folkskollärare vid vikariat å övningsskollärartjänst) ej måtte av riksdagen bifallas.

I de likalydande motionerna I: 349, av herr *Ragnar Bergh* m. fl., och II: 534, av fröken *Nygren* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i enlighet med den förebragta utredningen i ärendet besluta, att s. k. språktillägg skulle från och med budgetåret 1946/47 utgå tills vidare med 400 kronor per år till folk- och småskollärare i de finskspråkiga områden i landet, som närmare angäves i § 3 i kungl. kungörelsen den 30 juni 1942, nr 621, och att det för närvarande i riksstaten upptagna anslaget för ändamålet fördenskull skulle uppräknas till 200 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 348, av herr *Ragnar Bergh* m. fl., och II: 533, av fröken *Nygren* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att resekostnadsersättning till vikarier vid folk- och småskolor skulle utgå enligt av seminariesakkunniga angivna grunder.

I motionen II: 256, av herr *Ekdahl*, hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte bevilja vikarie vid folk- och småskola skäligen reseersättning vid vikariatets början och slut.

Vid utlåtandet hade reservation anförts av herrar *Bäckström*, *Viklund* och *Malmberg* i Skövde, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att — — — under ferietid;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 349 och II: 534 besluta, att s. k. språktillägg skulle från och med budgetåret 1946/47 utgå tills vidare med 400 kronor per år till folk- och småskollärare i finskspråkiga områden i landet;

III. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 348 och II: 533 samt II: 256, sistnämnda motion till den del den ej behandlats under I B, besluta, att resekostnadsersättning till vikarier vid folk- och småskolor skulle utgå av statsmedel enligt av reservanterna förordade grunder;

IV. att motionen — — — riksdagen bifallas.

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

Herr **Bäckström**: Herr talman! Vid behandlingen av denna kungl. proposition nr 274 har utskottet även haft att taga ställning till en motion, som har gått ut på en framställning om dels s. k. språktillägg till folk- och småskollärare i de finskspråkiga områdena i landet och dels resekostnadsersättning till vikarier vid folk- och småskolor, att utgå av statsmedel.

Sedan lång tid tillbaka har ett extra lönetillägg utgått till de lärare, som ha haft att undervisa i de finskspråkiga bygderna i Tornedalen. Man kan säga, att flertalet av barnen i dessa bygder äro finsktalande, och det gäller därför att lära dem svenska språket. Denna fråga har varit föremål för en utredning av de seminariesakkunniga. De sakkunnigas förslag har lämnats utan erinran av skolöverstyrelsen, allmänna lönenämnden, domkapitlet i Luleå ävensom av styrelsen för Sveriges folkskolläraryförbund och centralstyrelsen för Sveriges folkskollärarynneförbund. Endast statskontoret har haft en annan mening och avgivit ett utlåtande, av innebörd att det endast skulle utgå ett lönetillägg av 150 kronor till de småskollärare, som undervisa i de två första klasserna i småskolan.

Då den allmänna löneregleringen beslutades vid 1939 års riksdag, drogos tidigare utgående 400 kronor till folkskollärare in, och till småskolorna 180 kronor nedsattes till 150 kronor, allt av sparsamhetsskäl. Nu ha emellertid de sakkunniga föreslagit, att anslaget ånyo skulle utgå, och de föreslå ett språktillägg till dessa folk- och småskollärare i Tornedalen med 400 kronor per år.

Reservanterna ha ansett det vara skäligt, att dessa lärare skulle återfå detta tillägg. Man måste nämligen medge, att det är mycket besvärligt att undervisa i dessa två språk, d. v. s. att lära barnen landets språk. Det har inte utskottet velat vara med på, utan det har gått på Kungl. Maj:ts förslag. Vi reservanter ha ansett det vara en fråga om rättvisa, att dessa lärare skola återfå det språktillägg, som de tidigare ha åtnjutit. Jag föreställer mig att detta är en mycket tungsam undervisning, och lärarna måste dessutom förbereda sig under sin fritid efter skolans avslutande varje dag för att kunna ge barnen bästa möjliga undervisning.

Med dessa ord, herr talman, vill jag endast yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Bergh, Ragnar**: Herr talman! Herr Bäckström har nyss angivit i vad mån den av honom och några andra ledamöter till utskottets utlåtande fogade reservationen skiljer sig från utskottets utlåtande, nämligen för det första i fråga om reseersättningen till korttidsvikarier i folkskolan och för det andra i fråga om s. k. språktillägg till lärare i folkskolorna inom finnbygdsområdena i norra Sverige.

Statsutskottets utlåtande grundar sig på ett förslag, som avlämnats av 1945 års seminariesakkunniga. I deras uppgift ingick bl. a. att föreslå åtgärder, som syftade till att befrämja rekryteringen av folk- och småskollärartjänster i svårbesatta skolor och skoldistrikt. I fredags diskuterades här i kammaren en del av de åtgärder, som de sakkunniga föreslagit, och i dag behandlas vissa lönefrågor och andra ekonomiska frågor i anslutning till propositionen nr 274.

1945 års seminariesakkunniga hade bl. a. föreslagit, att när det gällde vikariat i folkskolorna, skulle ersättningen till viss del för resekostnaderna utgå av statsmedel för korttidsvikarier. Det hade uppmärksamats, att med nu rådande knapphet på lärare i folkskolan och i småskolan landsbygdsdistrikten och de avlägsnast belägna skolorna överhuvud taget vore särskilt illa ställda. I städerna, dit folk med förkärlek gärna söker sig, går det lättare att ordna vikariatfrågan, och detta kanske främst på grund av att det i städer och tät-

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

orter finns en s. k. vikarieserv. Denna utgöres ofta av damer, som gift sig och lämnat yrket, men som stå till förfogande framför allt för kortare vikariat. För dem ställer det sig inte särskilt fördelaktigt att ta ett vikariat under 14 dagar eller en månad i ett distrikt, som är mycket avlägset beläget. De ha nämligen att klara hembiträdesfrågan, resekostnaden m. m. Då 1945 års seminariesakkunniga sökte efter utvägar för att distrikten skulle slippa bli så olika ställda som de för närvarande äro i detta hänseende, funno vi, att ifall man efter mönster av vad som sker vid läroverken kunde ge dessa korttidsvikarier en viss ersättning för resekostnaderna, skulle detta vara till hjälp för dessa landsbygdsdistrikt. Inom läroverken praktiseras den regeln, att korttidsvikarier få någon reseersättning, och de sakkunniga föreslogo beträffande korttidsvikarier inom folkskoleväsendet, att de av statsmedel skulle få ersättning för de kostnader, som överstego 15 kronor, och att ersättningen dessutom skulle maximeras till 75 kronor. Detta förslag ansluter sig ganska nära till den praxis, som gäller i fråga om läroverkslärarna, det ansluter sig vidare till en viss praxis inom folkskoleväsendet i fråga om skolkökslärarinnorna, som alla redan ha viss ersättning enligt klass III E i allmänna resereglementet. De sakkunniga trodde, att de med detta förslag hade givit landsbygden ett gott handtag.

Förslaget tillstyrktes av remissinstanserna med undantag för statskontoret. Statskontorets motivering är av sådan beskaffenhet, att även om man uppskattar statskontorets försök att hålla om statens pung, föranleder den likväl vissa erinringar. Statskontoret menade, att om sådana reseersättningar skulle utgå, borde kostnaderna därför gäldas av kommunala medel. Kontoret menade, att ifall dessa bidrag utginge av statsmedel, skulle kommunerna eller skoldistriktet anskaffa vikarier långväga ifrån och inte ha något intresse av att få dessa ersättningar så låga som möjligt. Argumentationen förefaller mig som sagt vara sådan, att vissa erinringar kunna göras emot den.

Vad det sista argumentet beträffar, att det inte skulle ligga i skoldistriktets intresse att skaffa vikarie från närmast möjliga håll, faller det påståendet på sin egen orimlighet. Det ligger ju i varje skolstyrelses intresse att snabbast möjligt kunna skaffa vikarie, och följaktligen söker man få vikarie från sådan ort att tjänstgöringen kan påbörjas på kortast möjliga tid. Det har också lämnats en anvisning, innebärande att man bör utnyttja arbetsförmedlingen inom länet i största möjliga utsträckning. Dessa båda omständigheter göra, att farhågorna för slöseri med statens medel äro obefogade.

Vad slutligen beträffar argumentet, att detta skulle vara en kommunal angelägenhet, kan man visserligen säga, att så kan vara fallet. Men då kan man också driva den meningen, att om kommunerna skola betala dessa kostnader, kommer en förhållandevis tung börda att läggas på fattiga, avlägset belägna skoldistrikt.

1945 års seminariesakkunniga trodde sig som sagt göra en god gärning genom att föreslå denna anordning. Deras förslag har emellertid inte heller vunnit gehör inom statsutskottet, och det må kanske tillåtas mig att ge uttryck åt en viss förvåning över att de ledamöter av statsutskottet, vilka på grund av sina bostadsorter framför allt kunna förväntas vilja tillgodose landsbygdsdistriktets intressen, inte slöto upp och reagerade på annat sätt än de gjort.

Jag menar alltså, herr talman, att man genom att följa de sakkunnigas förslag, som är upptaget i reservationen, skulle hjälpa ifrågavarande landsbygdsdistrikt att lättare och utan avsevärda kostnader få större möjlighet att anskaffa korttidsvikarier. En sådan utformning av fördelningen av kostnaderna till landsbygdens favör ligger också enligt min mening i linje med den

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.) politik, man hittills har fört här i riksdagen, då det gäller fördelningen av kostnader på skolväsendets område.

Det förefaller mig alltså som om goda skäl skulle tala för att man i detta fall skulle gå på reservationens linje, och jag skulle tro, att man nog också får tillskriva hetsen och brådskan nu i riksdagens elfte timme, att denna fråga inte har uppmärksammats så som borde ha skett. Det är framför allt ett landsbygdsintresse att landsbygden om möjligt skall få del av den vikariere-serv, som finns, och jag vågar tro, att om man hade haft tid och tillfälle att litet grundligare sätta sig in i vad det här gäller, röstningen inom statsutskottet skulle ha utfallit något annorlunda.

I fråga om den andra punkt, där reservationen avviker från utskottsmajoritetens förslag, förefaller det också, som om man skulle kunna knyta an ungefär till samma förklaringsgrund beträffande utgången av utskottets be-handling som jag nyss angav.

Det är av viss vikt att lägga märke till att när direktiven för 1945 års se-minariesakkunniga utfärdades, så var det i den del av utredningsuppdraget, som avsåg svårigheten att besätta tjänster på landsbygden, just förhållandena i Tornedalen och överhuvud taget i finnbygden, som voro upphovet till att frågan bragtes under utredning. Man hade uppmärksammat, att det ingen-städes i landet var så svårt att få framför allt folkskollärartjänster besatta som just i de finskspråkiga områdena. De sakkunniga gjorde en undersökning, som avsåg situationen därstädes den 15 september förra hösten. Det befanns då, att cirka 85 procent av vikariaten i folkskolorna inom Tornedalens inspek-tionsområde uppehölls av personer utan vederbörlig examen och det visade sig, att svårigheterna ingenstädes i vårt land voro så stora som där, då det gällde att skaffa kompetent folk till lärartjänsterna. Det var den inom skol-kretsar allmänt kända omständigheten, att förhållandena ingenstädes voro så svåra att bemästra som där, som var anledningen till att Kungl. Maj:t upp-drog åt de sakkunniga att utreda denna sak. Då skrevs det emellertid i direk-tiven, att de sakkunniga vid fullgörandet av detta uppdrag borde uppmärk-samma, att denna svårighet förefanns inte bara i dessa finskspråkiga områden utan även annorstädes i landet, och de sakkunniga rekommenderades därför att försöka metoder, som kunde vara tillämpliga även på andra håll.

De förslag, som vi lagt fram, ha väsentligen resulterat blott i att karenstiden för sökande av extra ordinarie och ordinarie tjänst har avskaffats för de svagare skolformerna, medan de speciella svårigheter, som föranledde att den-na utredning sattes i gång, dessa speciella svårigheter som de sakkunniga ville möta med speciella åtgärder, varken i propositionen eller i utskottets utlå-tande ha kommit att motsvaras av något förslag till motsvarande speciella åtgärder. Då situationen för dessa distrikt är svårare än på något annat håll i landet och det därför just för dem uppenbarligen måste erfordras särskilda åtgärder, tycker man att det är ologiskt att inte vilja försöka bota speciella svårigheter med speciella åtgärder.

Beträffande dessa finskspråkiga områden, vilka alltså stodo särskilt an-givna i direktiven, föreslå nu de sakkunniga, att man skulle återinföra de s. k. språktilläggen. Alltsedan år 1874 hade, såsom herr Bäckström omnämnt, sär-skild ersättning utgått för det mödosamma arbete, som lärarna uppe i dessa skoldistrikt hade med att lära barnen svenska, och dessa ersättningar utgingo med varierande belopp. Efter år 1919 blevo de fixerade på visst sätt och ut-gingo sedan ända fram till år 1938. Efter den tiden togs ersättningen bort vad folkskollärarna beträffar men bibehölls för småskolans lärare.

Det förslag, vi kommo med, innebar, att folk- och småskollärare skulle få 400 kronor om året i fast tillägg. När de sakkunniga föreslogo detta men

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

samtidigt avböjde tanken på att lärarna överhuvud taget vid svagare skolformer skulle få de 500 kronor, som vi diskuterade häromdagen, motiverades detta bl. a. med att språktillägget i motsats till det andra tillägg, jag nämnde, var lätt att avgränsa; det hade stöd i hävd och i den nuvarande kungörelsen. Detta förslag tillstyrktes av skolöverstyrelsen, lämnades utan erinran av allmänna lönenämnden men avstyrktes av statskontoret med en motivering, som också den förefaller mig vara av sådan beskaffenhet att den ger anledning till vissa erinringar.

Statskontoret påpekar, att denna ersättning har utgått såsom ett slags kompensation för visst merarbete, men menar att detta merarbete är för handen endast i småskolorna. Om icke statskontoret hade skrivit på detta sätt, hade jag inte behövt säga om statskontorets yttrande, att statskontoret där har talat om saker, som det inte känner till. Man behöver inte mer än titta in i en skola i Tornedalen, och man behöver inte mer än se i en skrivbok, skriven av barn från Tornedalen, för att förstå, att de av finskan betingade svårigheterna räcka hela skoltiden igenom. Man behöver inte kunna finska för att veta, att detta språk är så artfrämmande, så främmande för våra germanska språkvanor som tänkas kan; jag kan t. ex. nämna, att finskan saknar realgenus, att det i regel saknar prepositioner, att det har en del egenomligheter i fråga om ordföljd och annat, som gör att de språkfel, som därav betingas, förekomma under hela folkskoletiden bland barn, som ha finskan till modersmål. Dessa språkfel äro för det första sådana, att de inte förekomma någon annanstans i landet, och för det andra sådana, att de bereda alldeles speciella svårigheter. Att lära dessa från början finsktalande barn svenska är som att lära dem ett nytt språk. Den med förhållandena där uppe obekante tror, att finskan där uppe i Tornedalen är i utdöende. Så är inte fallet. Det förhåller sig tvärtom så, att befolkningen är tvåspråkig i denna bygd, som ju är en gränsbygd. Tornedalen är mycket smal. Befolkningen har släktingar och vänner på andra sidan gränsen, och talrika ingiften förekomma. Särskilt ofta händer det, att finska kvinnor, som komma över på den svenska sidan om gränsen, där gifta sig. Under vissa år har det i vissa kommuner hänt, att bortåt hälften av de ingångna äktenskapen ingåtts mellan svenska män och finska kvinnor. Detta gör att språkproblemet är ett evigt problem. Finska är barnens hemmaspråk, och i mycket stor utsträckning kunna barnen inte något annat språk än finska, då de komma till skolan. En statistisk uppgift från början av höstterminen 1943 visar, att av 977 nybörjare 71.7 procent voro enbart finsktalande.

Det framgår utan vidare härav, att svårigheterna där uppe måste vara särskilt stora. Denna språksvårighet kommer ju också att medföra vissa miljösvårigheter. En lärare, som kommer från en svensktalande bygd och inte själv behärskar finska språket, har inte bara att bosätta sig i en isolerad bygd utan också att bo bland en befolkning, vars språk han först efter hand kan lära sig.

När de seminariesakkunniga hade att överväga rekryteringsproblemet, var det sålunda anledning att här sätta in särskilda åtgärder, och när det tillika gällde att försöka få befolkningen och lärarpersonalen att trivas där uppe, i den mån man ville ha rekrytering från andra håll, gällde det att se till, att man fick denna personal att trivas. Då det här gällde ett område, som gick lätt att avgränsa beträffande de föreslagna tilläggen, menade vi, att ett återinförande av det tidigare utgående språktillägget borde vara en sådan speciell åtgärd, som motsvarar de speciella svårigheterna där uppe.

Det är därför som jag måste uttrycka min ledsnad över att inte denna för vår nordligaste landsända mycket viktiga undervisningsfråga har rönt

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)
den uppmärksamhet, som den otvivelaktigt förtjänar. Det är nu en gång så, att när vi ha ett folkskoleväsen däruppe, när vi ha en befolkning, vilken vi, som lärt känna den, betrakta som ett begåvat, arbetsamt och framåtsträvande folk, vilket, när det gäller hågen att lära sig svenska och hågen att ta sig fram i världen och när det gäller dess nationella inställning, är det åtminstone för mig, som i någon mån har förlorat mitt hjärta till denna bygds befolkning, ledsamt att konstatera, att inte de åtgärder, som man tror skulle gagna denna bygd och motsvara de önskemål, som denna bygds befolkning har, vunnit bättre beaktande.

Jag vet inte, om jag skulle kunna beveka damernas och herrarnas hjärtan, så att ni gå med på reservationen, men jag skulle beklaga, om inte så skedde. Det är beprövade vägar, som kammaren skulle ge sig in på, om den skulle bifalla reservationen i detta stycke, och det är ett väl överlagt förslag. Det avser nämligen en form av ersättning, som utgått under många år och fortfarande utgår till dem, vilka undervisa på lägstadiet, men som utgår med alltför ringa belopp. Innan riksdagen offrar pengar på det ena området efter det andra, vore det därför värdefullt att den sökte upprätthålla de anordningar vi redan ha, och den befolkning, som det här gäller, är sannerligen av sådan beskaffenhet, att den förtjänar en hel del uppoffring från statens sida.

Med dessa ord, herr talman, ber jag i anslutning till vad herr Bäckström anfört att få på det varmaste förorda bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Petersson*.

Herr Grym: Herr talman! Det må tillåtas mig att jag tar till orda i denna fråga. Herrar Bäckström och Bergh ha visserligen här på ett utomordentligt sätt framfört reservanternas synpunkter, och herr Bergh har dessutom framkommit med en hel del synpunkter, som äro värda allt beaktande. Mitt anförande, herr talman, behöver därför faktiskt inte bli långt, men jag är dock, antar jag, den ende i denna kammare, som väl känner till denna bygd, och jag vill därför säga några ord.

Jag är född i finnbygden, jag har alltid varit mantalsskriven där och har min verksamhet där. Jag ber också få påpeka, att jag, när jag började i den svenska folkskolan, faktiskt inte kunde ett ord svenska; modersmålet var nämligen finska. Mina föräldrar voro dock svenskar, och mina förfäder ha invandrat undan för undan inifrån landet, från Sverige. Finska språket har alltid i denna bygd fått så att säga bättre fotfäste än svenska språket. Finska språket har genom tiderna trängt ut svenska språket undan för undan i Tornedalsbygden, den saken kan inte bortresoneras. Jag ber också att få påpeka, att trots alla de stora uppoffringar, som statsmakterna göra och ha gjort, borde vi ovillkorligen göra ännu mer för att inte finska språket skall bli det huvudsakliga språket i dessa bygder. Jag menar därmed inte, att jag på något vis skulle förakta finska språket, men jag tänker som så, att när vi nu en gång bo i Sverige, när vi äro medborgare i detta land, så är det vår solklara skyldighet att försöka så gott vi kunna komma i besittning av landets språk. Ty det är med detta språk vi komma fram här i landet och inte med något annat.

Jag känner oerhört väl till de besvärligheter, som skolstyrelserna i finnbygden ha brottats med just beträffande lärarbristen. Styrelserna äro faktiskt i ett prekärt läge i detta avseende. Jag ber få påpeka, att Gällivare skoldistrikt har haft en sex, sju, åtta folkskollärartjänster under en lång tid förklarade till ansökan lediga men inte fått någon kompetent sökande. Distriktet har nu slutat

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

med att annonsera, eftersom man ansett det vara fullkomligt bortkastade pengar, då det överhuvud taget inte går att få några sökande till platserna.

Det finns, som herr Bergh nyss sade, ingen jämförelse mellan dessa bygder och övriga bygder, när det gäller att få kompetenta lärare, och orsakerna därtill har jag delvis redan relaterat. Den viktigaste orsaken är, såvitt jag kan förstå, bygdens isolerade läge och språksvårigheten. Jag skall inte alls gå in i detaljer, jag ber bara att få omnämna, att jag, då det gäller språksvårigheterna här, har en vederhäftig statistik, och jag skall ta några siffror därifrån, gällande två kommuner.

I Junosuando kommun var det 95 procent finsktalande nybörjare, 99 procent finsktalande barn av samtliga skolbarn och 96 procent hem med finska som huvudspråk. Junosuando är ingen gränskommun. Övertorneå kommun är däremot en gränskommun. Inom detta skoldistrikt utgjorde de finsktalande nybörjarna 75 procent, antalet finsktalande av samtliga skolbarn 83 procent och hem med finska som huvudspråk också 83 procent.

Jag måste för min del säga, att det verkar oerhört beklämmande att se en sådan statistik, och jag skulle faktiskt inte ha trott, att det är på det sättet med tanke på de oerhörda uppoffringar, som — vilket jag redan har påpekat — statsmakterna ha gjort för denna bygd.

Jag är villig att erkänna, att statsmakterna ha gjort mycket för denna bygd, men nu gäller frågan först och främst detta språktillägg. Jag måste då påpeka, att jag för min personliga del inte ömmar så mycket för lärarkåren, som för bygdens barn och för att dessa barn i finnbygden äro berättigade att få precis lika god undervisning som barn i vilken annan ort i detta land som helst. Jag vill inte att denna bygd skall på något vis isoleras från det övriga landet, utan tvärtom. Jag har alltid önskat och önskar alltjämt att vi där skulle kunna få lärarkrafter också från svensktalande bygder. På det sättet få vi en lämplig cirkulation till stånd, och jag tror inte alls att det skulle skada att litet friskt blod även pumpades till denna del av landet. Detta är en gränsbygd, och det är alltid ömtåligt med sådana bygder. Jag vill emellertid inte gå in mera på detta område, ty så fort man börjar tala om gränsbygd, speciellt om denna finnbygd, kan det alltid tänkas att vissa journalister och tidningsmän vilja vantolka vad man har sagt. Jag anser i varje fall att detta språktillägg, som det här är fråga om, skall vara en lämplig uppmuntran för lärarna i denna bygd, som ha gjort och göra ett utomordentligt gott arbete, och jag kommer alltid för min personliga del att vara tacksam mot de lärare, som arbeta i denna bygd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Detta utlåtande är betitlat »Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.» Det behandlar ett tiotal olika frågor, omspannande olika saker och ting inom vår förvaltning. Vad som nu här har debatterats kommer som en detalj bland allt det andra. Egentligen skulle naturligtvis denna detalj ha behandlats på statsutskottets andra avdelning, eftersom det gäller en ren skolfråga, men då det är så att i allmänhet löne regleringsärenden hamna på tredje avdelningen, har även denna sak blivit behandlad där.

Vi ha i år på tredje avdelningen haft flera andra liknande ärenden under behandling, och vid varje tillfälle har man fått höra från olika håll att man måste ta hänsyn till de pågående löneutredningarna och att dessa icke få föregripas. I fråga om speciellt skolorna är det ju så, att hela skolväsendet ligger i stöpsleven, och jag skulle nog våga säga, att huvudskälet till att först avdel-

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)
ningen och sedermera statsutskottet ställt sig avvisande till detta förslag, principiellt är att man icke kan stifta särbestämmelser på det ena området efter det andra, även om, får jag lov att erkänna, det här gäller ett område, som är ganska specialbetonat.

I fråga om folkskolorna inom det ifrågavarande området har ju tidigare ett särskilt anslag utgått för denna språkundervisning, men detta har sedermera borttagits. Denna omständighet har man inom utskottet nog funnit vara av sådan betydelse, att ett liknande anslag inte utan vidare bör föras in annat än på Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t har emellertid i dagens läge inte vågat sig på att införa något sådant, och jag förmodar, att det för Kungl. Maj:t liksom för utskottet har berott på fruktan för alltför många speciella utväxter. Inom skolväsendet kan man nog även på många andra ställen anföra speciella skäl — t. ex. att lärarna ha särskilt svår tjänstgöring — för att de alltså borde vara berättigade till särskilt tillägg, men börjar man handla på det sättet, blir situationen till slut nära nog hopplös. På grund av dessa principiella skäl har jag därför inom utskottet haft litet svårt att följa motionärerna, även om jag för min del nog här vill bekänna, att just denna sak ligger så speciellt till att den kanske vore lättare i detta än i många andra specialfall att avskilja från andra. Man får emellertid lov att hålla på vissa principer. Särskilt med hänsyn till de löneregleringar, som äro nära förestående, och till hela skolfrågans nuvarande läge har jag, kan jag ju säga, den smärtsamma plikten att här yrka bifall till utskottets hemställan.

Skulle kammaren gå emot utskottet på denna punkt, vill jag säga, att jag skulle bli mycket mindre nedstämd än man i allmänhet har anledning att bli, när kammaren går emot ens ställningstagande inom utskottet, men de principiella skälen för utskottets ståndpunkt äro så pass starka, att jag inte på grund av de här gjorda yrkandena har anledning att frångå utskottets ställningstagande.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Bergh, Ragnar**, som anförde: Herr talman! När herr Mannnerskantz på det sympatiska sätt, som han gjorde, talade för utskottet, framhöll han såsom ett väsentligt skäl att han var rädd för att dessa speciella lönetillägg på något sätt skulle rubba lönesystemets allmänna principer. Han sade i något sammanhang, att han var rädd för att man skulle införa en ny princip.

Den översyn över vårt lönesystem, som är anförtrödd åt 1945 års lönekommitté har, såvitt jag känner till saken, inte till uppgift annat än att utforma en ny löneplan, och den har sannolikt inte att ta hänsyn till dessa speciella omständigheter. Dessutom och framför allt skulle jag vilja framhålla, att det här inte gäller att införa någon ny princip. Språktillägg utgå allaredan, ehuru endast till lärare som undervisa på småskolestadiet, och vad det här gäller är att återinföra dessa språktillägg i full utsträckning, sådana de principiellt voro före år 1938.

Herr Wagnsson: Herr talman! Som kammaren finner, skiljer sig reservationen i två avseenden från utskottets utlåtande, nämligen i fråga om ersättningen till vikarie vid s. k. korttidsvikariat och i fråga om språktilläggen.

Vad den första av dessa frågor beträffar, vill jag starkt understryka, att det icke i första hand är ett lärarintresse det här gäller utan i första hand ett intresse för landsbygdens skolväsen. Om icke ersättning lämnas, medför detta utan tvivel att landsbygdens skolor i mycket stor utsträckning bli utan kompetenta vikarier, då det är fråga om s. k. korttidsvikariat. En utredning, som

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

har verkställts av seminariesakkunniga, visar, att för närvarande endast 11,6 procent av landets skoldistrikt lämna full ersättning. Ett större antal av skoldistrikten lämnar ingen som helst reseersättning, och ett mindre antal lämnar en viss deltid ersättning. Det är påtagligt, att man inte kan påräkna att lärare skola ta vikariat för någon kortare tid, om en stor del av deras ersättning uppslukas av resekostnader. Det begås också härvid en orättvisa mot landsbygdens skolor i jämförelse med förhållandena vid läroverken, där, såsom framgår av utskottets redogörelse å s. 9, helt andra regler gälla.

Vad beträffar den andra frågan, frågan om språktilläggen, skulle jag kunna nöja mig med att instämma i de synpunkter, som herr Grym här nyss har framfört. Jag erinrar om att språktillägg ha utgått ända sedan år 1874. Dessa språktillägg höjdes år 1920 till 400 kronor för lärare i folkskola eller till samma belopp som reservanterna här förorda. Att tilläggen borttogos i samband med löneregleringen för folkskollärarna är kanske med hänsyn till det dåvarande läget fullt förklarligt, men det är icke desto mindre med hänsyn till skolväsendet i dessa bygder ytterst beklagligt. Det är ett obestriddigt faktum, att lärarna i de finskspråkiga orterna alltmer söka sig ifrån skoldistriktet därstädes till andra delar av landet. Om inte några åtgärder vidtagas så att man ger lärarna i dessa gränstrakter en något högre inkomst, riskerar man att sätta skolväsendet där i ett sämre läge.

Jag tror att herr Grym hade alldeles rätt, då han framhöll, att det inte i första hand är fråga om någon förmån för lärarna utan att det i första hand är fråga om möjligheten att bereda barnen i dessa skoldistrikt den undervisning, som det är ett riksintresse att skaffa dem. Jag ber därför, herr talman, att livligt få tillstyrka reservationen.

Jag kan göra detta med så mycket större tillfredsställelse som jag har konstaterat, att herr Mannerskantz, som försvarat statsutskottets utlåtande, åtminstone indirekt gav kammaren en anvisning om det lämpliga i att följa reservanterna.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Herr Mannerskantz sade, att när tredje avdelningen i statsutskottet hade att förbehandla detta ärende, gällde det att reda upp en hel serie problem, och nu hade man här fastnat för ett par, frågorna om språktillägg och vikariatsersättning. Jag skulle tro, att kammarens ledamöter just i det här laget, om de äro något så när hjärtnupna — och det äro vi väl mer eller mindre allesamma — ha ryckts med av de anföranden, som ha hållits av herrar Bergh och Grym t. ex., och nu senast av undervisningsrådet Wagnsson, som har interfolierat dem. Jag vill gärna medge, att om man bara hade känslan att följa, när man skall ta ståndpunkt i lönefrågor, så skulle inte heller jag dra mig för att votera för reservationen, men kammarens ledamöter skola komma ihåg, att när man tar ståndpunkt till lönefrågor, är det viktigt, att förståndet också får tala en liten smula. Då säger jag mig, att här är det nödvändigt, att kammaren följer utskottets förslag. Om herrar Grym och Bergh hålla sina anföranden inför Kungl. Maj:t och kunna beveka Kungl. Maj:ts hjärta, så att Kungl. Maj:t i sin tur lägger fram en proposition för riksdagen nästa år med ett förslag, som säkrar konsekvenserna i lönehänseende, då blir det inga svårigheter, men här kan man riskera konsekvenser, som kammaren inte gärna vill dra. Därför vill jag i mera bestämd form än herr Mannerskantz uttala att det är nödvändigt att kammaren följer utskottets hemställan och yrkar sålunda bifall till detsamma.

Herr Näsström: Herr talman! Då jag har deltagit i behandlingen av detta ärende på tredje avdelningen, skall jag be att få säga några ord. På avdel-

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)
ningen uppvaktades vi av lärare, som beröras av det s. k. språktillägget. De framförde sina synpunkter på ett mycket bra sätt, och jag skulle tro, att de flesta av avdelningens ledamöter i viss mån insågo det berättigade i deras påstående. När vi sedan skulle ta ställning till denna fråga, kom det fram andra synpunkter, som vi måste jämföra med de synpunkter, som dessa lärare hade framlagt. En mycket viktig fråga i det sammanhanget var: hur skola vi göra med t. ex. de lärare, som nu i folkskolan undervisa i engelska? Skall även denna grupp av lärare få ett språktillägg? Detta gjorde, att avdelningen var mycket betänksam mot att överhuvud taget ge sig in på dessa tillägg nu, innan det blir en slutgiltig lönerogering.

Jag har velat säga, att ta vi nu definitiv ståndpunkt till detta språktillägg, har jag mycket svårt att förstå, hur vi skola kunna komma ifrån ett extra tillägg också till de folkskolans lärare, som undervisa i engelska.

Därför ber jag, herr talman, att få ansluta mig till statsutskottets yrkande.

Herr **Bergh, Ragnar**, erhöll ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Om det skäl, som herr Näsström anförde, varit vägledande för tredje avdelningens och sedermera utskottsmajoritetens inställning till denna fråga, måste jag nog säga, att den konklusion, som gjorts, inte är riktig. När lärarna i finnbygdsområdet undervisa i svenska, så undervisa de icke i ett för våra undervisningsplaner främmande språk, utan det är ett främmande språk för de lärjungar, som det är fråga om. Redan däri haltar ju jämförelsen. Därtill kommer, att där engelskan nu är införd som undervisningsämne i folkskolan — det förekommer ju rätt ofta i sjunde klassen — föreligger skyldighet för vederbörande lärare att undervisa i detta språk, i den mån han har förmåga därtill. I de större skoldistrikten, där vi ha undervisning i engelska, göra vi i allmänhet så, att de lärare, som ha fått behörighet att undervisa i engelska, få göra detta utan någon som helst kompensation. Jämförelsen är sålunda fullständigt haltande. Vad det här gäller är inte att ge en kompensation för undervisning i något främmande språk, utan att kompensera för ett merarbete i de vanliga undervisningsämnena, vilket beror därpå, att barnen icke ha svenska till modersmål, och att genom beredande av denna kompensation locka folk att komma till dessa orter och stanna där.

Herr **Johanson, Karl August**: Herr talman! Jag blev mycket förvånad, då herr Näsström steg upp och gjorde en jämförelse mellan de lärare, som undervisa i engelska, och dem, som undervisa i finsktalande delar av vårt land. Herr Bergh har ju nu på ett mycket bra sätt klargjort den frågan. Det gäller ju i alla fall här att lära ungarna vårt eget språk och inte något annat lands språk.

Vidare fäste jag mig litet grand vid vad herr Karlsson i Munkedal sade. Han yttrade, att man skall vara konsekvent i lönefrågor. Jag har som statstjänare sysslat med lönefrågor i många år, och jag har försökt att vara så konsekvent som möjligt. Jag vet, att om man gör en avvikelse i det civila löneroglementet, kan det få stora och vittgående konsekvenser, men, herr Karlsson i Munkedal, i detta fall anser jag inte, att det kan få så stora konsekvenser, om lärarna i de nordligaste delarna av vårt land, som ha inte bara dessa svårigheter att dras med utan även många andra, få det föreslagna lönetillägget. Därför yrkar jag bifall til reservationen.

Herr **Lindblom**: Herr talman! Jag hade inte tänkt att lägga mig i denna debatt, och jag har inte varit med i utskottsbehandlingen av detta ärende, men då några talare här ha åberopat 1945 års lönekommitté och sagt, att den lönerogering, som förestår, skulle på något sätt lägga hinder i vägen för ett be-

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

viljande av språktillägg, vill jag framhålla, att denna kommitté icke har tagit upp den frågan till behandling, och den kommer inte att framlägga något förslag i detta ärende. Så vitt jag kan erinra mig, finns det ingenting i direktiven, som häntyder på att detta speciella språktillägg skulle tas upp till ny omprövning. Det föreligger sålunda inte från den synpunkten några hinder att nu ta ståndpunkt till detta språktillägg, som jag för övrigt också med den kännedom jag har om Norrlandsbygdens förhållanden anser, att man mycket väl kan ge, därför att det är helt naturligt, att det kommer att uppstå stora svårigheter att få lärarpersonal, som har tålmod med den undervisning, varom här är fråga.

Jag ber därför att också jag få yrka bifall till reservationen.

Herr Näsström: Herr talman! Till herr Bergh skall jag be att få göra en liten erinran. Tyvärr äro icke de lärare och lärarinnor, som vid våra seminarier fått undervisning i engelska, därför kompetenta att undervisa i detta språk. Det är den markanta skillnaden. De måste kosta på sig en specialkurs för att kunna få kompetensbevis för undervisningen. Så långt, menar jag, är parallellen riktig. Båda grupperna av lärare måste alltså inhämta kunskaper i ett extra språk utom svenska. Man kan inte komma ifrån att skillnaden mellan en lärare, som är enspråkig — om jag så får uttrycka mig — och en, som även är finskspråkig, samt mellan en enspråkig och en, som kan undervisa i engelska språket, på det sättet bli ganska likartade. Jag vet mycket väl, att i den dagliga gärningen blir det en viss skillnad genom att barnen i finnbygderna ha finska som modersmål. Detta behandlade vi ganska ingående i tredje avdelningen. Jag tror inte, att vi kunna ge dessa lärare ett extra tillägg utan att också ge de lärare, som undervisa i engelska, ett sådant extra tillägg.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag har kommit till debatten alldeles oorienterad i denna fråga, och då jag nu begär ordet är det bara därför att jag känner mig så villrådig om hur jag skall rösta. Villrådigheten beror därpå, att reservanterna i sitt yrkande sammanfört två fullkomligt skilda frågor, nämligen frågan om språktilläggen i finnbygderna och frågan om vikariatsersättningar — ett spörsmål, som hänför sig till hela landet. I den första frågan är jag fullt på det klara med att jag vill följa reservanterna. I den andra frågan är jag däremot inte beredd att göra det. Det är en ekonomiskt mycket större fråga. Det har sagts mig under hand — jag vet inte, om det är riktigt — att det i det sistnämnda fallet gäller 170 000 kronor, men i fråga om språktilläggen endast 20 000 kronor. För att få möjlighet att rösta efter min övertygelse skall jag be att få göra det yrkandet, att kammaren måtte bifalla reservationen i punkt II. Därigenom åstadkommes, att de två skilda frågorna ställas under skilda voteringar.

Herr Grym: Herr talman! Jag skall be att få säga herr Näsström, att hans jämförelse haltar oerhört. Det är här fråga om två skilda saker. Nu ha vi i finnbygden lärare, som inte kunna finska. De skola inte lära barnen finska, utan det är tvärtom fråga om att lära dem svenska, d. v. s. landets språk. Det är alltså inte alls fråga om att lära dem två språk. Det är klart, att det blir besvärligt för de folkskollärare, som inte kunna finska, men barnen ha dock, när de gått igenom första och andra klassen, kommit över de värsta besvärligheterna, och äro lärarna då duktiga, kunna de reda sig någorlunda nöjaktigt. Jag måste säga än en gång, att jag inte tycker det är fel, att vi ha lärare där, som enbart behärska svenska språket, ty på det sättet liksom tvingas barnen

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

mera att följa läraren och lära sig landets språk, och det är ju oerhört viktigt. Jag tycker därför fortfarande, att ett beviljande av tillägget vore en berättigad uppmuntran för lärarna, och först och främst gäller det ju barnens bästa i denna bygd.

Herr talman! Jag ber att få återta mitt föregående yrkande och ansluta mig till det, som har framställts här av herr Herlitz. Det gäller alltså bifall till punkt II i reservationen, vilken punkt handlar om språktilläggen.

Herr Wagnsson: Jag vill först säga några ord om motiveringen för herr Herlitz' yrkande. Jag tror, att det bygger på en något hastig genomläsning av de föreliggande handlingarna. Om herr Herlitz slår upp s. 8 i utskottsutlåtandet, ser han, att där redovisas de kostnader, som kunna anses vara förenade med språktillägget. Merkostnaderna där beräknas utgöra högst 175 000 kronor. På följande sida, där det talas om resekostnadsanslaget, finner han uppgiften, att det är mycket svårt att exakt ange vad kostnaden skulle bli, men man räknar med att den skall röra sig om ungefär 35 000 kronor. Jag kan inte gå i god för dessa siffror, då jag inte närmare känner till beräkningsgrunderna, men i varje fall äro talen av den omvända storleksordningen mot vad herr Herlitz angav, och då förefaller det mig, som om herr Herlitz' yrkande vore relativt onödigt.

I varje fall måste jag för min personliga del säga, att jag finner det mycket önskvärt ur landsbygdens synpunkt, att också resekostnadsbidrag bli beviljade, då det är fråga om korttidsvikariatet. De kunna ju heller aldrig på något sätt föregripa någon lönereglering eller ha någon som helst inverkan på lönesättningen i övrigt.

Vad beträffar språktillägget, har jag bara en kort replik att ge till min ärade vän herr Näsström. Han vidhåller sin uppfattning, att en lösning av denna fråga skulle på något sätt binda riksdagen i dess ställning i fråga om ersättningen till dem, som undervisa i engelska. Jag trodde, att efter den klarläggning som herr Bergh här lämnat frågan skulle vara utanför fortsatt diskussion. Herr Näsströms ståndpunkt är nämligen fullkomligt orimlig. Någon undervisning i finska språket bedrivs icke av dessa lärare och det är inte för någon sådan undervisning, som detta språktillägg skulle utgå, utan det skall utgå — jag citerar ordagrant — »såsom ersättning för ett krävande arbete i isolerade trakter under ogynnsamma omständigheter». Dessa svenskspråkiga lärare ha alltså placerats i en bygd, där finska språket är det bland befolkningen mest använda. De ha elever, som till största delen komma från finskspråkiga familjer, och detta skapar ett merarbete för dem i den vanliga folkskolundervisningen, precis som herr Bergh här klarlade. Samtidigt utföra de det krävande arbetet i isolerade trakter — som det står här — och under ogynnsamma omständigheter. Detta synes mig verkligen, herr talman, vara ett skäl för att också för folkskollärarna återinföra språktilläggen, som utgått ända sedan 1874 till 1940, då de i det allmänna besparingsnitet indrogos.

Jag vidhåller alltså, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

I herr Wagnssons yttrande herrar *Ekströmer, Löfvander, Arrhén, Andréén, Wahlund* och *Näsgård*.

Herr Näsström: Herr talman! Jag skall be att få säga bara ett par ord till herr Wagnsson. När dessa lärare uppvaktade tredje avdelningen, framhöllo de, att de måste vara tvåspråkiga, för att barnen skulle kunna lära sig svenska, ty då måste lärarna också förstå det språk barnen använde, alltså finska. Så långt är parallellen riktig mellan dessa lärare och dem, som undervisa dels i svenska, dels i engelska.

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

Herr **Boman**: Herr talman! Jag kan inte riktigt vara med på noterna, när det gäller att ge ett extra tillägg åt lärarna i de s. k. tvåspråkiga områdena. Det är inte bara i de områden, som gränsa mot Finland, som vi ha två språk. Vi kunna gå ut i våra provinser och finna skilda språk, så skilda, att lärarna helt enkelt måste kunna det språk, som barnen tala, när de komma till skolan. Jag har i min hand en skrift från Älvdalen. Det finns inte mer än en i denna kammare, som kan tolka den, och han sitter där framme på Dalabänken — nej, han står visst här nu. Hans blygsamhet gör, att han inte vill läsa upp denna uppsats, som är skriven på äkta älvdalsmål. Det är ett fullkomligt obegripligt tungomål, precis som finskan är för dem som inte kunna det språket. Skola vi utbetala extra språktillägg, skola vi följaktligen granska alla svenska provinser och se efter, var det förekommer skilda dialekter och språk. Detta förekommer alltså inte bara i finnbygderna utan även i Dalarna, på Gotland och i Värmland, kanske i ännu flera landskap.

Skall ett tillägg utgå, skall det naturligtvis vara till lärarna i alla dessa bygder. Men Älvdalen har trots sitt tungomål inga som helst svårigheter att få lärare. Tjugu, trettio sökande är det vanliga vid varje annonsering av ledig plats. Följaktligen förefaller det inte vara så nödvändigt att till de löneökningar folkskollärarna redan ha fått lägga ytterligare 400 kronor till vissa lärare, varför jag, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i punkten I hemställt.

I fråga om punkten II, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i motsvarande punkt i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bäckström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 230 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande punkt i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 64.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. vissa ändringar i civila avlöningsreglementet. (Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen jämlikt de beträffande punkten III förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande punkt i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bäckström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 230 punkten III, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande punkt i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter voterig medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 48.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten IV.

*Ang. vissa
ändringar i
uppbörds-
förordningen
m. m.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 3 maj 1946 dagtecknad proposition, nr 261, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga 29 vid propositionen fogade, med 1—29 betecknade författningsförslag.

Propositionen hade hänvisats, såvitt angick de under 1—13 upptagna författningsförslagen till konstitutionsutskottet, såvitt angick de under 25—28 upptagna författningsförslagen till lagutskott samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats ett antal i ämnet väckta motioner.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet under åberopande av vad däri anförts hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 261, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat oförändrad bifallas,

1) i anledning av motionen II: 520 av herr Janson i Frändesta och motionen II: 525 av herr Hagård för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896);

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)

2) antaga under punkten infört förslag till förordning om tillägg till förordningen den 2 maj 1919 (nr 200) angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m.;

3) för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 31 december 1945 (nr 900) angående ändrad lydelse av 8, 14 och 16 §§ lagen den 28 september 1928 (nr 377) om skogsaccis, m. m.;

4) för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

5) antaga under punkten infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;

6) antaga under punkten infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 7 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 370) om särskild skatt å förmögenhet;

7) antaga under punkten infört förslag till förordning om ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till förordningen den 31 december 1945 (nr 898) angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;

8) för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 124 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

9) antaga under punkten infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § samt 5 § 2 mom. förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

10) för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 30 april 1943 (nr 205) om erkända skatteförmedlingskassor;

11) för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 30 april 1943 (nr 206) om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor;

12) för sin del antaga under punkten infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § förordningen den 14 juni 1933 (nr 357) om åsättande i vissa fall av särskilt uppskattningsvärde å fastighet;

B) att följande motioner, nämligen,
de likalydande motionerna I: 345 av herr Wehtje m. fl. och II: 524 av herr Wiberg m. fl.,

motionen II: 520 av herr Janson i Frändesta,

motionen II: 522 av herr Adolfsson samt

motionen II: 525 av herr Hagård,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I övergångsbestämmelserna till förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) hade under punkten 3 meddelats bestämmelser om viss begränsning i eljest stadgad skattebefrielse i samband med förordningens ikraftträdande. Punkten 4 av övergångsbestämmelserna var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Vad ovan under 3) stadgats skall, ändå att inkomstökningen icke berott på åtgöranden som där sägs eller annan därmed jämförlig omständighet, äga motsvarande tillämpning beträffande

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(utskottets förslag:)

a) inkomstökning, som motsvaras av en genom tidigare nedskrivning bildad, under beskattningsåret framkommen dold reserv i lager av tillgångar, avsedda för omsättning eller förbrukning i rörelse, eller i rättighet till leverans av dylika tillgångar enligt ej fullgjort köpekontrakt eller i tillgångar för stadigvarande bruk eller som motsvaras av återvinning av belopp, varmed fordran tidigare nedskrivits,

b) inkomstökning som sammanhänger med att den skattskyldige i räkenskaperna för ifrågavarande år verkställt nedskrivning eller avskrivning å tillgångar eller gjort avsättning till pensions- eller personalstiftelse eller vidtagit andra vinstreglerande åtgärder i mindre omfattning än som i genomsnitt skett i räkenskaperna för åren 1942—1944 eller motsvarande räkenskapsår,

b) inkomstökning som sammanhänger med att den skattskyldige vid taxering för inkomst under ifrågavarande år åtnjutit avdrag för nedskrivning eller avskrivning å tillgångar eller för avsättning till pensions- eller personalstiftelse eller för andra utgifter av vinstreglerande verkan med mindre belopp än som i genomsnitt skett vid taxeringarna för inkomst under åren 1942—1944 eller motsvarande räkenskapsår,

c) inkomstökning, som motsvaras av realisationsvinst,

d) inkomstökning, som är att hänföra till verkställd omläggning av räkenskapsåret eller, såvitt angår inkomst av jordbruksfastighet, till verkställd omläggning av inkomstberäkningen till att ske enligt bokföringsmässiga grunder, samt

e) inkomstökning i anledning av att inkomstbelopp, som rätteligen är hänförligt till ett tidigare beskattningsår, upptagits som intäkt under år 1945 respektive år 1946 eller motsvarande räkenskapsår på grund av stadgandet i 28 § 2 mom. kommunalskattelagen eller på grund av stadgandena i någon av följande förordningar nämligen förordningen den 30 maj 1941 (nr 360) med särskilda bestämmelser beträffande taxering för inkomst under vissa år av ersättning på grund av försäkring för förlust av fartyg eller köpeskilling vid avyttring av fartyg, förordningarna i samma ämne den 19 juni 1942 (nr 410), den 17 juni 1943 (nr 400), den 26 maj 1944 (nr 276) och den 8 juni 1945 (nr 295), förordningen den 30 juni 1943 (nr 490) med särskilda bestämmelser angående taxering för inkomst av under år 1943 stormfälld skog samt förordningen den 29 juni 1945 (nr 483) med särskilda bestämmelser angående taxering för inkomst av under år 1945 avyttrad brännved eller massaved m. m.

I de likalydande motionerna I: 345, av herr Wehtje m. fl., och II: 524, av herr Wiberg m. fl., hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att stadgandet i övergångsbestämmelserna till det i propositionen nr 261 framlagda förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) under punkt 4 b) skulle utgå.

Vid betänkandet hade reservationer avgivits

I) av herrar *Elon Andersson*, *Velander*, *Wehtje*, *Hagberg* i Malmö, *Sandberg* och *Henriksson*, vilka på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 261, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunna oförändrad bifallas,

1) i anledning av de likalydande motionerna I: 345 av herr Wehtje m. fl. och II: 524 av herr Wiberg m. fl. ävensom motionen II: 520 av herr Janson

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)

i Frändesta och motionen II: 525 av herr Hagård för sin del antaga det vid betänkandet fogade förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) med den ändringen, att punkt 4 av övergångsbestämmelserna erhöles följande lydelse:

- Vad ovan — — — (= utskottet) — — — tidigare nedskrivits,
 b) inkomstökning, som motsvaras av realisationsvinst,
 c) inkomstökning, som — — — (= punkt 4 d) i utskottets förslag) — — — grunder, samt
 d) inkomstökning i — — — (= punkt 4 e) i utskottets förslag) — — — massaved m. m.; samt
 2) antaga — — — (= utskottet);

B) att följande motioner, nämligen motionen II: 520 av herr Janson i Frändesta, motionen II: 522 av herr Adolfsson samt motionen II: 525 av herr Hagård, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

II) av friherre *De Geer*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Velander**: Herr talman! I det komplex av författningsföreskrifter, som behandlas i det föreliggande utskottsbetänkandet, äro övergångsbestämmelserna till uppbördsförordningen ägnade att tilldraga sig ett särskilt intresse. Ehuru dessa bestämmelser i olika hänseenden kunna föranleda betänkligheter har den reservation, som fogats till utskottets betänkande av sex ledamöter av utskottet, begränsats till allenast en punkt i dessa övergångsbestämmelser, och det är om denna jag här skall tillåta mig att säga några ord.

I och med ikraftträdandet vid stundande årsskifte av den nya uppbördsförordningen bortfalla de skatter, som eljest skulle ha utgått på grund av 1947 års taxering, helt och hållet, och av de skatter, som skulle ha utgått på grund av 1946 års taxering, den allmänna kommunalskatten samt halva beloppet av inkomst- och förmögenhetskatten, den särskilda förmögenhetsskatten, landstingsmedlen och vissa tingshusmedel.

Den allmänna regeln är nu, att denna skattebefrielse eller skatteeftergift dock inte inträder, om och i den mån inkomstökning har inträffat på grund av åtgärder från den skattskyldiges sida eller från juridisk person, däri den skattskyldige är intresserad, om dessa åtgärder ha tagit sikte på skattebefrielse för den skattskyldige. Detta är naturligtvis en regel, som man inte kan ha någonting att erinra emot. Har en skattskyldig vidtagit särskilda manipulationer för att undgå beskattning, bör hans syfte i det hänseendet stävas. Emellertid finns det en bestämmelse — det är denna som åsyftas i reservationen — som sträcker sig väsentligt längre än den av mig antydda allmänna eller grundläggande regeln. Det är bestämmelsen i punkt 4 b) av övergångsbestämmelserna. Där heter det, att, om den skattskyldige verkställt nedskrivning eller avskrivning — det nå gälla tillgångar, avsedda för omsättning eller förbrukning, eller sådana för stadigvarande bruk — eller om han gjort avsättning till pensions- eller personalstiftelse eller vidtagit andra vinstreglerande åtgärder i mindre omfattning än som i genomsnitt skett åren 1942—1944 eller motsvarande räkenskapsår, skall den inkomstökning, som därigenom har uppstått, upptagas till beskattning. Reservanterna förmena nu, att denna bestämmelse kommer att leda till att i många fall inkomst, som med hänsyn till den allmänna regeln i övergångsbestämmelserna icke borde beskattas, dock kommer att bli föremål för beskattning, medan åter i andra fall, då beskattning synes böra ifrågakomma, bestämmelsen blir överflödig av den anledningen, att dessa hemfalla under den allmänna regeln, därför att fråga

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)
då är om åtgärder eller manipulationer från den skattskyldiges sida i syfte att ernå skattebefrielse.

Jag skall, för att kammaren skall förstå vad jag menat i detta sammanhang, med något exempel belysa, vad jag här anfört.

Vi tänka oss, att en rörelseidkare — en fysisk person eller ett företag — har anskaffat en dyrbar maskinell utrustning för sin rörelse och upprättat en avskrivningsplan, som omfattar exempelvis 10 år — alltså skall det göras avskrivningar med vissa bestämda belopp under vart och ett av de 10 åren — och att avskrivningsplanen har omfattat bland andra åren 1942—1946. Om vår rörelseidkare då avviker från avskrivningsplanen under åren 1945 och 1946 och sålunda inte verkställer avskrivningar i överensstämmelse därmed, så blir han beskattad för motsvarande belopp enligt den av mig antydda allmänna regeln, och det måste ju vara alldeles riktigt. Men låtom oss anta, att rörelseidkaren har anskaffat sin maskinella utrustning exempelvis under år 1934 och att avskrivningsplanen alltså kommer att omfatta åren 1935—1944. Han följer denna avskrivningsplan under alla dessa år, och resultatet blir, att han vid 1944 års utgång har i beskattningshänseende, kanske även räkningsmässigt, helt amorterat den maskinella utrustningen. Han har följaktligen ingenting att verkställa avskrivning på, när han kommer fram till beskattningsåren 1945 och 1946. Men det hjälper honom inte, utan han blir då, under förutsättning att rörelseresultatet är ungefär detsamma som tidigare, föremål för beskattning och sålunda likställd med den person eller det företag, som enligt den allmänna regeln drabbas av skatteplikt på grund av särskilda manipulationer i syfte att undgå skatt. Detta ha reservanterna inte ansett sig kunna vara med om.

Jag kan ta ett annat exempel — jag skall dock inte trötta kammaren med flera än det. Ett bolag startar sin verksamhet år 1942. Det anskaffar sin maskinella utrustning under åren 1942, 1943 och 1944, och för varje år gör bolaget avskrivningar, som motsvara anskaffningskostnaden för maskinerna resp. driftsinventarierna. Men vid 1944 års utgång är den maskinella utrustningen komplett. Bolaget anskaffar sålunda inte några driftsinventarier under beskattningsåren 1945 och 1946. På grund härav kommer emellertid bolaget då — under förutsättning att rörelseresultatet är ungefär detsamma som åren 1942—1944 — inte i åtnjutande av den skatteeftergift, som regelmässigt tillkommer de skattskyldiga för beskattningsåren 1945 och 1946, utan bolaget behandlas såsom den, som på grund av särskilda manipulationer enligt den antydda allmänna regeln blir föremål för vad vi här skulle kunna kalla särskild straffbeskattning. Reservanterna ha självfallet inte kunnat anse, att det föreligger skäl att införa bestämmelser av sådan innebörd.

Däremot äro reservanterna — det vill jag betona — fullt ense med utskottets övriga ledamöter därutinnan, att, om det föreligger ett avskrivningsbehov, vare sig det nu gäller tillgångar av det ena eller andra slaget, eller det är fråga om erforderliga avsättningar för pensionsändamål, och avskrivningar respektive avsättningar inte verkställas, så böra motsvarande belopp, i den mån de innefatta merinkomst, tagas till beskattning enligt den allmänna regel, som jag förut i mitt anförande berört.

Jag skall icke provocera någon vidlyftigare debatt i detta ämne, ehuru detsamma med mitt sätt att se är ur såväl principiella som även praktiska synpunkter av stor betydelse. Jag skall sålunda, herr talman, begränsa mig till det sagda samt i anslutning därtill yrka bifall till den av utskottets vice ordförande m. fl. avgivna, till utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! Det är nog ganska hopplöst att i riksdagens sista timme skapa något allmännare intresse för detta rätt invecklade skatte-

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)
spörsmål. Jag skall därför bara i allra största korthet klargöra, hur utskotts-
majoriteten har sett på denna fråga.

Jag tillåter mig att erinra om det exempel som herr Velandér anförde: en person som har skaffat en mycket dyrbar maskinell utrustning och skrivit ned den, så att det inte finns något mera utrymme för avskrivningar. På grund av den frikostighet, med vilken riksdagen har medgivit dylika avskrivningar, har således skattebefrielse åtnjutits för de belopp, som äro avskrivna. Om nu avskrivningsmöjligheterna äro alldeles uttömda och således intäkterna inte kunna minskas genom ytterligare avskrivningar, har utskottet ansett, att det är tillbörligt, att den skatt erlägges, som faller på den uppstående merinkomsten. Annars skulle vederbörande inte bara ha åtnjutit skattebefrielse för avskrivningar, som ha gjorts under årens lopp, utan därtill erhålla skattebefrielse för den merinkomst, som uppstår på grund av att inga ytterligare avskrivningar kunna ske. Att vederbörande blir jämställd med den som avsiktligt har vidtagit manipulationer, kan man ju inte hjälpa. Den som blivit beträdd med dylika manipulationer får ingen skatteeftergift, och den som förfar på sätt som jag nu har antytt får inte heller någon skatteeftergift. Att en person, som avsiktligt företar manipulationer, inte får skatteeftergift, kan inte vara tillräckligt skäl för att en annan, som på goda grunder inte heller skall ha skatteeftergift, blir befriad från att erlägga skatt.

Jag skulle tro, att ett bifall till utskottets hemställan inte kommer att medföra några som helst orimligheter. Jag tycker också att det något framlyser i reservationen, att man i åtskilliga andra fall givit efter på den noggrannhet, som här skulle bli en följd av utskottets förslag. Det kan ju vara riktigt, att övergångsbestämmelserna till den nya ordningen inte äro så finmaskiga i beskattningsavseende som man i allmänhet söker att få våra skattelagar. Men det är en sak för sig. Man behöver därför inte lämna vägarna öppna för vad som är uppenbart orimligt, utan man bör se till att statens fiskaliska intressen bli tillgodosedda och inte minst att skälig jämlikhet kommer att råda mellan skattedragarna i alla de fall som äro av betydelse.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Wehtje**: Herr talman! Det må tillåtas mig att ta till orda i denna fråga, fastän vi nu, som bevillningsutskottets ärade ordförande nämnde, befinna oss i riksdagens sista timme. Jag tycker nämligen, att bevillningsutskottets ordförande ser alltför enkelt på frågan.

Jag tar det berörda fallet, alltså en rörelseidkare, som har en kapitaltillgång, på vilken han fullgjort regelmässiga, årliga avskrivningar efter en plan, och det råkar komma därhän, att planen är slutförd vid övergångsårens inträde. Jag förstår först och främst inte, hur man skall bokföringsmässigt redovisa en sådan avskrivning, som man räknar med vid beskattningen men som ej blir vidtagen i räkenskaperna. Det måste ju nämligen anses som den mest praktiska handläggningen av sådan redovisning, att det skall finnas största möjliga överensstämmelse i räkenskapshänseende och i beskattningshänseende. Detta kan ju inte bli fallet, om rörelseidkaren inte har att fullgöra någon ytterligare avskrivning på tillgången i fråga.

Även i ett annat avseende kommer det att framstå alldeles klart, att rörelseidkaren sättes i en alldeles omotiverad särställning. Han befinner sig ju inte i någon annan situation än exempelvis den löntagare, som inträder i pensionsåldern efter 1946 års utgång. Denne blir befriad från de sista två årens skatt, och han kommer alltså, i motsats till rörelseidkaren, inte i någon särställning. Jag tycker, att det vore synnerligen önskvärt, om utskottsmajoriteten ville förklara, hur man verkligen skall motivera, att man vill sätta rörelseidkaren i en

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)
särställning. Som det är sagt förut här, är det alldeles klart, att om den under övergångsåren redovisade merinkomsten kommer att bero på åtgöranden från den skattskyldiges sida — t. ex. att han tillämpar andra principer för inkomstberäkningen än han har gjort under de föregående åren — skall denna merinkomst beskattas. Men då är det onödigt med bestämmelsen i 4 b). Genom bestämmelserna under 3) når man vad man vill vinna, och allan rättfärdighet är uppfylld. Jag kan inte finna annat än att det blir utomordentligt svårt att tillämpa bestämmelsen i 4 b) på grund av dess vaga formulering och att den kommer att för åtskilliga skattskyldiga medföra en skatteskärpning, som saknar varje grund.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr **Velander**: Herr talman! Eftersom jag delvis är förekommen av herr Wehtje, skall jag inskränka mig till ett par repliker till utskottets ärade ordförande.

Herr Bäck sade något om att man inte kan hjälpa, att de rörelseidkare, som reservanterna ta sikte på, bli i beskattningshänseende likställda med dem, som genom särskilda åtgärder gjort sig skyldiga till vad vi här kalla för manipulationer. Men det ligger ju så till, att man kommer ifrån den saken, ifall man eliminerar bestämmelsen i punkt 4 b), som reservanterna önska få bort — de som »manipulera» bli ändå skattepliktiga på grund av den allmänna regeln i punkt 3.

Det föreföll vidare, som om utskottets ärade ordförande menade, att det avgörande för utskottsmajoritetens ställningstagande vore, att utskottsmajoriteten vilde vinna likställighet mellan sådana skattskyldiga som tidigare utnyttjat sina avskrivningsmöjligheter och sådana skattskyldiga som inte gjort detta. Det kanske ligger någonting i det. Men det är väl ändå inte en dylik likställighet, som i första rummet bör eftersträvas, utan det måste vara likställigheten mellan de lojala skattskyldiga, som reservanterna ta sikte på, och den stora massan skattskyldiga, som få full skatteeftergift — en skatteeftergift som i varje fall når upp till något mellan 3 och 4 miljarder kronor. Man måste fråga sig: varför skola just dessa, som reservanterna åsyfta, inte behandlas på samma sätt som övriga lojala skattskyldiga, som erhålla full skatteeftergift?

Jag vill också säga, för att inte bli missförstådd, att den där frikostigheten — jag tror att utskottets ärade ordförande tog det ordet i sin mun — som visas i samband med den nya uppbördsordningens genomförande, givetvis inte är någon frikostighet i vanlig mening. Man har gjort en dygd av nödvändigheten: frikostigheten bottnar i den omständigheten, att man inte under ett år kan ta ut skatt för flera år. Det är med hänsyn till bland annat beskattningens nuvarande omfattning en faktisk omöjlighet.

Det grundläggande felet med bestämmelsen under punkt 4 b) är, att skatteplikten respektive skattefriheten grundas på variationerna i avskrivningsbeloppens storlek, icke på avvikelser från principerna för avskrivningarnas beräkning. Man hade kanske kunnat omredigera bestämmelsen på det sättet, att man hade sagt, att, om en skattskyldig avveke från förut tillämpade principer för avskrivningarnas verkställande, skulle skatteplikt inträda. Om bestämmelsen kunnat omarbetas på detta sätt, hade den måhända inte behövt slopas. Men för egen del — och jag tror, att den meningen biträdades av övriga reservanter — utgår jag ifrån att, om man inte vill komma åt även lojala skattskyldiga, är bestämmelsen under punkt 4 b) fullkomligt överflödigt. För de icke lojala behöves den inte, eftersom dessa, såsom förut framhållits, falla under den allmänna regeln i punkt 3.

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)

Ordet lämnades nu för kort genmäle till herr **Bärg, Johan**, som anförde: Herr talman! Jag vill klargöra för herr Velander, att när jag talade om frikostighet, avsåg jag icke skatteeftergiften nu, utan gällande avskrivningsregler. De äro så frikostiga, att rörelseidkare kunna utnyttja dem på ett sätt som förr icke var fallet.

När man nu talar om skatteskräpningar och dylikt, vill jag framhålla, att det inte är fråga om sådana, utan det är fråga om att betala en tillbörlig skatt. Att den som manipulerat inte får skatteeftergift, är ju naturligt, men det måste också anses vara tillbörligt, att den som inte manipulerat — d. v. s. avsiktligt vidtagit åtgärder för att minska skatten — men som ändå till följd av en normalt löpande rörelse skulle erlägga skatt för inkomster, som förut ha efterskänkts under avskrivningstiden, inte får skatteeftergift.

Herr Björnsson: Herr talman! Det är klart, att man kan konstruera fall, som se mycket besynnerliga ut. Här hade herr Velander tänkt sig ett fall, där en person hade skaffat sig sin maskinella utrustning under år 1941, 1942 och 1943 och samtidigt skrivit av den helt och hållet, så att han inte kunde skriva av mera. Då säger herr Velander, att det blir orimligt, om man skall betrakta som inkomst ett belopp motsvarande den inkomst han icke har blivit i tillfälle att avskriva på inventarier, redan nedskrivna till noll.

Men den reservation, som finnes fogad till utskottsbetänkandet, syftar inte på sådana fall, utan den syftar på helt andra fall, där man tänker sig, att myndigheter o. s. v. ha anmodat skattskyldiga att visa moderation i sina avskrivningar, således göra särskilt små avskrivningar för att inte reducera den skattepliktiga vinsten. Då säger man, att om de skattskyldiga inte få göra större avskrivningar i fortsättningen än de ha fått göra hittills, så betar man dem en rätt att öka sina reserver. Det är fullkomligt riktigt. Det finns ju absolut ingen anledning att tillåta en extraordinär avskrivning på inventarier just det år, då en sådan åtgärd skulle medföra skattelindring. Här är det inte fråga om att man skall konstatera, att en person har vidtagit en vinstreglerande disposition i syfte att undgå skatt — ehuru åtgärden får precis samma verkan. I en tidigare edition av övergångsbestämmelserna hade man utgått ifrån att endast sådana personer, som verkställt sina vinstreglerande åtgärder i syfte att på ett illegitimt sätt skaffa sig en skattebefrielse, skulle betala skatt för merinkomsten. Men nu har utskottsmajoriteten uppenbarligen den uppfattningen — och det är det väsentliga i det nu framlagda förslaget, som diskuteras i dag — att oberoende av om något syfte att utnyttja bestämmelserna illegitimt föreligger eller icke, är det fråga om en inkomst, som ytterst härleder sig från tidigare år eller möjligen från kommande år och som därför skall beskattas. Om man till exempel underlåter att göra en avskrivningsberättigad reparation på en byggnad med den motiveringen, att man gott kan uppskjuta reparationen till nästa år — huset faller inte, om man låter bli att måla det eller låter bli att bättra upp fönster och dylikt — skaffar man sig ju möjlighet att senare befrias från skatt, vilket får samma verkan.

Jag vågar således påstå, att de fall, som herr Velander nu tagit fram och där jag kan tänka mig, att man skulle behöva göra ett visst undantag — att en person eller ett företag har kommit att få alla sina inventarier nedskrivna till noll just nu — äro försvinnande få. Jag skulle vilja se, hur många företag det finns i detta land, som ha haft turen — jag vill inte säga »passat på», ty då kan det förefalla, som om jag lagt in en viss avsikt — att få sina inventarier nedskrivna till exakt noll just i fjol och som lyckats göra detta med belopp, som betytt någonting ur beskattningssynpunkt. De äro säkerligen mycket sällsynta. De företag, som man här vill beskatta, äro i regel sådana som — utan

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)
att de ha gjort några manipulationer i syfte att utnyttja skattebefrielsen — på grund av ändrade omständigheter ändock skulle redovisa en inkomst, som faktiskt är större än normalt. Om nu en person gör en mindre avskrivning än normalt, så kommer han ju att få tillfälle att få skattefrihet för ett motsvarande avdrag ett följande år.

Men jag skall, som sagt, ge herr Velander det erkännandet, att hans inledning till diskussionen om detta var utomordentligt mycket mera förstående för vad saken här gäller än jag hört tidigare i bevillningsutskottet, där man, såvitt jag förstod, bortsett från de rent illegitima historierna, där ett uppenbart syfte att undandraga skatt förelåg, från början icke ville höra på att någon sådan här justering av deklarationerna skulle förekomma vare sig av det som står under 4 a), c) eller d). Man har alltså kommit framåt på denna punkt, och man gör, såvitt jag förstår, i varje fall principiellt inga invändningar beträffande alla de praktiskt vanliga fall, som förekomma och som äro berättigade, även om några av dem måhända skulle kunna falla under punkt 3), därför att en alltför beslutsam taxeringsmyndighet skulle förklara, att det hade förelegat ett syfte att undandraga skatt, som hade givit anledning till den verkställda manipulationen.

Herr Wehtje framställde en fråga, hur den skattskyldige skall redovisa detta. Den frågan tror jag man kan besvara så, att den skattskyldige icke behöver göra sig minsta besvär; det blir prövningsnämndens sak att ändra det förslag till beskattning som en deklaration innebär, i överensstämmelse med denna lag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Velander: Herr talman! Det förefaller, som om det knappast borde vara herr Björnsson, som har att tala om för kammarens ledamöter, vad reservanterna menat med sin reservation och vilka fall som reservanterna därmed åsyftat. Herr Björnsson har ju försatt sig i det läget, att han icke står för utskottets betänkande, även om jag förutsätter, att han varit närvarande vid något tillfälle under det att saken behandlats i utskottet. Han säger nu, att de av reservanterna antydda fallen, som drabbas av den bestämmelse, som reservationen tar sikte på, inte äro riktigt valda. Den bestämmelsen tar nämligen, enligt herr Björnsson, sikte på sådana fall, där vinstreglerande dispositioner vidtagits av den skattskyldige. Detta är icke riktigt. Alla, som på något sätt sökt sätta sig in i saken — det behöver man förresten inte offra många minuter på — förstå ju, att de vinstreglerande dispositionerna helt regleras av bestämmelserna i punkt 3) av övergångsbestämmelserna.

Sedan säger herr Björnsson, att det väl är ett mycket osannolikt fall, att avskrivningarna enligt upprättad avskrivningsplan äro slutligen fullföljda eller fullbordade just med utgången av beskattningsåret 1944. Men, herr Björnsson, det behöver inte vara med utgången av beskattningsåret 1944; det kan lika gärna vara med utgången av beskattningsåret 1943 eller beskattningsåret 1945, och man behöver inte heller tolka mitt exempel på det sättet, att det skall vara en slutlig amortering eller avskrivning. Det räcker med att det enligt planen återstått sådana belopp, att utrymmet för amortering eller avskrivningar varit väsentligt mindre än tidigare.

Sedan vill jag fästa herr Björnssons uppmärksamhet på ett annat fall, som nog är mycket aktuellt i detta sammanhang. Det gäller avsättningar till pensionstiftelser eller i övrigt för pensioneringsändamål. Det finns säkerligen många företagare i detta land som under åren närmast före beskattningsåren 1945 och 1946 ha verkställt dylika avsättningar i den omfattningen, att pensionsförpliktelserna i förhållande till de anställda — vare sig dessa förplik-

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)

telser äro avtalsmässigt eller juridiskt grundade — äro fullt täckta. Men om en sådan företagare sagda beskattningsår resp. någotdera av dem underlåter att fortsätta med avsättningar för pensioneringsändamål, då likställes han just med den, som genom särskilda manipulationer söker undandra sig beskattning. Det måste ju betecknas såsom ganska orimligt, att man här söker försvara en sådan sak. Utskottets ärade ordförande gick måhända inte direkt in för den saken, utan menade, att den var så svår att författningsmässigt reglera, att man fick lov att ta med vissa lojala skattebetalare bland de illojala! Den uppfattningen delas självfallet inte heller av reservanterna.

Vi ha tidigare under riksdagen enligt en författning, som kom ut under mars månad, gått in för en sådan ordning för beskattningsåren 1945 och 1946, att ett företag, som minskar sin skattefond, går miste om rätten till avdrag vid beskattningen för medel, som avsättes för pensioneringsändamål. Om vi nu tänka oss, att ett företag, som kommit i det läget, att det icke är i tillfälle eller kunnat fullfölja dylika avsättningar, måst tillgripa eller minska sin skattefond, nog måste det då framstå som ganska orimligt, att ett sådant företag skall drabbas av en särskild straffskatt för underlåtelse att avsätta medel för pensioneringsändamål, när det till och med genom författning, som riksdagen varit med om och sanktionerat, berövats den sedvanliga eller övliga samt normala rätten till avdrag för sådana avsättningar.

Jag vill till slut tillägga, att herr Björnssons argumentering i förevarande sammanhang har jag inte förstått innebörden av.

Herr **Wehtje**: Herr talman! Med anledning av herr Björnssons anförande vill jag bara säga, att jag avsåg naturligtvis inte med min utläggning att försöka få till stånd någon förmånligare ställning för ett fåtal företagare eller rörelseidkare, ty det skulle ju kunna drabba ganska slumpartat. Vad jag åsyftade var att den principiella innebörden av denna bestämmelse är orimlig.

Jag ställde en fråga, hur man skulle tänka sig redovisningen av dessa enligt punkt 4 b) beskattade merinkomster, och jag fick det svaret, att det behöver inte vederbörande skattskyldige ha något bekymmer för, ty det ordnar prövningsnämnden. Ja, det är *beskattningen*, som prövningsnämnden ordnar, men prövningsnämnden lämnar ju inga direktiv eller anvisningar till hjälp för den skattskyldige rörelseidkarens egen bokföring, och det var den redovisningen jag åsyftade. Det blir faktiskt på det sättet, att om man i räkenskaperna följer en avskrivningsplan, vilket ju hitintills godtagits av taxeringsmyndigheterna, så går man nu ifrån denna i andra avseenden önskvärda avskrivningsplan och ger sig på att beskatta avskrivningsmedel som icke inrymmas inom densamma. Det var det jag gärna ville ha något besked av herr ordföranden eller herr Björnsson om, alltså hur man skall tänka sig denna dubbla redovisning i skatte- och räkenskapshänseende.

Jag tror att den förklaring herr Björnsson gav visar alldeles klart, fast på en annan väg, att denna bestämmelse i punkt 4 b) är olämplig. Herr Björnsson nämnde att den avskrivning, som hade åstadkommit en merinkomst och som således blev beskattad, kunde vederbörande skattskyldige balansera till ett annat år och då tillgodogöra sig. Men vad blir då vinsten med denna punkt 4 b)? Vad spelar det för roll, om denna avskrivning blir beskattad år 1946 eller år 1948, då rörelseidkaren i stället använder den? Varför skall man då ha alla dessa spekulationer, omräkningar och svårigheter; varför kan man inte följa deklARATIONERNA?

Jag kan inte se annat än att herr Björnsson visat just vad herr Velander och jag velat visa.

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)

Herr **Björnsson**: Herr Velander befriar mig egentligen från skyldigheten att svara honom, när han säger, att jag inte har rätt att här tala på utskotts-majoritetens vägnar, då jag icke suttit med i utskottet vid slutbehandlingen av ärendet, men det är väl varje riksdagsmans rätt att yttra sig i vilken fråga som helst — men jag har kanske missuppfattat herr Velander.

Vad herr Wehtjes fråga beträffar, tror jag inte det är så svårt att svara på den. Om prövningsnämnden finner, att vederbörande icke har gjort så stor avskrivning som är normal efter de regler, som här äro givna, och anser att normal avskrivning bör göras, så tar jag för givet, om företagaren gör den avskrivningen i sin bokföring under följande år, att det skall godkännas.

Så frågade herr Wehtje: om det är på det sättet, vad är det då för skillnad på de regler, som reservanterna rekommendera, och dem, som majoriteten rekommenderar? Jo, det är den väsentliga skillnaden, att om man på detta sätt ökar sin inkomst från år 1945 genom att underlåta göra skäligen avskrivning, befrias man från ungefär halva skatten på inkomstökningen. Uppskjuter man sedermera avskrivningen till deklarationen för 1947 års inkomster eller senare års, kan den då utnyttjas för att bereda den skattskyldige hel skattebefrielse för motsvarande belopp. Skillnaden blir således halv skattefrihet i ena fallet, eventuellt hel, för avskrivningen; i det andra fallet ingen skattebefrielse alls!

Herr **Velander**: Herr talman! Jag har inte på något sätt givit uttryck åt den uppfattningen, att det skulle vara herr Björnsson förmenat att ge sin ståndpunkt till känna i denna diskussion. Jag menade däremot, att det måste vara litet svårt för herr Björnsson att tala om för kammaren och även för reservanterna själva, att de med reservationen hade avsett någonting, som är för reservanterna fullkomligt fränmande. Jag menade alltså, att det knappast var herr Björnsson, som inte i utskottet följt diskussionen ingående, eftersom han inte suttit med vid behandlingen av ärendet, som hade att tala om för reservanterna vad de menat, när de sökt klarlägga det själva. Utskottets ärade ordförande har inte gjort sig skyldig till någon sådan missuppfattning eller oriktig tolkning av reservationen som herr Björnsson givit uttryck åt. Utskottets ärade ordförande återgav nämligen, såvitt jag förstod honom rätt, fullkomligt riktigt vad reservanterna tagit sikte på.

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! Jag skall inte lägga mig i tvisten mellan herr Björnsson och herr Velander, men om herrarna vilja ha ett vitsord här inför kammaren, än jag villig att säga, att samma envetenhet, som skymtat fram här i debatten, och i ännu högre grad ha de ärade reservanterna lagt i dagen i utskottet, så att de kunna vara fullt nöjda med sin insats i denna fråga, även om de i rättvisans namn skulle förlora vid omröstningen. Det förefaller mig också att kammarens ledamöter i alla fall fått så pass god inblick i det föreliggande spörsmålet, trots dess invecklade natur, att det inte skall vara så svårt att välja.

Kanske jag, herr talman, när jag använde mitt elaka uttryck nyss inte borde ha sagt »reservanternas» — jag åsyftade bara herr Wehtje och herr Velander, inte de andra.

Herr **Velander**: Jag beklagar, herr talman, att jag måste taga upp utskottsordförandens uttalande om vår »envetenhet» inom utskottet.

Den föreliggande frågan har icke varit föremål för någon vidlyftig debatt inom utskottet. Redan vid den första behandlingen därav — eftersom nu utskottsordföranden ordar om vad han menar har förekommit i utskottet — uppfattade jag ordföranden på det sättet, att han var inne på precis samma linje

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)

som herr Wehtje och jag nu förfakta, och det fattades ett enhälligt preliminärt beslut, att sekretariatet skulle överväga hur man skulle gå till väga för att komma från de påtalade verkningarna av punkt 4 b) resp. bestämmelsens utslutande.

Jag tycker sålunda, att det är ett rätt underligt uttalande från utskottsordförandens sida, som här kommit till uttryck, helst som det gäller så pass komplicerade spörsmål som dem vi här behandla. Det är ingen lätt sak att komma till rätta med dem, åtminstone för reservanterna med de blygsamma förutsättningar som de representera. De måste arbeta ganska intensivt för att komma in i vad hithörande frågor egentligen gälla eller betyda. Om då reservanterna vid behandlingen i utskottet gjort något försök att klarlägga kärnan i det förslag, som man haft före, borde det inte i kammaren av utskottsordföranden tolkas som »envetenhet» allra minst i detta fall, då utskottet i själva verket från början enhälligt varit på reservanternas linje och för övrigt sysslat mycket litet med föreliggande proposition. Den har nämligen icke tagit många timmar i utskottet.

Herr Björnsson: Jag har nu äntligen lyckats förstå vad herr Velander menade, då han sade att jag inte borde tala å majoritetens vägnar. Han menade att jag inte hade förutsättningar att begripa saken, eftersom jag inte suttit med i utskottet, då beslutet fattades. Det tycker jag är att ställa litet för stora fordringar på kammarledamöternas självbesinning.

Vad jag konstaterade var, att herr Velander nu började tala om fall, där rörelseidkare under de två eller tre sista åren begagnat den fria avskrivningsrätten till att avskrivna hela värdet av sina inventarier eller genom att betala mycket stora pensionsavgifter under de åren åstadkommit samma effekt. Men det, som reservanterna talat om i sin reservation, är någonting helt annat. I reservationen har man sagt, att det kan tänkas rörelseidkare — och sådana kan jag tänka mig — som ha varit mycket moderata i sin avskrivningspolitik, så att det återstår mycket att avskrivna. Då säger man: »Nu vill utskottet hindra dessa att helt plötsligt öka avskrivningen!» Ja, därför att det är ett sätt att få skatten mindre än den rätteligen bör vara. I den mån de få rättighet att öka sin avskrivning, bli de ju befriade från skatt i en grad som inte är avsedd. I sådana fall blir emellertid deras skatt på lång sikt inte mindre utan större; således ger en dylik avskrivningspolitik ett resultat motsatt det reservanterna tänkt sig.

Vad nu sagts gäller om ökade avsättningar till pensionsstiftelser. Det är väl ganska rimligt, att avsättningar till pensionsstiftelser skola ske någorlunda jämnt. Det är ju ett behov, som växer fram praktiskt taget något så när konstant i en stationär rörelse. Naturligtvis kan det tänkas fall, där man helt plötsligt upphör att ha några förpliktelser att pensionera, men de fallen äro försvinnande få. Det är väl, då det gäller bolag, endast i fall av likvidation, och då spelar det ju inte så värst stor roll, om man skulle få en sådan bestämmelse som det här gäller. De fall, som herr Velander har dragit fram här, äro alltså försvinnande få i jämförelse med de fall, där bestämmelsen i punkt 4 b) behövs.

Friherre De Geer: Herr talman! Jag anser mig skyldig att säga några ord med anledning av den blanka reservation som jag fogat vid detta utlåtande.

Den debatt, som förekommit inom utskottet i dessa mycket invecklade saker, har för mig förefallit att vara ganska oklar, och jag kan inte finna att den debatt, som förekommit i kammaren, heller fullständigt klarlagt dessa problem. Jag vill, herr talman, egentligen bara be att få bekänna, att jag för min del

Ang. vissa ändringar i uppbördsförordningen m. m. (Forts.)
i stort sett gillar den reservation, som avgivits av herr Elon Andersson m. fl., och jag ber att särskilt få trycka på några punkter i den reservationen, som jag för min del anser stå ganska oemotsagda; åtminstone har det inte förebragts några verkliga bevis mot deras riktighet.

Det säges där, att de av utskottet tillstyrkta skatteskräpande bestämmelserna under punkt 4 b) skjuta över målet. Jag tror att detta är ganska klart. Det säges också att rörelseidkarna enligt förslaget sättas i en icke motiverad särställning. Jag tror att det är ganska svårt att motsäga även det. Längst ned på s. 38 i reservationen framhålles också följande: »Särskilt betänklig framstår skatteskräpningen i sådana fall, då den grundas därpå, att den skattskyldige lojalt följt myndigheters och organisationers anvisningar att iakttaga moderation vid beräkningarna av avskrivningarna och av denna anledning underlåtit att öka sina reserver...» Det säges också att ett bolag drabbas av en straffbeskattning av den anledningen att bolaget, som icke lagligen har rätt att minska sin skattepliktiga inkomst genom avsättningar till pensionsstiftelser, trots detta förbud icke gjort detta.

Jag kan inte förstå annat än att dessa anmärkningar måste vara så pass vägande, att jag för min del, herr talman, i varje fall icke kan rösta för utskottets betänkande, utan kommer att rösta för reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Elon Andersson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elon Andersson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wehtje* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 43.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag an-

gående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. *Ang. ändring i semesterlagen m. m.*

Genom en den 29 mars 1946 dagtecknad proposition, nr 221, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester;
- 2) lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 310 av herr *Wistrand*,
- nr 311 av herr *Strand*,
- nr 316 av herr *Ericsson, Carl Eric*,
- nr 317 av herr *Hage* ävensom

inom andra kammaren:

- nr 474 av herr *Nilsson* i Göteborg, likalydande med nr 311 i första kammaren,
- nr 475 av herrar *Karlsson* i Grängesberg och *Gavelin*,
- nr 483 av herr *Henriksson*,
- nr 484 av herr *Henriksson*, likalydande med nr 316 i första kammaren, samt
- nr 485 av herrar *Dahlgren* och *Jansson* i Örebro.

I motionen I: 310, av herr *Wistrand*, hade yrkats, att propositionen skulle avslås.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionen I: 310 bifalla propositionen nr 221 oförändrad;

B. att motionerna I: 311, I: 316, II: 474, II: 475 och II: 483—485 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt; samt

C. att motionen I: 317, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete var 1 § så lydande:

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall i den om-

Första kammarens protokoll 1946. Nr 27.

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)
fattning som i denna lag sägs utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

- 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,
- 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,
- 3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och klockan 6,
- 4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller
- 5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Vid utlåtandet hade reservationer anmälts

- 1) av herr *Wistrand* utan angivet yrkande;
- 2) av herrar *Carl Eric Ericsson*, *Holmbäck* och *Andersson* i Gisselås, vilka på åberopade grunder hemställt, att 1 § i förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete måtte erhålla följande lydelse:

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall i den omfattning som i denna lag sägs utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

- 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,
- 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,
- 3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och klockan 6,
- 4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller
- 5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Vad under 3) är stadgat skall dock icke gälla arbete ombord å fartyg.

- 3) av herrar *Uhlén*, *Hermansson*, *Larsson* i Östersund, *Lundberg* och *Holmberg*, vilka ansett, att utskottets uttalande beträffande 1 § i förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet med hänsyn till vad sålunda anförts bort tillstyrka förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete med den ändringen, att 1 § erhöles följande lydelse:

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall i den omfattning som i denna lag sägs utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

- 1) arbete under jord i gruva, i stenbrott eller vid byggande av tunnel,
- 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,
- 3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 21 och klockan 6,
- 4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller
- 5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Holmbäck**: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 37 får jag hemställa,

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri behandlade lagförslagen föredragas vart för sig paragrafvis och, i den mån så erfordras, styckevis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten A föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammararens ledamot begäres.

Vad herr Holmbäck sålunda hemställt bifölls.

Punkten A.

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester.

7 §.

Denna paragraf lydde:

Semester utgår med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, och med ytterligare en halv dag för varje sådan månad, därest arbetstagaren vid månadens ingång ej fyllt aderton år. Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Med dag — — — till godo.

Dag, under — — — sådan dag.

Om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete stadgas i särskild lag.

Herr Wistrand: Herr talman! När fjortondagarssemestern år 1938 infördes här i landet under enhällig medverkan av samtliga partier, stod det mycket klart för alla, att den enda form, under vilken lämpligen en semesterlagstiftning kunde äga rum, vore att den gavs minimikaraktär så att det hänvisades till enskilda överenskommelser på arbetsmarknaden i de fall, där det kunde vara önskvärt med en längre semester än lagen stadgade. Detta framhövdes också vid den tiden av departementschefen, statsrådet Möller. Det återfinnes i den då avgivna propositionen ett uttalande av honom av bland annat följande innehåll: »Den enda framkomliga vägen vid en social skyddslagstiftning av den förevarandes natur torde vara att giva densamma en minimikaraktär.» För denna uppfattning förelåg det alldeles otvivelaktigt mycket starka skäl. Det är ytterligt svårt att för olika arbetargrupper fastställa olika slag av semester, då svårigheter uppstå i arbetet, som kunna vara synnerligen betydande. Detta har också i samband med förberedelserna av detta ärende kommit fram på ett mycket auktoritativt sätt bl. a. i yttranden från arbetarorganisationer Jag skall be att få läsa upp här, vad till exempel Svenska metallindustriarbetareförbundet skrivit om saken: »Inom metallindustrien är arbetet i allmänhet av sådan natur, att äldre och yngre arbetare äro beroende av varandras prestationer. Yngre arbetare utföra oftast enklare arbetsuppgifter som förberedelser till sådana arbeten, som senare utföras av äldre arbetare. Denna beroendeställning är givetvis skiftande inom olika företag. Vid vissa företag är beroendet av yngre arbetare mycket stort, medan däremot vid andra företag detta beroende är avsevärt mindre. Det vore givetvis önskvärt, särskilt ur folkhälsosynpunkt, att den lagstadgade semestern för sådana arbetare, som befinna sig i uppväxtåren, kunde fastställas till längre

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)
tidsperiod än för arbetstagare i övrigt. De praktiska svårigheterna äro dock så stora, att det är omöjligt att skapa ett rättvist system.» Detta säger landsorganisationens största yrkesförbund. I ett annat samband säger samma förbund: »En differentiering av semestern skulle, även om betydande svårigheter av praktisk art föreligga, vara möjlig att genomföra. Hur än differentieringen företages kommer den dock att ge anledning till missnöje och motsättningar mellan parterna på arbetsmarknaden.» I liknande riktning har också Svenska gjutareförbundet yttrat sig.

Det föreligger således mycket stora praktiska svårigheter på arbetsmarknaden att genomföra en legalt differentierad reglering av semestern. Redan detta bör enligt min mening ge anledning till synnerligen stora betänkligheter mot att gå med på en sådan reglering, som här föreslås av Kungl. Maj:t. Härtill bidrager även den synpunkten, att vi här i landet redan ha en legal semester, som är den längsta, som på lagstiftningsväg finns genomförd i något land. Det är ju så, att den internationella konvention, som finns utarbetad i semesterfrågan, inte sträcker sig längre än till en semester på sex dagar, en internationell konvention, som dock, såvitt jag vet, inte blivit ratificerad i en hel del industriländer av med vårt land jämställd typ. Man kan därför, även om man ställer sig gynnsam till själva kravet att bereda vissa arbetargrupper en längre semester, ställa sig mycket betänksam till klokheden att genomföra en lagstiftning på området på sätt, som nu är föreslaget.

Jag vill emellertid, herr talman, anföra ytterligare en synpunkt. Vi ha beslutat vid denna riksdag — och stå antagligen inför ytterligare beslut — om mycket vittgående sociala åtgärder och mycket vittgående sociala utgifter. Det har gång på gång betonats, att förutsättningen för att vårt land skall kunna bära dessa utgifter är att produktionen inte endast uppehålls utan även ökas. En utpräglad brist på arbetskraft råder för närvarande. Jag vågar ifrågasätta, om det under sådana förhållanden är klokt — vilken uppfattning man eljest må ha till frågan om längre semester för vissa arbetargrupper — att nu i detta läge gå in för en lagstiftning, som inte kan undgå att medföra en avsevärd minskning i antalet arbetstimmar här i landet.

Man kan säga, att det här gäller en skyddslagstiftning. Det gäller att bereda vissa arbetare större rekreation, och man hoppas få tillbaka den tid, som åtgår härför, i form av bättre arbetsprestationer, när vederbörande återkomma styrkta till arbetet. Jag vågar säga att så knappast kan ske i förevarande läge. I varje fall kan man inte nå kompensation i full utsträckning; det är inte gärna tänkbart.

Jag skulle med den inställning, som jag har till frågan, egentligen förordas yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Då emellertid utgången är ganska klar och det kanske underlättar proceduren i någon mån, om jag inte gör ett sådant yrkande, skall jag avstå därifrån. Kammarrens tid har ju synnerligen under denna dags debatter ändock tillräckligt missbrukats. Jag skall därför nöja mig med, herr talman, att till protokollet ha fått uttala mina synnerliga betänkligheter mot att genomföra en lagstiftning av den art, som här är ifrågasatt.

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! Jag vill först ge min anslutning till de uttalanden, som här äro gjorda av herr Wistrand. Jag kunde också ha nöjt mig med att instämma med honom, men då jag hade för avsikt att i visst avseende komma med ett speciellt yrkande, har jag måst avgiva en särskild reservation, som jag nu något vill motivera.

Innan jag gör detta, vill jag emellertid särskilt framhålla det egendomliga förhållandet, att man nu, då det råder en utomordentligt svår brist på arbets-

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

kraft, stiftar lagar, som enligt min mening måste ytterligare öka denna brist. Vi hade ju för några dagar sedan i denna kammare en interpellationsdebatt, där det med all önskvärd tydlighet framgick, att myndigheterna — i detta fall representerade av statsrådet Sträng — gjorde mycket stora ansträngningar för att tillgodose behovet av arbetskraft. Man har särskilt från lantbrukarhåll framfört sina betänkligheter inför läget och framhållit de mycket stora svårigheter, som man där har att dragas med på grund av bristen på folk. Vi ha också sett i pressen, att det från ansvarigt regeringshåll satts i fråga att man nu skulle begagna sig av pensionärer för att fylla ut luckorna bland arbetarmassorna. Samtidigt härmed kommer man nu med en lag, som ytterligare ökar svårigheterna att skaffa folk, i det att stora grupper, som inte tidigare haft tre veckors semester, nu skola komma att få denna förmån.

Jag vill i detta sammanhang inte alls yttra mig om behovet av det ena eller andra i det här avseendet. Jag har emellertid känslan av att man kanske under den nuvarande mycket svåra situationen på arbetsmarknaden, skulle kunna ha nöjt sig med att inte nu sätta en sådan lag som den här föreliggande i kraft.

Vad sedan beträffar sjöfarten, förhåller det sig väl så, vilket torde vara kammarens ledamöter bekant, att sjöfarten är den kanske mest internationella av alla näringsgrenar; det är fallet såväl i Sverige som i andra länder. Man har ju också av den anledningen sökt att träffa internationella överenskommelser om de regler, efter vilka man bör ordna arbetet och levnadsförhållandena ombord på fartyg. I det syftet anordnades också — det var i november förlidet år — en internationell konferens i Köpenhamn, där svenska regeringen och svenska intressen från såväl arbetar- som arbetsgivarsidan voro representerade. Denna konferens var en föregångare till den konferens, som för närvarande pågår, anordnad av internationella arbetsbyrå, i Seattle i Nordamerika. Där har man tagit upp till behandling alla de sociala frågor, som beröra sjöfolkets anställning ombord på fartyg. Såvitt jag vet — jag tror jag kan säga det alldeles bestämt — har man icke där från något håll, alltså inte heller från svenskt, framfört krav på så långt gående bestämmelser i fråga om semester, som införts i denna lagstiftning. Man har inte ifrågasatt någon annan differentiering beträffande semestern för de ombordvarande än skillnaden mellan semesterns längd för befälet å ena sidan och besättningen å andra. I detta förslag avser man emellertid att göra en differentiering i semesterns längd för besättningsmän. Jag vill inte yttra mig om huruvida detta kan vara behövt eller inte, men så mycket torde väl ändå vara ganska säkert att man inte bör från svenska myndigheters sida för svensk sjöfart stifta lagar, som gå längre än de lagar, som man har för avsikt att ge internationell giltighet. Detta kommer ju ovillkorligen att medföra, att man försätter den svenska sjöfarten i ett sämre läge än den utländska.

Jag vot, att utskottsmajoritetens företrädare — vilken av herrarna det nu blir — på detta kommer att svara, att sjöfarten har haft sådana konjunkturen, att den utan svårigheter kan taga de kostnader, som äro förenade med denna utökning av semestern. Det är sant, att sjöfarten under de år, som nu gått, haft mycket goda konjunkturen och förtjänat pengar, mycket pengar, kanske för mycket pengar, men det är en situation, som är ganska enastående i sjöfartens hela historia, och jag tror inte att man kan räkna med att denna situation skall bestå så länge till. Det har också visat sig, då sjöfartens skatteförhållanden nyligen behandlades i samband med krigskonjunkturskattens avskaffande, att såväl — som jag förmodar — regeringen som bevillningsutskottet och riksdagen haft ögonen öppna för att sjöfarten kan komma i en situation, som är helt och hållet olika den nu rådande, och från de ansvarigas

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

sida har man tagit stor hänsyn till detta förhållande. Att man då här i detta land nu utan vidare vill framskapa en lagstiftning sådan som denna, finner jag icke stå i överensstämmelse med de skyldigheter, som man kan anse att våra myndigheter ha gentemot denna för landet mycket viktiga näringsgren.

Det föreligger också en annan omständighet, som jag skulle vilja peka på. Enligt lagen kommer sjöfolket under vissa förhållanden att inräknas bland den grupp arbetare, som anses ha s. k. pressande och hälsofarligt arbete. Lagen föreskriver nämligen, att om minst fyra timmar av arbetstiden äro förlagda under tiden mellan klockan tio på kvällen och klockan sex på morgonen, skall detta arbete anses vara pressande och hälsofarligt. Det förefaller mig nu, som om den, som skrivit denna del av lagen, har haft mycket litet reda på de praktiska förhållandena ombord på fartyg. Ty det är så långt ifrån, att detta nattarbete till sjöss kan anses särskilt pressande och hälsofarligt, att enligt min mening, som haft att göra därmed under en lång följd av år, är förhållandet rakt motsatt. Arbetet till sjöss försiggår ju av naturliga skäl och sedan många århundraden tillbaka i vakter. I regel är det så, att dessa vakter äro uppdelade i två skift. Nattvakten börjar då på kvällen klockan halv åtta och håller på till klockan tolv. Sedan är det ny vakt från klockan tolv till klockan fyra, och sedan ytterligare en vakt mellan klockan fyra och klockan åtta, då dagvakten tar vid. Den tid, under vilken det alltså skall anses pressande och hälsofarligt att arbeta, har man i regel — det finns ju undantag — tre man på vakt. Av dessa tre man är det en, som styr, en annan, som står på utkik, under under det att den tredje ligger på däck och sover någonstans. När sedan mannen till rors skall avlösas, avlöses han av utkiken. Utkiken i sin tur avlöses av den, som legat och sovit en eller en halv timme, och den, som stått till rors, blir då ledig och får gå ned för att söka få den vila, han kan få.

Man kan ju knappast säga, att detta är ett pressande arbete. Jag vet inte, om någon av kammarens ledamöter varit ute till sjöss, men jag tror, att om någon varit det och vill ge till känna sin ärliga uppfattning om karaktären av detta arbete, han inte under några omständigheter kan karakterisera det som pressande och hälsofarligt.

Jag tror inte heller, att avsikten med lagen varit, att den skulle verka på det sättet. Jag kan inte föreställa mig att någon, som känner till dessa förhållanden och blivit tillfrågad, kan anse att lagens bestämmelser om pressande och hälsofarligt arbete böra vara tillämpliga på sjöfolket. Om den, som anser det, måste jag säga, att han inte har något begrepp om hur arbetet till sjöss går till. Att sjöfolket arbetar i skift, är visserligen sant, men det är ett skiftarbete, som inte är på något sätt betungande eller arbetsfyllt. Jag vill nämna, att man på ett och samma fartyg, som till exempel gör en resa till längre bort liggande farvatten, i regel har sex man, som äro sysselsatta med dessa vakter, då man har tvåvaktsystem. Utom dessa sex man finns det ett par, tre man — det är beroende på hur många, som äro anställda ombord — som arbeta som s. k. dagmän. Dessa dagmän sysselsättas precis som vanliga arbetare i land, men deras arbete är utan tvivel mera betungande än det arbete, som de utföra, vilka ha vakt och som ha normalt arbete under fyra, fem timmar om dygnet och för övrigt ett mycket lätt arbete. Nu skulle det mycket egendomliga förhållandet inträffa, att av de ombordvarande de män, som äro dagmän, överhuvud taget inte skulle komma i fråga, när det gäller denna ökning av semester, utan fortfarande skulle ha fjorton dagars semester, under det att de, som ha ett vida lättare arbete, skulle få tre veckors semester.

Jag tycker, att hela detta förslag, vittnar om att man inte har tänkt igenom detta problem på ett sätt, som vore skäligt och befogat och som man skulle kunna ha rätt att fordra, innan en lag som denna sättes i kraft. Jag vill särskilt

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

erinra om att kommerskollegium — det är i själva verket flera institutioner, som gjort det, men jag vill särskilt åberopa kommerskollegium — i sitt yttrande, angående lagen har avstyrkt dess genomförande.

Jag skall därför, herr talman, be att få framställa ett yrkande i enlighet med den vid andra lagutskottets utlåtande fogade reservationen av herrar Holmbäck, Andersson i Gisselås och mig.

Herr Uhlén: Herr talman! Eftersom herr Wistrand avstod från att yrka avslag, har jag ingen anledning att utförligare bemöta vad han sagt. Jag skulle emellertid vilja framhålla ett par synpunkter, men skall göra det helt kort för att inte alltför mycket förlänga debatten.

Då herr Wistrand liksom också herr Ericsson räknar med att en förlängning av semestern för de kategorier, som det här är fråga om, a priori kommer att medföra ett minskat arbetsresultat, hävda de en uppfattning, som strider såväl mot semesterns syfte som hittills inkasserade resultat av tidigare semester- och arbetstidslagstiftning. Syftet med denna ändring av lagen är att den arbetskraft, som det här är fråga om, alltså minderåriga och de, som ha särskilt ansträngande arbete, skola få en med en vecka utökad rekreation per år. Syftet med detta är självklart att förbättra folkhälsan, speciellt vad de unga beträffar, alltså i den åldern, då det är särskilt viktigt att fara varsamt fram med arbetskraften. Om lagen motsvarar sitt syfte, förbättras folkhälsan, och en förbättrad folkhälsa brukar inte som sekundärt resultat medföra en försämring men däremot en förbättring av arbetsresultatet.

Naturligtvis kommer det att uppstå vissa svårigheter vid övergången till den nya ordningen, sådana anpassningssvårigheter, som alltid äro förknippade med näringslivets anpassning till lagar av med denna jämförlig karaktär. Men dessa svårigheter kunna naturligtvis i detta fall liksom alltid annars övervinnas, och sedan de första anpassningssvårigheterna äro övervunna, kan man ju inkassera som en verkan av denna lag enbart gynnsamma erfarenheter, liksom man kunnat göra tidigare i alla jämförbara fall. Jag skall med dessa ord avstå från att uppehålla mig vid de mera allmänna synpunkterna.

Jag skall sedan be att gentemot herr Ericsson få framhålla, att det inte finns anledning att undantaga sjöfarten från denna lags giltighetsområde. Sjöfolket arbetar ju under sådana förhållanden, att de i allmänhet kunna anses betydligt mera vanlottade än alla andra löntagare. Man bör inte ytterligare försämrade deras förhållanden. Det skulle vara en uppenbar orättvisa att från denna lags tillämpning undantaga en sådan grupp arbetare, som i så många avseenden kan räknas bland de vanlottade löntagarna. Jag tycker, att det till och med borde ligga i sjöfartens eget intresse, att man, åtminstone i stort sett, ger samma förmåner åt sjöfartens arbetstagare, som näringslivet i övrigt ger sina arbetare. Vägrar man sjöfartens folk de förmåner, som gälla för andra, kan sjöfartsnäringsen få erfara vissa konsekvenser av detta, nämligen svårigheter att rekrytera arbetarkåren. Jag skulle tro, att sjöfartsnäringsen kommit i kontakt med sådana svårigheter tidigare, och ju större orättvisor man begår mot de i sjöfarten anställda, desto större måste dessa rekryteringssvårigheter bli.

Herr Ericsson talade om att skiftarbetet inte för sjöfolkets del kunde anses vara något särskilt pressande arbete. Jag vill då erinra om att läkarvetenskapen och arbetarskyddslagstiftningen ha varit eniga om att nattarbete i och för sig är mera pressande än dagarbete, oavsett om arbetet i sig självt är fysiskt ansträngande eller inte. Den allra äldsta delen av vår arbetarskyddslag innehåller därför också en bestämmelse, som innebär förbud mot att använda kvinnor för nattarbete inom industrien. Redan på det tidiga stadium, när den lagen stiftades — jag vill minnas det var någon gång på 1880-talet — räknade

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

man med såsom ett faktum, att nattarbete i och för sig är mera pressande än dagarbete, oavsett hur ansträngande själva arbetet än må vara. Jag anser alltså, herr talman att det inte finns någon anledning att undantaga sjöfolket, utan att det tvärtom finns mycket stor anledning att låta sjöfartens folk få del av denna lilla förmån.

I stället för att taga bort någonting av den föreslagna lagen, ha vi, några reservanter, ansett att man bör göra ett tillägg. Vi ha nämligen i vår reservation förordat det yrkande, som har framställts i motion nr 311, nämligen att sådana arbetare, som arbeta med byggandet av tunnlar, skola jämsställas med gruvarbetare, som arbeta under jord, och stenarbetare, som arbeta i stenbrott under jord. Stenbrott under jord förekomma i mycket begränsad utsträckning i vårt land, medan det däremot under de senare åren har förekommit tunnelarbete i mycket stor utsträckning i sammanhang med de stora kraftverksbyggena, där man i åtskilliga fall har byggt kilometerlånga tunnlar, i vilka arbetarna ha varit sysselsatta ett eller ett par år. Tunnelarbetarna ha som regel arbetat under mycket svårare förhållanden än gruvarbetare i allmänhet göra, ty förhållandena i ett tillfälligt arbete äro naturligtvis alltid mera primitiva än i ett varaktigt arbete, t. ex. i en gruva eller ett stenbrott. Vi ha alltså ansett det rimligt, att även de, som äro anställda för att utföra tunnelarbete, inbegripas i lagens tillämpning, i synnerhet som dessa arbetare i regel få gå ifrån ett tunnelarbete till ett annat och sålunda kunna vara sysselsatta med sådant arbete i flera år med korta avbrott eller i vissa fall utan några avbrott alls.

Vi ha vidare förordat, att tiden för nattskiftets början, som i den av utskottet förordade lagtexten har fixerats till klockan 22, skulle ändras till klockan 21. Vi ha ansett att natten inträder redan klockan 21 åtminstone i större delen av vårt land — kanske till och med på många orter mycket tidigare — och ha därför ansett det rimligt att denna tidpunkt fixeras till klockan 21 i stället för klockan 22. Vi ha alltså förordat en ändring i enlighet därmed.

Med dessa ord, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag med de ändringar som föreslås i reservationen nr 3.

Herr **Wistrand** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot herr Uhléns uppfattning, att en längre semester skulle medföra oförändrade eller kanske förbättrade arbetsresultat, skulle jag vilja fråga: varför befanns det då angeläget under krigstiden, när förhållandena delvis liknade de nuvarande, att suspendera vissa arbetstidslagar?

Herr **Strand**: Herr talman! Den siste ärade talaren ställde en fråga, visserligen inte till mig, utan till herr Uhlén. Jag vill emellertid för min del omedelbart besvara den så, att det kan finnas anledning att suspendera denna lagstiftning under en kortare tid, då behovet av arbetskraft är särskilt påtagligt och då de svårare verkningarna av ett sådant avsteg från vad som i allmänhet gäller inte kunna bli så särskilt stora.

Det var emellertid inte för denna saks skull jag hade begärt ordet. Jag skulle till vad herr Wistrand i sitt första anförande sade vilja framhålla, att de olägenheter, som skulle följa med olika längd på semestern för olika arbetargrupper, icke kunna vara oöverkomliga, eftersom man i våra statliga och kommunala verk har differentierad semester, medan man däremot inom industrien i allmänhet håller sig till en ensartad semester och därför är van vid att samtliga arbetare befinna sig på arbetsplatsen på en gång. Kommer man in i andra förhållanden i detta avseende, så tror jag också att man kan inrätta sig efter dem utan att det blir några svårare följder för produktionen. Meningen med den längre semestern för de yngre arbetarna måste ju vara den, att man skall

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

bereda dem längre ledighet under den tid, då de växa upp, och därigenom spara deras arbetskraft under dessa år för att få bättre nytta av den längre fram. Den paragraf, som bestämmelserna återfinnas i, nämligen 7 §, har ju dessutom den förtjänsten framför andra gränsdragningar, att den har en klar linje, nämligen att arbetare, som icke ha fyllt aderton år, skola få den förlängda semestern.

Beträffande vad som återfinnes under punkt 2) i utlåtandet, nämligen lagen om förlängd semester åt vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, har jag, herr talman, väckt en motion, och det var den jag skulle vilja litet närmare motivera.

Jag medger gärna, att när det gäller undantagsbestämmelser av det här slaget är det litet svarare att få en gränslinje, som skall skilja ut vilka som skola ha de bättre förmånerna, än när det gäller exempelvis en klar ålderslinje. Det har här föreslagits, att vissa arbetare, som äro sysselsatta med arbete under jord i gruva eller stenbrott, skola ha den förlängda semestern, och jag har yrkat, att även arbetare, som sysselsättas med tunnelarbete, skola få denna förmån, eftersom de arbeta under precis samma förhållanden som arbetarna i stenbrott i varje fall. De ha dessutom i regel den olägenheten att dras med, att arbetet får bedrivas under mera primitiva förhållanden, vilket enligt min mening kan motivera en längre semester än den sedvanliga. Det har utförts mycket stora tunnelarbeten för kraftverk, och det skall utföras mycket stora tunnelarbeten i Stockholm för trafikens ordnande, och det kan vara motiverat att bereda dem, som äro sysselsatta med dessa arbeten, samma förmån som de under punkten 1 i denna paragraf angivna arbetargrupperna. Yrkandet har upptagits i reservationen nr 3 men med en formulering som avviker litet från formuleringen i motionen; i reservationen yrkas det nämligen, att arbetare, som sysselsättas vid *byggande* av tunnel, skola komma i åtnjutande av den förlängda semestern. Jag för min del har ingenting att erinra emot ändringen; reservationens formulering är kanske litet klarare och täcker i varje fall vad som åsyftats i motionen.

Motionen har ytterligare ett yrkande, nämligen att arbetare i mörkrum skall beredas en längre semester genom att hänföras till samma grupp som de, vilka nämnas i femte punkten i samma paragraf, alltså de, som utsättas för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne. Personer, som arbeta i mörkrum under en sammanlagd tid av minst fyra timmar per dygn, äro i regel sådana arbetare, som sysselsättas vid sjukhusens anläggningar för framkallning av radio- och röntgenplåtar och dylikt — det är alltså inte fråga om mörkrumsarbetare som syssla med framkallning av vanlig film — och det har redan — inom kommunalarbetareförbundets verksamhetsområde, skall jag kanske tillägga — när det gäller sjukhusen och för övrigt också inom vissa statliga inrättningar av samma slag fastställts en längre semester även för mörkrumsarbetare. Inom utskottet har man emellertid funnit, att yrkandet i motionen i många avseenden möjligen skulle försvåra lagens tillämpning och kanske utestänga vissa arbetare, som man nu anser böra få denna förmån, från rätten till förlängd semester. Jag är inte tillräckligt insatt i dessa angelägenheter för att kunna vidhålla mitt yrkande på denna punkt. Jag är övertygad därom, att om det kommer att stå på detta sätt i lagen, förändrar det inte de förmåner, som vissa kommunalanställda eller anställda vid statliga sjukhus redan ha. Jag har alltså på denna punkt intet särskilt yrkande.

När det sedan gäller det, som herr Ericsson här har talat om och som också återfinnes i en reservation, i vilken det yrkas, att sjöfolk skall undantagas från bestämmelsen att arbetare med nattjänst skola komma i åtnjutande av förlängd semester, kan jag inte dela hans uppfattning. Det kan för närvarande

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)
inte återopas några ömmande omständigheter när det gäller rederinäringen, vilka skulle motivera att sjöfolket sättes i undantagsställning i detta hänseende. Enligt min mening är en oregelbunden arbetstid alltid pressande. Det är endast under de allra första åren på sjön som sjöfolket har den uppfattningen, att sjömansyrket är någonting särskilt lockande, ja, jag tror inte att den uppfattningen varar över längre period än den första turen; sedan kommer man snart nog underfund med att arbetet på sjön såväl som alla andra slag av arbete fordrar sin man. Och om sjöfolket har en oregelbunden arbetstid, bör det enligt min mening också komma i åtnjutande av den förmånligare semestern. Detta kan vara motiverat också av ett annat förhållande, nämligen att sjöfolket får utföra sitt arbete borta från hemmet. De ha icke tillfälle att, om de äro gifta, vara tillsammans med sina familjer, utan de tvingas att uppehålla sig på fartygen långa perioder, och om något skulle motivera en särskild förmån, borde det väl vara dessa arbetsförhållanden, som alltid följa med arbete på annan plats än hemorten. Kunnna dessa personer genom en förlängd semester beredas tillfälle att vistas i hemorten tre veckor under ett år i stället för två som tidigare, tycker jag det bör vara dem väl unnat.

Vad jag för min del mest har att erinra mot bestämmelserna i den här paragrafen är, att vederbörande arbetstagare skola ha arbetat på det sätt, som säges i lagen, under minst sexton av månadens trettio dagar, vilket betyder att den, som regelbundet skiftar arbetstid varje vecka, så att han har dagskift den ena veckan och nattsift den andra, inte kommer att bli berättigad till någon förlängd semester. Jag tror att det kommer att bli tvistigheter beträffande arbetstidens förläggning i många fall, där arbetet ordnas på sådant sätt. Där man inte regelbundet har en sådan skiftgång, kommer nog skiftgången att ordnas med hänsyn till semesterbestämmelserna, alltså på det sättet, att arbetsgivarna slippa ge den förlängda semestern åt arbetare, som arbeta i nattsift, ehuru inte i den omfattning som föreskrives i denna lag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Uhlén m. fl. avgivna reservationen nr 3.

Herr **Forslund**: Herr talman! Då utskottets ärade ordförande inte är i tillfälle att här närvara och då jag delar den uppfattning, som tar sig uttryck i utskottsmajoritetens utlåtande, ber jag att få säga några ord.

Jag vill påminna därom, att det förslag, som nu har förelagts riksdagen, har föregåtts av beredning av särskilt tillkallade sakkunniga, och den beredningen har sedermera resulterat i det förslag, som utskottet vill rekommendera till antagande. Jag vill då säga till dem, som vilja göra ytterligare tillägg eller ställa ytterligare krav, att föredragande statsrådet ju har anfört, att det mycket väl kan tänkas att det finns andra arbetargrupper, som borde kunna komma i fråga för åtnjutande av denna förmån, men att det bör bli framtiden, som får utvisa detta, och att dessa spörsmål få bli föremål för samma utredningsförfarande som har tillämpats beträffande de frågor som utskottet föreslår nu skola avgöras.

I anledning av herr Wistrands uttalande om att semesterbestämmelserna skulle vara av minimikaraktär får jag säga, att de förbättringar, som här ske, inte ändra karaktären av det som tidigare har fastställts och uttalats. Det är givet, att denna förbättring av semesterlagen inte förtar innebörden, utan att denna lag fortfarande har en minimikaraktär, och det framgår väl bäst därav, att det finns många medborgare här i landet som ha vida längre semester än vad semesterlagen föreskriver, detta antingen enligt kollektiva avtal eller genom överenskommelse på annat sätt med staten eller annan arbetsgivare. Det finns ju människor som ha sig tillförsäkrad en semester på inte bara tolv da-

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

gar, utan fyrtiofem dagar, vilket visar att semesterlagen, sådan den nu blir avfattad och sådan den tidigare har varit avfattad, måste anses ha minimikarakter. Jag är för min del inte alls främmande för tanken, att de i produktionen i allmänhet arbetande människorna, i den mån vårt land har möjligheter därtill, böra kunna komma i åtnjutande av en något bättre semester än vad som här föreslås. Ingen av oss vill framställa något förslag om att vi skola skriva ned semestern för någon grupp av medborgare här i landet, men man kan fråga sig: om det råder brist på arbetskraft i så stor omfattning, som nu är fallet, kunna då inte de, som ha de långa semestrarna, kanske vara vänliga att avstå någon dag för det produktiva arbetet i stället för att hävda att de vidgade förmåner, som man nu vill införa, skulle skada vår produktion? Jag anser att herr Wistrands resonemang brister i logik, ty han är icke omedveten om hur det faktiskt förhåller sig här. Det skulle vara mycket intressant att få en inventering av hur många människor, som ha sin semester ordnad på det och det sättet, så att vi finge se, hur många som ha bättre förmåner än vad som anges i denna lag, som nu är ifrågasatt.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om de förslag, som ha ställts dels om undantag från lagen och dels om tillägg till densamma. Då ber jag att till herr Ericsson få säga, att jag har sysslat åtskilligt med de här sakerna, som beröra sjöfartsnäringen, och att det för mig är fullständigt klart, att det är en tradition att företrädarna för arbetsgivarintresset inom sjöfartsnäringen anse det som en helig plikt att se till, att denna näring behandlas annorlunda än varje annan näring — det gäller inte bara här i landet, utan det är en internationell företeelse, som tar sig bäst uttryck däri, att sjöfolkets intressen inte kunna behandlas på vanliga internationella kongresser, sådana som vi ha inom vår arbetsorganisation, utan det skall vara speciella konferenser för sjöfolket, konferenser som nu ha pågått en tid ute i världen och för vilka man får sätta till tid och arbetskraft. Jag betraktar det därför nästan som en yrkesplikt för herr Ericsson, att han talar på sätt han gör. Änskönt herr Ericsson har pläderat för sin sak inom utskottet och även haft medhjälpare där, har han inte kunnat övertyga utskottet om att sjöfartsnäringen skulle befinna sig i ett sådant läge, att den bör vara undantagen från vad man skall stadga för medborgare i övrigt här i landet.

Beträffande det yrkande, som här har framställts om att de, som arbeta i tunnelarbete skola jämställas med gruvarbetare och arbetare vid stenbrott under jord, får jag säga, att utskottet har ansett, att om man skulle föra in ordet tunnelarbete i lagtexten, måste vi kunna klart definiera vad som menas med tunnelarbete. Det finns en mängd olika typer av tunnlar, och om somligt tunnelarbete måste man säga, att det icke alltid medför samma besvärligheter som om det gäller att arbeta i en gruva. Dessutom är det väl så, att det, som här i lagen åsyftas, är arbete av stabil karaktär, alltså stadigt återkommande, under det att tunnelarbete är av tillfällig art. Det är liksom allt annat byggnadsarbete övergående, och änskönt vi nu ha haft en period med mycket långvarig byggnadsverksamhet, är ju speciellt tunnelarbetet av mera tillfällig art.

Vad det gäller en sak som herr Strand talade om, nämligen arbete med röntgen, så har han ju själv nu funnit, att vad utskottet har sagt på den punkten är riktigt, nämligen att man inte är övertygad om att ett bifall till det i motionerna framställda yrkandet skulle vara till nytta för dem, som arbeta på detta område, men att det snarare kunde komma att krångla till saken. Nu är det ju dessutom så, att det arbete, som man här syftar på, är föremål för en särskild inspektion, nämligen av radiofysiska institutionen vid karolinska institutet. För varje fall när det gäller anställda inom den här branschen tillfrågas denna institution och får avge sitt sakkunniga yttrande, och inför utskottet har

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

det tydligt och klart angivits, att med den tillämpning, som hittills har rått på detta område, bör man kunna känna sig väl tillfreds utan att gå in på en sådan ändring, som motionärerna här ha tänkt sig.

Det är dessa punkter som ha berörts här i debatten, och jag tror att vi nu göra bäst i att bifalla utskottets hemställan — sedan må det bli framtidens sak att förbättra denna semesterlag på sätt som då är möjligt.

Herr **Berg, Robert:** Herr talman! När lagstiftningen om tolv dagars semester genomfördes i vårt land, skedde ju inte detta utan protester från det privata näringslivets representanter — man profeterade om att företagen inte skulle förmå bära de väsentligt ökade utgifterna. Samma åsikt framföres nu, när det gäller en utökning av semestern. När den första semesterlagen antogs, lämnades rätt stora grupper av medborgare utanför lagstiftningen, d. v. s. de kommo icke i åtnjutande av semesterrätt. Därför måste lagstiftningen efter några år justeras, så att en hel del arbetstagare med tillfällig anställning eller med deltidsanställning fingo förbättrade semesterförhållanden.

Den utökning av semesterrätten, som nu är ifrågasatt, avser ju för det första ungdomen, för det andra arbetare under jord, för det tredje skiftarbetare och slutligen även sjömännen. Nu framhålla det privata näringslivets intressenter de svårigheter, som knappheten på arbetskraft medför. Men därvid kan man nog ha anledning fråga sig: vilket är dyrbarast, ungdomen eller de värden som skulle gå förlorade genom en utökad semester? Jag har den uppfattningen, att man bör se till att skydda ungdomen så långt som möjligt, så att den inte tar skada till följd av långvarigt och strängt arbete.

Den lektion, som herr Ericsson gav oss om sjömännens förhållanden, var riktig, men den led av en brist, nämligen att den inte var fullständig. Han talade om att sjömännen ombord på ett fartyg äro indelade i vakter och att de tjänstgöra fyra timmar åt gången och sedan få gå och lägga sig. Det är tre man i varje vakt, och herr Ericsson säger att en står till rors och en står på utkik medan den tredje ligger och sover. Jag undrar, herr Ericsson, vilken förste styrman på ett fartyg som skulle tillåta att den tredje mannen i vakten skulle få ligga och sova? Jag ifrågasätter om det någonsin tillåtes.

Vidare vill jag påpeka, att herr Ericssons bevisföring led av en annan brist. Det är ju inte obekant för herr Ericsson att våra trampbåtar åtminstone förr ofta seglade med för kort manskap, och om det på en sådan båt fattades tre man, hur skulle man då kunna indela manskapet i vakter om tre man? I sådana fall fick man tillämpa ett annat system, nämligen att låta sjömännen arbeta i åtta timmar och sova i fyra. Sådant har också passerat.

Nu säger herr Ericsson att nattjänstgöringen, skiftindelningen med nattvakt o. s. v., inte innebär något pressande arbete. Nej det kan man nog säga så till vida, att det inte anstränger nerverna på samma sätt som vanligt kroppsarbete, men nattarbete är i alla fall nattarbete, och man kan nog säga att sjömännens nattarbete är av den karaktär, att det fullt motiverar en utökad semester för sjömännen.

En omständighet, som vi inte skola glömma bort i detta sammanhang, är sjömännens ständiga vistelse till sjöss mellan två relingar. Jag undrar om denna tillvaro är så synnerligen angenäm. Man kan ju också fråga sig: varför äro sjömännen så angelägna om att, sedan de ha varit till sjöss några år, få en anställning i land och slippa att fara på sjön? Det är givetvis någonting med detta arbete som inte är som det skall vara, och jag tror att detta fullt kan motivera en utökning av semestern.

Vad slutligen gäller arbetare under jord får man väl inte förundra sig över att dessa människor behöva en längre rekreation än vad det möjligen kan

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

tyckas att arbetare behöva, som ha sitt arbete ovan jord, och att man från statsmakternas sida har ansett att man bör utvidga deras rätt till semester. Inom de kommunala förvaltningarna har man redan tillerkänt stora grupper, såväl tjänstemän som kollektivanställda, väsentligt längre semester än man har inom det privata näringslivet. Det bör då inte förtänkas dessa människor, som äro sysselsatta framför allt under jord, att få denna utökning av semestern.

Jag skall, herr talman, inte ta upp tiden längre, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring som innefattas i reservationen nr 3 av herr Uhlén m. fl.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill deklarerera, att om jag närvarit vid behandlingen av detta ärende i utskottet, skulle jag givetvis ha anslutit mig till den reservation som avgivits av herr Uhlén m. fl. När man i denna reservation påyrkar, att lagstiftningen även skall omfatta arbete vid byggande av tunnel, finner jag detta fullt naturligt. Det torde som bekant inom vattenfallsverket finnas en del arbetare, som äro speciellt avdelade för dylikt arbete och oftast sysselsättas därmed. Om dessa torde man kunna säga, att de på sätt och vis arbeta under samma förhållanden som en person, som arbetar i en gruva. Det är samma obehag på grund av mörkret, fuktigheten och den unkna luften.

Givetvis kan det, såsom herr Forslund sade, på det området finnas arbetare, på vilka lagstiftningen skulle bli tillämplig, ehuru så inte borde vara fallet. Men det är alltid så med varje social lagstiftning att det alltid kommer att finnas gränssfall, och den omständigheten, att det även i detta fall existerar gränssfall, bör inte föranleda, att man icke vågar sig på en lagstiftning. Sådana gränssfall får man bedöma med hänsyn till vad som i det speciella fallet är utmärkande för verksamheten.

Jag begärde emellertid ordet närmast för att yttra mig om en motion nr 317, som jag har väckt och vari jag särskilt har pekat på en grupp av manliga och i stor utsträckning även kvinnliga arbetare, som äro sysselsatta i *kemiska tvättinrättningar*. Det torde kunna sägas, att det farliga arbete, som de syssla med vid rengöring av kläder med användande av kemiska medel, ännu inte har observerats i någon större utsträckning. Jag har därför ansett det vara särskild anledning att väcka denna motion.

Verksamheten med kemisk tvätt är på frammarsch. De i kemiska tvättinrättningar anställda hålla för närvarande på att organisera sig. De ha meddelat mig, att antalet anställda på det området nu uppgår till ca 2 400, men verksamheten går som sagt framåt. Nya kemiska tvättinrättningar komma till undan för undan.

Det har befunnits — jag har själv haft tillfälle att konstatera det — att en del av dessa människor bli fördärvade ganska tidigt. De måste syssla med vissa kemiska ångor som äro giftiga. Följden av detta blir ofta, att de efter en tid falla offer för en sjukdom, som gör det omöjligt för dem att arbeta. De känna obehag och ha huvudvärk, och arbetsförmågan minskas undan för undan. Jag tror inte att vederbörande tillräckligt ha observerat de risker, som föreligga för dem. Jag har sålunda väckt min motion för att man skall observera, att det blir fler och fler som syssla med detta farliga arbete.

Jag har hört en läkare säga, att det bästa sättet för dessa människor att återvinna hälsan är att vistas i friska luften. Han visste knappast något annat läkemedel. Därför anser jag, att dessa arbetare böra komma i åtnjutande av en förlängd semester.

Utskottet har för sin del antytt, att det är möjligt, att även dessa arbetare framdeles kunna komma i åtnjutande av den förlängda semester, varom här är fråga. Utskottet har nämligen yttrat, att det är »icke uteslutet, att förnyade

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)
undersökningar kunna giva vid handen att jämväl andra grupper av arbetstagare än de i 1 § angivna med hänsyn till det pressande eller hälsofarliga arbete, som de kunna anses utföra, böra komma i åtnjutande av förlängd semester». Jag måste emellertid säga att uttrycket att det är »icke uteslutet» är ett ovanligt kyligt uttryck. Det bär mig emot, när det gäller sådan här social lagstiftning, att inskränka mig till att säga att det »inte är uteslutet», att man kanske kan få anledning att göra någonting på området. När det gäller en stor del av dem, som ställas utanför denna lagstiftning, kan man med tämligen stor bestämdhet påstå, att det inte blott »icke är uteslutet» utan tvärtom tämligen säkert, att de behöva en skyddslagstiftning av det här slaget. Jag uttalar alltså den förhoppningen, att den utredning, som man talar om, verkligen blir av och att den *snarast* leder till ett resultat i form av en utvidgning av denna lagstiftning.

Såsom saken ligger till, finns det ingen möjlighet för mig att yrka bifall till motionen. Men jag har velat hålla detta anförande för att klargöra för den utredning, som kan få hand om dessa frågor, att det här gäller ett område, som bör observeras, och att man bör överväga, huruvida inte även dessa människor böra komma i åtnjutande av förlängd semester.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! Utöver det som herr Forslund har yttrat för att närmare motivera utskottsmajoritetens ståndpunkt skall jag be att få säga några ord för att framhålla denna saks rent principiella sida, när det gäller att göra lagen tillämplig på sådana yrkesgrupper som inte tagits med i propositionens förslag.

Förmodligen kommer det att bli på det sättet, att allt fler yrkesgrupper komma att anse, att de äro lika berättigade att få en längre semester som de yrkesgrupper lagen omnämner. Detta kommer sannolikt att leda till att motioner väckas här i riksdagen, kanhända under ett flertal år framåt. Om nu riksdagen handlade på det sättet, att den med anledning av en enskild motion gjorde lagen tillämplig på en sådan grupp som i detta fall tunnelarbetarna, utan att denna arbetargrups vare sig sammansättning eller arbetsförhållanden hade närmare undersökts, skulle det ju betyda, att man sloge fast den principen, att riksdagen på grund av ett yttrande av ett utskott, i detta fall andra lagutskottet, skulle fatta ståndpunkt till sådana saker, utan att ärendet hade i vanlig ordning beretts. Oavsett vilken uppfattning man har om lämpligheten av att införa tunnelarbetarna under lagen, är det inte lämpligt att göra det ur den synpunkten, att man därmed också slår fast en princip, som det kan vara tvelaktigt huruvida riksdagen kan följa.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Uhlén: Herr talman! Jag fick en fråga av herr Wistrand. Om jag inte missuppfattade den, frågade han, varför man upphäver arbetarskyddslagar då man vill ha mera arbete utfört. Det skulle knappast vara nödvändigt att svara på den frågan. Herr Wistrand vet lika väl som jag och vilken annan som helst med erfarenhet från industriella arbetsplatser, att man kan pressa arbetskraften temporärt mycket hårt och därigenom få mera arbete utfört. Man kan upphäva arbetarskyddslagar och ta ut övertidsarbete — vilket vi får övrigt göra här i kammaren i dag! Men en sådan temporär pressning av arbetskraften, i synnerhet om det blir under en längre tid såsom t. ex. under ett krig, medför verkningar rakt motsatta dem som man har avsett att ernå genom en sådan reform som den vi nu diskutera. Här är det fråga om att förbättra folkhälsan och därigenom erhålla ett bättre arbetarmaterial. Genom tem-

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

porärt hård pressning av arbetskraften kan man däremot bryta ned allt som under loppet av 10, 20 eller 30 år har byggts upp i detta avseende. Detta vet herr Wistrand lika bra som jag, och därför skall jag inte vidare orda om den saken.

Jag skall vidare, herr talman, deklarerera, att jag fullkomligt delar herr Forslunds och herr Elowssons uppfattning, att det inte alltid går att skipa rättvisa beträffande olika arbetargrupper. När det gäller tunnelarbetare är det emellertid fråga om en grupp, som utan någon som helst undersökning av arbetsförhållandena kan konstateras vara fullt jämförbar med gruvarbetare och arbetare i stenbrott under jord. Skall man tala om någon skillnad, är det den, att de som spränga tunnlar t. ex. vid kraftverksbyggen få arbeta under ännu svårare förhållanden än gruvarbetare och stenarbetare under jord. Det är inte såsom herr Forslund säger fråga om några mycket kortvariga arbeten. Tunnelarbetena vid kraftverksbyggen kunna ta ända till två år. Jag skulle tro att det finns tunnlar som det tagit ännu längre tid att utföra. Och de entreprenörer, som utföra dessa arbeten, ha utbildade specialister för dessa arbeten, vilka få gå från det ena arbetet till det andra och som kanske inte bara i ett eller två, utan kanske i tio eller femton år uteslutande eller i övervägande mån få syssla med tunnelarbete.

Det är alltså i mycket hög grad motiverat, att man tar med den gruppen. Det skulle helt enkelt vara en mycket stor orättvisa att inte göra det.

Herr Holmbäck: Herr talman! Det sätt på vilket debatten har förts gör att jag anser mig böra säga några ord om min uppfattning.

För min del ser jag förslaget i stort på fullkomligt samma sätt som utskottsmajoriteten. Vid avvägningen mellan behovet av semester för dessa arbetstagare å ena sidan och näringslivets intressen å den andra, anser jag för min del att man bör följa propositionen och alltså bifalla den föreslagna lagstiftningen om semester.

Vad angår frågan om tunnelarbetet hyser jag samma uppfattning som herr Elowsson, nämligen att frågan är för litet utredd för att man nu skall kunna lagstifta därom.

Vad frågan om sjöfolket angår har herr Forslund nyss sagt, att sjöfolket icke bör principiellt undantagas från arbetarlagstiftningen. Det är också helt och hållet min uppfattning, och med utgångspunkt därifrån har jag biträtt förslaget att utöka semestern för det unga sjöfolket. På den punkten är det alltså icke någon skillnad i herr Forslunds uppfattning och min.

Beträffande frågan om nattarbetet för sjöfolket har herr Carl Eric Ericsson i utskottet utvecklat ungefär samma synpunkter som han har utvecklat här. I vissa hänseenden tror jag kanske att han inte har alldeles rätt. Jag undrar bl. a. om inte den kritik är riktig, som har riktats mot hans uttalande om att den tredje i laget skulle få sova under vakten. Men i stort sett har jag blivit övertygad av vad han har sagt, att sjöfolkets arbete på nätterna inte kan anses vara så pressande, att man behöver en särskild undantagslagstiftning. På sjön är, som någon har sagt, rymd och luft, och då är inte arbetet lika pressande som låt mig säga arbete i en gruva. Jag kan inte anse att det är någon större anledning att ingripa just på den här punkten, utan jag anser att det finns större skäl att avvakta den internationella reglering, som vi veta är under förarbete. Jag skulle vilja tillägga, att jag anser det skulle vara större skäl att genomföra en lagstiftning för tunnelarbetare än beträffande sjöfolkets nattarbete.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till reservationen nr 2, som har avgivits av herr Carl Eric Ericsson, mig och herr Andersson i Gisselås.

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

Herr **Ekman**: Herr talman! När utskottets talesman herr Forslund nyss utvecklade sina synpunkter och särskilt underströk, att utskottet hade strävat att få en lagstiftning på detta område med klara gränslinjer, tyckte jag att det var mycket bra sagt. Jag bara beklagar, att dessa intentioner inte ha fullföljts i utskottsutlåtandet, men det är väl Kungl. Maj:t som med sitt lapp-täcke här har förvirrat utskottet, och utskottet har inte vågat sig på att rätta till saken — en blygsamhet som ju dess bättre inte förekommer alltför ofta!

Det är närmast med tanke på sjöfolket som jag har begärt ordet. Jag skyndar mig att säga, att jag önskar sjöfolket allt gott som det kan få på lagstiftningens område. Som ung for jag under förra världskriget till sjöss, och jag har därför en liten aning om vad jag talar om. Jag är inte tillfredsställd med det sätt, på vilket Kungl. Maj:t och utskottet vilja att riksdagen skall lösa spørsmålet om sjöfolkets semester. Om man ur synpunkten att vilja göra väl visat sjöfolket en uppmuntran för gjorda insatser, eller om man av andra humanitära skäl vill ge dem en längre semester, skall man ge dem det på den grund att det är en avgränsad yrkesgrupp. Man skall däremot inte göra det genom att hänföra dem under en bestämmelse sådan som den utskottet här föreslår.

Bestämmelsen blir mycket svår att tillämpa på fartygen. Om man går vad man kallar 4, 5- eller 6-vakter eller 4- och 8-vakter, så brassas dessa vakter efter varje resa. Det betyder, att om sjömannen under utresan har sådan tjänstgöring, att den får tillgodoräknas vid beräkning av rätt till förlängd semester, kan han inte under hemresan få tillgodoräkna sig tiden, ty då får han inte sammanhängande det antal timmar, som lagen föreskriver för att man skall komma i åtnjutande av en längre semester.

Vidare fördras det en ny bokföring ombord på fartygen, för att man skall kunna utröna huruvida den ene eller andre sjömannen har arbetat fyra timmar mellan klockan 22 och 6 en natt.

Härtill kan läggas, att sjöfolk av de slag som går dessa vakter, alltså smörjare och eldare och lägre däcksfolk, ofta vandrar från fartyg till fartyg. Det blir därför mycket svårt att ge dem den rättvisa som lagen föreskriver.

Jag har velat säga detta, ty jag gillar inte detta lapp-täcke. Vill man av humanitära skäl ge sjömännen en längre semester, skall man göra det, men man kan knappast beträffande sjömännen åberopa samma motiv som för arbetarna i land, i gruvor, valsverk och fabriker av skilda slag. På sjön är det hög och frisk luft, och jäktet är måttligt.

Jag har, herr talman, med denna deklaration velat giva till känna, att jag kommer att rösta för utskottets förslag och den reservation, som är avgiven av herr Carl Eric Ericsson m. fl. Och jag hoppas att Kungl. Maj:t, om man vill ge sjöfolket en längre semester, till nästa år framlägger ett förslag som innebär en lösning av frågan.

Herr **Forslund**: Herr talman! Endast en kort replik. Till herr Ekman vill jag säga, att utskottet helt naturligt inte har kunnat göra en beräkning av hur tillämpningen av denna lag kommer att gestalta sig, utan det får bli här som det varit tidigare, att man får söka sig fram och försöka komma till en förnuftsmässig ordning. Det sköta nog parterna själva om.

Jag vill emellertid tillägga, att samma jämmer, som nu anföres från sjöfolkets sida i form av en reservation av herr Ericsson m. fl., hördes också när den första arbetstidslagen antogs. Även då skulle sjöfolket ställas vid sidan av lagen. Det är som jag tidigare sade en tradition, detta.

Till herr Holmbäck måste jag säga, att när man talar om det vackra och härliga i sjöfolkets yrke, glömmar man visst, änskönt vi bo i detta kalla och

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

isiga land, att det under flera månader av året inte är så trevligt att vara sjöman. Det är rykande stormar och is, som sjömannen möter, och mycket annat otrevligt. Det är inte bara fråga om att fara på Medelhavet under en vacker tid av året, utan det finns andra förhållanden också, som både herr Ericsson och herr Holmbäck tycks ha glömt bort.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den under behandling varande paragrafen.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

1 §.

Herr **talmannen** anförde: Denna paragraf kommer att föredragas styckevis på det sätt att först behandlas de tre första raderna jämte mom. 1 (»arbete under jord i gruva eller stenbrott») samt därefter vart för sig de återstående med 2), 3), 4) och 5) betecknade momenten. Sedan paragrafen blivit på detta sätt genomgången, kan tillfälle givas att framställa eventuella yrkanden om tillägg till paragrafen.

I enlighet härmed föredrogos nu

Inledningen till paragrafen jämte det med 1) betecknade momentet.

Herr **Uhlén**: Herr talman! Jag skall be att på denna punkt få hemställa om bifall till reservationen nr 3 i vad avser mom. 1 av förevarande paragraf, varigenom momentet erhåller följande lydelse: »arbete under jord i gruva, i stenbrott eller vid byggnad av tunnel».

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu ifrågavarande delen av förevarande paragraf yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av herr **Uhlén**, att kammaren skulle godkänna motsvarande del av det förslag till sagda paragrafs lydelse, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Uhlén** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner den nu föredragna första delen av 1 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 37 tillstyrkta förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Uhléns yrkande i ämnet.

Första kammarens protokoll 1946. Nr 27.

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Det med 2) betecknade momentet.

Godkändes.

Det med 3) betecknade momentet.

Herr **Uhlén**: Herr talman! I denna punkt ber jag få yrka bifall till andra delen av reservationen nr 3, vilket innebär, att siffran 22 ändras till 21.

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det nu föredragna momentet samt vidare, enligt herr *Uhléns* yrkande, därpå att kammaren skulle godkänna motsvarande del av det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Uhlén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det med 3) betecknade momentet i 1 § av det under behandling varande lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Uhléns* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

De med 4) och 5) betecknade momenten.

Godkändes.

Herr **Ericsson, Carl Eric** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Beträffande 1 § 3) skall jag be att få yrka följande tillägg: »Vad under 3) är stadgat skall dock icke gälla arbete ombord å fartyg.»

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels, av herr *Ericsson, Carl Eric*, att till den nyss godkända paragrafen skulle tilläggas ett andra stycke med den lydelse, som angivits i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, dels och att nämnda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag å herr Carl Eric Ericssons yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändring i semesterlagen, m. m. (Forts.)

Herr *Ericsson, Carl Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår herr Carl Eric Ericssons yrkande om tillägg av ett andra stycke till den nyss godkända 1 § i det under behandling varande lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Övriga delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott. *Lagförslag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.*

Genom en den 3 maj 1946 dagtecknad proposition, nr 264, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen

dels att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet samt
- 2) lag angående ändrad lydelse av 20 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar,

dels ock att medgiva, att den i avlöningsstaten för kommerskollegium uppförda anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal finge för budgetåret 1946/47 överskridas med högst 50 000 kronor.

Propositionen hade, såvitt angick förslaget till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Herr **Nordenson**: Herr talman! Då den föreliggande propositionen icke givit anledning till några motioner och lett till ett enhälligt tillstyrkande utskottsutlåtande, kan det ju synas onödigt att här upptaga en diskussion om densamma. Jag vill emellertid anknyta några reflexioner.

Lagförslag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.
(Forts.)

Propositionen grundar sig på ett förslag, som utarbetats av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, och ansluter sig i allt väsentligt till detta. Kommissionen var, när den avgav sitt förslag, enig. Bakom detsamma stå sålunda representanter för helt olika partier och grupper, även näringslivets män.

Denna enighet har väckt en stor förvåning på vissa håll. Man hade tydligen tänkt sig, att näringslivets män skulle slå vakt omkring monopolismen. Jag tycker mig nära nog förmärka en viss besvikelse i de uttalanden, som ha gjorts. Då jag deltagit i hela förarbetet till detta lagförslag, är det mig angeläget att deklarerat, att vi, näringslivets representanter, ha varit helt eniga med våra kolleger i kommissionen om att lagstiftning i någon form borde komma till stånd. Naturligtvis ha från början delade meningar beträffande lagstiftningens lämpliga omfattning och utformning förelegat, men enighet i det väsentliga har dock kunnat nås.

Personligen har jag den bestämda uppfattningen, att en mycket stor del av de svårigheter, som inom näringslivet uppkomma genom en hejdlös och planlös konkurrens, både kunna och böra hävas genom samarbete mellan näringslivets organisationer, men ett dylikt samarbete måste givetvis ske med klar hänsyn till samhällets intressen. Det är emellertid i medvetande om att samarbetet kan leda till missförhållanden av olika slag, som vi näringsidkare klart anslutit oss till förslaget om en lag av den art det här gäller.

I belysning av denna vår bestämt markerade anslutning ha vi inte kunnat undgå att känna en viss förvåning över en del reflexioner om vårt ställningstagande, som gjorts bland annat av statsrådet Myrdal, särskilt i det tal, som han höll i Göteborg den 1 maj. Han uttalade sin förvåning över att näringslivets män hade accepterat det föreliggande förslaget, och han kunde inte förklara enigheten på annat sätt än att man bland näringsidkarna hade känt sig nödsakad att godtaga detta, att tuga och lida. Anslutningen skulle sålunda inte vara frivillig. Han uttalade även en ännu längre gående misstanke, nämligen att — och här citerar jag Morgontidningens referat — näringslivets män skulle lita på »att den väldiga byråkratiska monopolapparaten, som de byggt upp för att centralldirigera det ekonomiska livet, skall visa sig vara så vidlyftigt utbyggd, så stark och skicklig, att den nya monopolbyrå i kommerskollegium kommer att känna sig som flickan i trollskogen».

Detta är så vitt jag kan förstå en direkt anklagelse, att näringslivet skulle gått med på lagförslaget med baktanken att kunna sabotera dess tillämpning. Det är enligt min mening en mycket grav anklagelse, och jag kan inte underlåta att här inlägga en bestämd protest mot den. Vi näringsidkare i kommissionen ha klart accepterat förslaget och stå bakom det. Ett uttalande sådant som det jag nyss citerade måste ha rätt betänkliga konsekvenser. Det måste verka allvarligt undergrävande på möjligheterna till samarbete mellan staten och näringslivet. Hur skall egentligen ett sådant samarbete kunna bli förtroendefullt, om man på ömse sidor från början skall ha den misstanken, att om motparten gör ett medgivande, så sker det med baktanken att sedan motarbeta och sabotera ett eventuellt gemensamt beslut? Detta måste alldeles klart vara ägnat att förgifta atmosfären och i högsta grad försvåra, för att inte säga omöjliggöra ett sådant samarbete.

Jag vet inte vad som givit statsrådet Myrdal anledning till så pessimistiska betraktelser. Under krigstiden ha ju män ur näringslivet i stor omfattning anlåtats både i kommissionerna och i priskontrollnämnden för det regleringsarbete, som omständigheterna gjort nödvändigt, och det har från statsmakternas sida upprepade gånger vitsordats, att näringslivets män ha lämnat sitt

Lagförslag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

(Forts.)

stöd på ett lojalt sätt och att deras insats för det allmänna varit av mycket stor betydelse. Detta talar enligt min mening ett rakt motsatt språk.

Herr Myrdals misstänksamhet mot näringslivets representanter i denna fråga har även tagit sig ett annat uttryck, som jag inte kan underlåta att i detta sammanhang beröra. Helt nyligen har statsrådet tillsatt en kommitté med uppdrag att undersöka och framkomma med förslag till åtgärder rörande sådana konkurrensbegränsande företeelser som nyetableringskontroll, bojkott, exklusivavtal m. m. Den kommittén har fått sex medlemmar, av vilka tre äro representanter för den fria handeln, medan inte någon enda representant för industrien beretts plats. Jag vill då erinra om att i den delegation inom planeringskommissionen, som behandlade denna fråga, näringslivet var representerat av tre industriidkare och att bland de tillkallade sakkunniga voro två tjänstemän från industriens organisationer. Bägge dessa tjänstemän ha varit medlemmar av 1936 års näringsorganisationsakkunniga, som på ett tidigare stadium behandlat just hithörande frågor, och även i övrigt ha personer inom denna krets i mycket hög grad sysslat just med dessa problem. Jag skulle vilja våga påståendet, att inom näringslivet knappast skall kunna uppletas några personer, som mera ha satt sig in i och mera sysslat med dessa frågor än några av oss gjort.

Det är då icke utan en mycket stor förvåning vi ha konstaterat, att herr Myrdal tillsatt denna kommitté utan att fråga oss till råds och ännu mindre insatt någon av oss i densamma. Då dessa frågor i mycket hög grad beröra just industrien, är det verkligen överraskande, att industrien inte skall få någon representant i kommittén. Vi kunna inte undgå att i dessa uttalanden och i denna åtgärd se ett mycket bestämt uttalat misstroende mot industriens män, vilket vi ha litet svårt att förstå, när vi betrakta det mot bakgrunden av att vi klart ha biträtt det förslag, som här föreligger. Vi ha också svårt att förlika detta med statsrådet Myrdals mycket ofta gjorda uttalanden om hur stort förtroende han har för industriens män och i hur hög grad han sympatiserar med dem.

Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att ge uttryck åt mina synpunkter på denna sak och min förvåning över och mitt livliga beklagande av statsrådet Myrdals uttalanden och åtgärder i detta sammanhang. Jag har för övrigt, herr talman, icke något särskilt yrkande.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Genom att herr Nordenson tagit till orda i denna fråga får jag möjlighet att uttala den stora tillfredsställelse, som en departementschef måste känna när han framlägger ett förslag i en viktig fråga och icke möter någon kritik vare sig från motionärers sida eller från någon ledamot inom det utskott, som varit ansvarigt för huvudbehandlingen av förslaget. Däri ligger ju, att inom folkrepresentationen finns en mycket stor enighet om att åtgärder böra vidtagas, en enighet som sträcker sig, tror jag, till hela folkopinionen. Såsom herr Nordenson har påpekat, gjorde sig denna enighet i alla väsentliga stycken gällande också inom den kommitté, planeringskommissionen, där det förberedande arbetet utfördes.

Jag vill emellertid för min del förutsätta, att dock inte alldeles hela det svenska folket är enigt i denna sak. Bakom önskemålet att genomföra en dylik monopolkontroll måste ju ligga den föreställningen, som herr Nordenson måste

Lagförslag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.
(Forts.)

delar med mig, att det finns vissa krafter inom samhället — låt oss säga monopoliseringsintressena — som i eget intresse utnyttja en ekonomisk maktsituation för att skapa ett läge, som är i den mån skadligt att det finns anledning att beträffande dem anordna en kontroll. Jag förutsätter, att man knappast kan utgå från att just dessa kretsar skulle vara särskilt intresserade för denna monopolkontroll. Världen skulle vara alltför god, om härvidlag rådde en så fullkomlig intressegemenskap, att även de monopolintressen, som vi här söka begränsa, skulle önska monopolkontroll. De skulle ha drivits till den konkurrensbegränsning, som det här är fråga om, bara på den grund att inte samhället varit hyggligt nog att förse dem med en monopolkontroll, som kunde hindra dem från att företaga en viss monopolbegränsning!

När jag lyssnade till herr Nordenson slog det mig emellertid, att han råkat ut för ett svårt missförstånd av ett yttrande, som jag fällt i ett offentligt anförande. Jag antecknade här att herr Nordenson föreställde sig, att jag anklagat »näringslivets män» för att inte helhjärtat gå in för denna sak och för att blott låtsas ett intresse, som de i själva verket inte ha. Skulle jag ha sagt detta, så håller jag med herr Nordenson om att det förvisso vore en grav anklagelse, vilken kunde ha betänkliga konsekvenser för det goda samförstånd, som bör råda mellan »näringslivets män» och statsmakterna. Jag har här framför mig ett direkt referat av vad jag vid det ifrågavarande tillfället yttrade, och vad jag där talade om var i själva verket de krafter, som vi här söka stävja och som jag kallade »monopoliseringsintressena». Vad jag sade — jag vill gärna ta det till protokollet, eftersom saken bringats på tal — var följande: »Det har kanske förundrat flera än mig att en så stor enighet i princip kunnat skapas kring det förslag om monopolkontroll, som nu inom kort skall föreläggas riksdagen. En förklaring till denna enighet är säkert att kraven äro så viktiga och uppenbart riktiga att monopoliseringsintressena icke sett sig någon annan råd än att tåga och lida.» Vi ha nämligen inte rönt någon som helst kritik i den offentliga diskussionen. När jag talar om de byråkratiska monopolapparaterna, så karakteriserar jag deras innehavare såsom »dessa intressen». Jag gissar, att herr Nordenson inte till den grad hyser en idealistisk historieuppfattning, att han verkligen förutsätter att dessa krafter, vilkas verksamhet vi här vilja stävja, äro positivt intresserade för uppbyggandet av denna kontroll. Därmed vill jag icke säga, och det vill jag understryka, att »näringslivet» bara har gjort ett taktiskt medgivande till folkopinionen — att »näringslivets män» sålunda inte skulle mena vad de säga, när de givit sin anslutning till en dylik kontroll.

Herr Nordenson såg en annan anledning till att misstänka mig för misstro mot »näringslivets män» i den omständigheten, att i den kommitté jag tillsatt för att söka komma till rätta med de svåra nyetableringsproblemen inte funnits plats för någon representant för industrien. Jag lade med ett visst intresse märke till att herr Nordenson här identifierade »näringslivet» med enbart industrien och tydligen inte med handeln. Han påpekade att i kommittén givits plats för tre representanter för den fria handeln. — För den händelse han skulle vilja vara generös nog att räkna även den kooperativa handeln såsom fri skulle han finna, att av de sex medlemmarna fyra representera handeln.

Det är alldeles riktigt, som herr Nordenson säger, att industrien också är en intresserad part i fråga om nyetableringskontrollen och hela problemet om de ur allmänna synpunkter önskliga metoder, varigenom nyetableringskontrollen understundom upprätthålles. Andra intresseparter äro i viss mån bankerna och framför allt jordbruket och jordbruksorganisationerna. Jag vill i detta samman-

Lagförslag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

(Forts.)

hang nämna att en mycket framstående representant för jordbruksorganisationerna har gjort ungefär samma framstöt för jordbrukets del, som herr Nordenson nyss gjorde för industriens del, och gjort gällande att i kommittén borde sitta också representanter för jordbruksorganisationerna.

Låt mig här förklara varför kommittén fått den sammansättning som den fått. Etableringskontrollen gäller ju dock huvudsakligast handeln, och jag har ansett att när denna fråga skulle utredas borde handeln i främsta rummet vara representerad. Skulle dessutom industrien vara representerad utgår jag från såsom självklart, att även jordbruket skulle ha varit företrädd i kommittén. Vi hade då fått åtta personer i stället för sex, och skulle vi därtill ha upprätthållit det önskemålet, som jag gissar att herr Nordenson skulle vilja instämma i, att en kommitté av detta slag icke bör ges en majoritet av de i saken direkt intresserade parterna, hade vi behövt utöka den ytterligare med representanter för konsumenterna och de allmänna intressena. Vi skulle då ha fått en alltför stor kommitté. Min tanke har emellertid ingalunda varit att inte de intressen och de kunskaper och insikter, som finnas inom industrien och som också finnas inom jordbruksorganisationerna, skulle få göra sig gällande i utredningen. Det kan dock ske på annat sätt. Ett sådant sätt är att experter företrädande dessa båda intresseområden tillkallas, måhända rent av såsom permanenta bisittare i utredningen. Herr Nordenson minns säkert att vi i planeringskommissionen hade rätt goda erfarenheter av en sådan arbetsordning. Man håller på det sättet själva kommittén så liten, att den är arbetsför, samtidigt som man tillvaratar alla möjligheter för olika intressen att göra sig hörda.

Jag tror att herr Nordenson, med vilken jag haft ett mycket angenämt samarbete i ett annat utredningsarbete, nämligen inom planeringskommissionen, känner mig tillräckligt väl för att veta, att det skulle vara mig fullkomligt främmande att söka ge en utredning av detta slag en begränsning, så att jag skulle söka hindra att berättigade intressen finge göra sig gällande eller så att jag inte skulle tillvarata insikter, kunskaper och expertis på ett visst håll.

När jag sagt detta kanske jag rent av har stillat herr Nordensons oro. Den första delen av hans anförande var byggt på en uppenbar felläsning. Beträffande den andra delen av hans anförande är det möjligt att det fortfarande kvarstår en viss meningsolikhet mellan oss. En departementschef arbetar alltid hårt för att göra kommittéerna så lätthanterliga som möjligt, d. v. s. att inte göra dem alltför stora, och då blir det ständigt dylika intressekonflikter. Jag vågar påstå att knappast en kommitté tillsatts i detta land utan att den departementschef, som är ansvarig för kommitténs sammansättning, blivit uppvaktad av representanter för olika intressen, som menat att de inte blivit företrädda.

Vad närmast gäller industrien kan jag försäkra herr Nordenson, att han kan vara fullkomligt förvissad om att jag skall göra allt och att även kommitténs ordförande och kommittén själv komma att göra allt för att tillvarata den expertis, som finns till förfogande inom det område, som han kallade »näringslivets män», ehuru han avsåg industrien.

Efter denna förklaring kanske vår debatt kan få ett lyckligt slut. Från min sida har icke gjorts gällande någon misstro mot näringslivets män. Någoting för mig mera främmande än en dylik systematisk misstro kan jag knappast tänka mig. Om jag genom detta tillrättaläggande kunnat bidra till att hos herr Nordenson såsom representant för industrien ha minskat den eventuella misstro, som man på det hållet kan känna mot mig, skulle jag anse att vi, såsom jag sade, nått ett lyckligt slut.

Lagförslag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.
(Forts.)

Herr **Nordenson**: Herr talman! Jag har litet svårt att förstå statsrådet Myrdal när han tolkar sina egna yttranden. Han vill göra gällande att han inte alls angripit näringslivet, utan att han angripit monopolintressena. Uttalandet gick emellertid ut på att han instämde i den förvåning, som har framkommit över att enighet uppnåtts i denna fråga. Denna enighet förklarade han emellertid med att monopolintressena haft baktanken att sabotera denna kontroll. Jag vill understryka att enighet uppnåtts genom att de personer, som suttit med vid behandlingen av ärendet, ha biträtt detsamma. Om man nu förklarar att vi biträtt ärendet och varit eniga med monopolintressena är det ju detsamma som att identifiera oss, som suttit med vid behandlingen, med monopolintressena. Så läser jag texten, och det lär vara mycket svårt för herr Myrdal att komma ifrån detta resonemang.

Jag vill emellertid säga att det skulle glädja mig mycket om herr Myrdal nu intar en ändrad ståndpunkt. Jag bara beklagar att han inte gjort en noggrannare distinktion tidigare, ty allmänheten har lätt kunnat få den bestämda uppfattningen att de personer, som biträtt det föreliggande förslaget, gjort det med sabotörens avsikt i sitt hjärta.

Sedan säger statsrådet Myrdal att jag identifierat näringslivet med industrien. Det har jag emellertid inte gjort. Jag strök under i mitt förra anförande, att en del av näringslivet blivit representerat, nämligen handeln. Jag nämnde att den fria handeln var företrädd av tre personer. Herr Myrdal ökade antalet till fyra genom att inräkna även kooperationens representant. Min anmärkning synes mig därigenom bli ännu mera tungt vägande. Vid sidan av fyra representanter för handeln står inte någon representant för industrien. Det är särskilt märkligt med tanke på att det är industriens män som främst beröras av denna fråga.

Jag måste säga att jag är överraskad över statsrådets sätt att karakterisera nyetableringskontrollen såsom någonting som rör enbart handeln. Handeln är inte den enda faktorn man har att räkna med. Handelns företrädare ha från början utövat press på industrien och hemställt, att man inom industrien skulle söka undvika vissa nyetableringar, eftersom därigenom skulle skapas ett över-skott på försäljningsställen. Industrien har då måst ta upp detta problem för att försöka bringa bättre reda i det. Det är industrien som så att säga hållit nyckelpositionen, därigenom att den har varorna, som skola distribueras. Jag vill understryka att det är industrien som sökt att i någon mån rätta till de kaotiska förhållanden som tidigare rått på detta område genom att införa vissa regler, efter vilka nyetableringar skola prövas, och genom att införa en överordnad instans med representant för det allmänna, en överdomstol för tvistiga fall där utslagsrösten tillkommer en opartisk person. Man har således från industriens sida försökt åstadkomma bättre förhållanden än de som tidigare rått. Det är med hänsyn till att denna fråga i så hög grad berör industrien som jag finner det överraskande att inte någon representant från detta håll medtagits i utredningen.

Herr Myrdal säger nu att industrien kan bli representerad i form av sakkunniga, och det är naturligtvis i och för sig bra, men det är ändå inte detsamma. En person som sitter såsom sakkunnig har inte samma auktoritet som han skulle ha om han satt med i kommittén och där kunde driva sina åsikter, komma med motförslag och reservera sig.

Jag har svårt att se att statsrådet Myrdal givit någon fullt tillfredsställande förklaring varför industrien helt skjutits åt sidan i denna fråga. Det skäl som anfördes, nämligen att andra grupper, för den händelse industrien blev representerad, också borde få sina intressen företrädda, tycker jag inte är tillräck-

Lagförslag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

(Forts.)

ligt bärande. De intressen som i främsta rummet beröras böra väl åtminstone vara representerade.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Tillika beslöts, på framställning av herr förste vice talmannen, att på föredragningslistan för nämnda dag skulle först bland två gånger bordlagda ärenden uppföras bevillningsutskottets betänkande nr 48 och bankoutskottets utlåtanden nr 63—66 ävensom att utrikesutskottets utlåtande nr 6 skulle på berörda föredragningslista uppföras näst efter samma utskotts utlåtande nr 5.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 374, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 40 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 375, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 46 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.; och

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, m. m., såvitt propositionen avser förslag till lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

Första kammarens protokoll 1946. Nr 27.

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 maj 1941 (nr 350) angående skogsvårdsstyrelser, m. m. dels ock angående anslag till Skogsvård m. m.: Ersättning åt skogsvårdsstyrelser för visst biträde vid virkesavverkning m. m.;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln; samt

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.08 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.